

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Rigorózní práce

2013

Mgr. Lenka Krátká

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Lenka Krátká

Trestní odpovědnost právnických osob
The criminal liability of legal persons

Rigorózní práce

Praha 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Lipové dne 6.11.2013

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za odborné vedení, spolupráci, cenné připomínky a podněty, které mi poskytl v průběhu psaní této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratek

Úvod

1 Pojem „právní osoba“	1
1.1 Definiční znaky	6
1.2. Historické zakotvení	8
1.3. Způsobilost právnické osoby	9
1.4. Současné právnické osoby dle českého právního řádu	12
2 Trestní odpovědnost právnických osob	17
2.1. Definice	17
2.1.1. Prává trestní odpovědnost	17
2.1.2. Neprává trestní odpovědnost.....	18
2.1.3. Smíšená trestní odpovědnost, quasi-trestní odpovědnost, hybridní trestní odpovědnost	19
2.2. Dokumenty zabývající se deliktární odpovědností právnických osob	20
2.2.1. Přehled mezinárodních a evropských dokumentů.....	21
2.2.2 Mezinárodní dokumenty - Akty OSN, OECD a RE	22
2.2.3. Akty evropského práva	23
2.3. Argumenty svědčící pro zavedení	25
2.4. Argumenty svědčící proti zavedení	28
2.5. Zásady dotčeny novou právní úpravou	30
3 Sankcionování deliktárního jednání právnických osob	36
3.1. Správní delikty	38
3.2. Institut jednání za jiného	39
3.2.1. Konkrétní subjekt	40
3.2.2. Speciální subjekt	40

4 Zahraniční právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob ve vybraných zemích.....	42
4.1. Slovensko.....	42
4.2. Rakousko.....	45
4.3. Velká Británie.....	46
4.4. Německo	49
4.5. Francie.....	50
5 Právní úprava trestní odpovědnosti v České republice.....	53
5.1. Pokusy o zakotvení trestní odpovědnosti	54
5.2. Současná úprava.....	56
5.3. Návrhy de lege ferenda	86
6 Využití nového institutu v praxi	91

Závěr

Seznam použité literatury

Shrnutí

Klíčová slova

Úvod

Trestní odpovědnost právnických osob patří mezi kontroverzní témata, která vzbuzují u odborné právnické, ale i laické veřejnosti různorodé reakce. Pro kontinentální systém práva, který je v České republice zaveden, není trestní odpovědnost právnických osob samozřejmým institutem, na rozdíl od angloamerického systému, kde má tato odpovědnost dlouholetou tradici. V angloamerickém právním systému je zavedena kolektivní odpovědnost, přičemž české trestní právo bylo až doposud založeno na zásadě individuální odpovědnosti fyzických osob, tedy na principu, že pachatelem trestného činu může být pouze fyzická osoba. Tato dlouholetá zásada byla nyní narušena přijetím nového zákona TOPO, který zavádí trestní odpovědnost právnických osob a tím tedy umožňuje, aby pachatelem trestného činu byla i osoba právnická.

V České republice se první diskuse o zavedení trestní odpovědnosti rozpoutaly už ve dvacátých a třicátých letech minulého století. V prvopočátcích byla myšlenka zavedení trestní odpovědnosti právnických osob odmítána. S odstupem času a s rozvojem kriminality páchané prostřednictvím právnických osob se zakotvení trestů a sankcí právnickým osobám již nezdálo jako nemyslitelné. Snaha zákonodárců o zavedení trestní odpovědnosti vyvrcholila v roce 2004, kdy byl předložen první vládní návrh zákona týkající se trestní odpovědnosti právnických osob. Návrh ve svém znění ale schválen nebyl. Další pokus o zavedení odpovědnosti zaznamenala Česká republika až začátkem minulého roku, kdy byl ke schválení předložen vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tento vládní návrh prošel legislativním procesem a byl schválen senátem, ale prezident České republiky využil svého práva a tento zákon vetoval. Jeho účinnost se tak odložila. Přesto byl nakonec tento zákon schválen dne 6.12.2011, když Poslanecká sněmovna ČR veto prezidenta přehlasovala. Tento vládní návrh zákona byl vyhlášen pod č. 418/2011 Sb. s účinností od 1.1.2012. Jak je vidno, od předložení prvního návrhu do jeho schválení uplynula řada let a české trestní právo urazilo dalekou cestu.

Česká republika byla posledním členským státem Evropské unie, která neměla zakotvenou právní úpravu trestní odpovědnosti právnických osob. Snaha zákonodárců o přijetí právní úpravy této oblasti se tak jevila jako přirozená. K zavedení trestní odpovědnosti zavazovalo Českou republiku i členství v mnoha mezinárodních

organizacích, které tuto právní úpravu mají. Česká republika dlouhou dobu danému tlaku odolávala, avšak hrozící sankce ji přiměly k přijetí trestní odpovědnosti právnických osob.

Tématem rigorózní práce je: „*Trestní odpovědnost právnických osob*“. Práce tak obsahuje v prvních dvou částech pojednání o pojmech právnická osoba a trestní odpovědnost, s rozlišením pravé, nepravé a smíšené trestní odpovědnosti právnických osob, na což navazují argumenty svědčící pro zavedení a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Pro komparaci je v práci srovnávána zahraniční úprava Slovenska, Rakouska, Anglie a Německa. Nejpodstatnější pasáží této rigorózní práce je rozbor nově přijatého zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. V této části je pojednáno i o původním návrhu zákona z roku 2004, který se však nesetkal s příznivými ohlasy a byl zamítnut již ve svém prvním čtení. Tato práce je v poslední části doplněna o autorčiny návrhy de lege ferenda a využití nového institutu v praxi. Závěr pak obsahuje hodnocení stávající právní úpravy a její promítnutí do společnosti.

Trestní odpovědnost právnických osob je v našem právním řádu poměrně krátkou dobu a za dobu své existence si prozatím nestihla vydobýt své postavení v trestním právu. I co se týká judikatury, vzhledem k dosavadní neexistenci trestního řízení vedeného proti právnické osobě, tato prozatím není vytvořena.

Cílem této práce je podat ucelený obraz o tom, jak se nově přijatý zákon promítá do dosavadní právní úpravy a jaká je úprava trestní odpovědnosti ve srovnání se zahraniční úpravou, kde si tento institut vybudoval již svoji pozici.

Seznam zkratek

TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. prosince 1992, jako součást ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb.

1 Pojem „právní osoba“

Pojem „právní osoba“ je výrazem, který je v dnešní době často skloňován ve všech pádech. Poté, co byla v České republice zavedena trestní odpovědnost právnických osob, je vymezení tohoto pojmu klíčovým pro určení, které subjekty budou podléhat zákonu TOPO a budou tak podle tohoto zákona trestně odpovědné. Trestní zákoník ani trestní řád pojem právnických osob nevymezuje, proto je třeba hledat vymezení tohoto pojmu v jiných právních předpisech. Jak uvádí důvodová zpráva TOPO, zákon pojem právnické osoby výslovně nedefinuje, ale přenechává jejich vymezení normám občansko-právním a obchodně-právním, a proto se vztahuje na všechny právnické osoby bez ohledu na způsob jejich vzniku, pokud nejsou výslovně z jeho působnosti vyloučeny. Vzhledem k tomu není vyloučena ani trestní odpovědnost právnické osoby, která je tvořena jedinou osobou.

Zákon č. 40/1960 Sb., občanský zákoník, ve své druhé hlavě, oddílu druhém, o právnických osobách pojednává. Konkrétně uvádí, že „*Právníky jsou sdružení fyzických nebo právnických osob, účelová sdružení majetku, jednotky územní samosprávy a jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon*“.¹ Tento právní předpis se tedy o právnických osobách zmiňuje, ale definici tohoto pojmu nepřináší. Občanský zákoník pouze vyjmenovává, koho považuje za právnické osoby, zabývá se jejich vznikem, právními úkony a zánikem. Samotný výklad pojmu v právních předpisech nenalezneme. Nový občanský zákoník (NOZ) se právníky také zabývá. Podle NOZ „*má právnická osoba právní osobnost od svého vzniku do svého zániku*“.

Právníky jsou považovány za velice složitý institut, který nemá v právní literatuře jednotnou terminologii. Pro zařazení a strukturaci pojmu právnická osoba je třeba vzít v úvahu několik definičních metod, kterými jsou

- a. definice překladová, jež hledá obsah pojmu v jeho jazykových ekvivalentech;
- b. definice analytická, která vychází ze známého obsahu pojmu a objasňuje a rozšiřuje jeho význam;

¹ § 18 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

- c. definice syntetická uplatněná v právu u osob v právním smyslu, ale i pro syntézu osoby právnické z dílčích forem právně samostatných subjektů, které zavádí nový pojem pro soubor již popisovaných jevů;
- d. definice korektivní, jež zpřesňuje nedostatky výpovědí prezentovaných o pojmu právnická osoba předcházejícími typy definičních metod;
- e. definice genetická, která popisuje nový pojem jeho vývojovou charakteristikou;
- f. definice rekurzivní (induktivní) popisující definovaný jev na základě báze tvořené denotáty a jejich srovnáním s již dříve definovanými pojmy.²

K pojetí právnických osob nepoužíváme pouze definic. Ke vzniku právnických osob se váže řada teorií. Každá z těchto teorií má přitom vliv na typologii právnických osob, neboť jednotlivé teorie vyzdvihují pouze jeden charakteristický prvek právnické osoby, který považuje za dominantní.³

Nejstarší teorií, která se váže k právnickým osobám, je teorie fikce, která je připisována Savignymu a později jeho učencům.⁴ Podle této teorie jsou právnické osoby považovány za útvar uměle vytvořený, který odvozuje svoji existenci od existence osoby fyzické. Jedná se o přirozenoprávní teorii. Díky této teorii bylo možné v tehdejší době aplikovat pojem právnická osoba na tehdejší samostatné útvary, které byly odlišné od člověka, avšak oplývaly řadou oprávnění. Do protikladu s teorií fikce se dostává teorie reality, která vznikla jako reakce na slabá místa teorie fikce. Jako nejslabší místo bylo označováno akceptování jediného typu osoby v právním smyslu, a to v podobě osoby fyzické. Stejně jako teorie fikce i tato měla velký význam z hlediska vývoje právnických osob.

Zastánci teorie reality se v některých svých názorech odlišovali, na což vznikly skupiny této teorie, a to teorie organická, teorie (kolektivní) vůle, teorie institucionální a teorie technické reality. Organická teorie vyzdvihuje strukturu organizované skupiny, kde je předlohou stát a kde primárními prvky jsou společná podstata, společná existence nadána vlastní vůlí a struktura vlastních orgánů, prostřednictvím kterých se navenek

² BOKR, J., SVATEK, J.: Základy logiky a argumentace pro zájemce o umělou inteligenci, filozofii, práva a učitelství. Dobrá Voda u Pelhřimova. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2000, str. 150 - 151.

³ HURDÍK, J.: Právnické osoby a jejich typologie. 2. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 16.

⁴ FRINTA, O.: Právnické osoby. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, str. 59.

právnícká osoba projevuje. U organické teorie je tedy důraz kladen na obecnou vůli, která je podstatou společenství, ve kterém je organizována moc a cílem tohoto společenství je účelové konání. Pro teorii (kolektivní) vůle je také dominantní vůle, protože právnícké osobě pomáhá naplňovat její cíl, pro který vznikla. Nebylo zřejmé, komu tato vůle náležela, neboť právnícká osoba nemohla sama tuto vůli projevovat navenek, ale tuto vůli projevovала prostřednictvím osob fyzických. Institucionální teorie přispěla svým významem zejména k vymanění právníckých osob z vlivu veřejné moci. Podle této teze každý organizační útvar, který vznikl, se mohl stát právníckou osobou, neboť upravoval svým způsobem vztahy mezi jednotlivci, kteří se podíleli svou účastí na organizaci této právnícké osoby. Teorie technické reality měla za cíl dosáhnout zrovnoprávnění osob fyzických s osobami právníckými. Je obdobou teorie fikce.⁵

Za novodobé teorie vztahující se k právníckým osobám lze považovat zájmovou teorii právníckých osob, teorii právníckých osob jako syntézy právních pravidel, Westermannovu teorii přičitatelnosti, teorii relativity právních způsobilostí právníckých osob, právnícké osoby jako Socialperson, právnícké osoby jako právně technická metoda, teorii odvozených právních způsobilostí, mocenskou teorii vnitřní organizace, teorii autonomie právníckých osob, novodobou přirozenoprávní koncepci a její vliv na pojetí právníckých osob a koncepci diferenciaci právních způsobilostí.⁶

Zájmovou teorii představuje Rudolf von Ihering, který zdůrazňuje ochranu zájmů právníckých osob, přičemž se jedná především o zájem ekonomický. Dalším představitelem této teorie je Michoud, který navazuje na práci Iheringa a přidává k právu na ochranu zájmů prvek vůle. Subjektivní právo skupiny na ochranu zájmu však Michoud vyhrazuje dvěma podmínkami, a to existencí zájmu odlišného od individuálních zájmů jeho členů a způsobilou organizační strukturou, která je schopna vytvářet kolektivní vůli, která reprezentuje zájmy skupiny a takovou skupinu chrání. Na názory Michouda navazuje Waline, který definuje celkem 3 podmínky ochrany, a to zájmy právnícké osoby, které by byly hodné ochrany, dále aby tyto zájmy bylo možno podřídít pod jeden subjekt a poslední podmínkou je, aby tyto zájmy byla právnícká osoba schopna vyjádřit třetím osobám. Teorie právnícké osoby jako syntézy právních

⁵ HURDÍK, J.: Právnícké osoby a jejich typologie. 2. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 21 - 24.

⁶ HURDÍK, J.: Právnícké osoby. Obecná právní charakteristika. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 88.

pravidel se přibližuje teorii fikce, avšak odlišuje se ve vnímání konstrukce právnické osoby. Podle syntézy právních pravidel je právnická osoba vytvářena teoriemi a je tedy vázána na pozitivní právo, dále odlišuje podmínky pro vznik právnických osob od podmínek pro vznik osob fyzických a podle této teorie je společným pojmem pro právnické i fyzické osoby subjekt práva, a nikoli osoba. Westermannova teorie přičitatelnosti považuje právnickou osobu za osobu totožnou s člověkem. Podle Westermanna je každý člověk nadán abstraktní právní způsobilostí a je tedy subjektem práva a povinností. Na základě této teze je tedy každý přičitatelným subjektem právní regulace. Na rozdíl od těchto myšlenek, teorie relativity právních způsobilostí právnických osob je zaměřena na omezenost právních způsobilostí. Představitelem této teorie je Fabricius, který tvrdí, že právní způsobilost vzniká podle občanského práva. Ve společnosti je třeba rozdělovat subjekty podle toho, zda jsou právně způsobilé, či právně nezpůsobilé. Podle Fabricia je právnická osoba vybavena právní způsobilostí relativnějši a omezenější povahy, na rozdíl od osob fyzických. Zastáncem této teorie je i L. R. Ostheim, který se zaměřil i na zdroj způsobilosti právnických osob k úkonům. Tento zdroj spatřuje a odvozuje od fyzických osob, které vystupují za právnickou osobu a jednají za ni. Pokud jsou tyto fyzické osoby nadány způsobilostí, pak úkony, které vykonaly, jsou přičitatelné osobě právnické. Denninger přichází s teorií právnické osoby jako Socialperson. Autor se zaměřuje na dominantní postavení osoby, kdy v rámci jejího rozvoje je dána fyzickým osobám možnost utvářet různé skupiny. Tyto skupiny pak chápe jako umělé konstrukce, které není možné uznat jako přirozené osoby. Za novodobou moderní teorii můžeme označit i koncepci právnické osoby jako důsledek konfrontace teorie řízení a právně technických metod. Raiser poprvé používá pojem organizace v právním prostředí, kdy za organizaci označuje organickou spolupráci jejich členů. Právnickou osobu vymezuje jako právně technickou metodu, neboť je na vůli zákonodárce, zda prohlásí určité organizace či uskupení za právnickou osobu či nikoli. Teorie odvozené právní způsobilosti navazuje částečně na koncepci právnické osoby jako důsledek konfrontace teorie řízení a právně technických metod. Pawlowski označuje právnické osoby za subjekty s umělou povahou. Tyto subjekty pak mají omezenou způsobilost, neboť pouze fyzické osoby, jako osoby přirozené, jsou nadány plnou způsobilostí k právům a povinnostem, i k právním úkonům. Teorie vnitřní organizace, kterou prezentuje Ott, poukazuje na tu skutečnost, že právnickou osobu

určují její vnitřní vztahy, nikoli vztahy vnější. V této teorii se prolíná teorie řízení i teorie organizací, jejímž výsledkem je zaměření se na právnickou osobu z pohledu vnitřních vztahů, její struktury a vnitřní organizace. Teorie autonomie právnické osoby je zaměřena na charakteristiku vnějších znaků právnických osob. Setkáváme se zde s funkcí právnické osoby, dále s vnitřním členěním právnické osoby a postavení orgánů. Novodobou přirozenoprávní koncepcí a jejím vlivem na pojetí právnických osob se zabýval Wolff a Flume. Dle Wolffa je tato koncepce založena na teorii fikce. Tvrdí, že právnická osoba je ovlivněna povahou fyzických osob a jako taková není právně způsobilá. Flume naopak přiznává právnickým osobám právní způsobilost, kterou odvozuje od jejich členů. Právnická osoba je dle jeho názoru organizovanou skupinou, která se osamostatnila od svých členů.⁷

Můžeme tedy říci, že právnické osoby jsou umělé konstrukce odvozené od fyzických osob a vybavené způsobilostmi propůjčující jim podstatné právně relevantní vlastnosti.⁸ Vznik právnických osob se různí podle toho, zda se jedná o právnické osoby veřejného práva či právnické osoby soukromého práva. Právnické osoby veřejného práva, kterými jsou např. kraje, zájmové a profesní komory aj., vznikají zákonem. Právnické osoby soukromého práva podléhají ve většině případů dvěma úkonům, a to zřízení a následně vzniku - registraci právnické osoby.⁹

Nejen že neexistuje jednotná definice právnických osob, co se týká dělení, ani zde nepanuje jednotný názor. Dle učebnic, zejména občanského práva, se právnické osoby dělí na korporace, nadace a ústavy. Zákonné dělení je však odlišné. Dle § 18 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, jsou právnickými osobami sdružení fyzických nebo právnických osob, účelová sdružení majetku, jednotky územní samosprávy a jiné subjekty, o nichž tak stanoví zákon. Nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., který má nabýt účinnosti ode dne 1.1.2013, o právnických osobách pojednává v § 118 a následně. Ani tento nový zákon nepodává přesnou definici pojmu. V ustanovení § 118 nalezneme, že „*Právnická osoba má právní osobnost od svého vzniku do svého zániku.*“

⁷ HURDÍK, J.: Právnické osoby. Obecná právní charakteristika. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 88 - 102.

⁸ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1 – 487. Praha: Linde, 2008, str. 174.

⁹ JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J. a kol.: Občanský zákoník, Komentář, VIII. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, str. 125.

Definici právnické osoby obsahuje řada rámcových rozhodnutí EU i směrnic ES, ve kterých se nachází shodné definice. Právnická osoba je zde definována jako „jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací“. Pojem právnická osoba se dále snaží definovat Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaný na základě článku K. 3 Smlouvy o Evropské Unii ze dne 19. 6. 1997. Definice je zde shodná jako v rámcových rozhodnutích.¹⁰

1.1 Definiční znaky

Právnickou osobu lze vymezit pomocí charakteristických rysů, které tvoří základní koncept každé právnické osoby. Těmito charakteristickými rysy právnických osob jsou:

- a) role státu, resp. práva při vzniku právnické osoby,
- b) právní subjektivita,
- c) způsobilost k právním úkonům právnické osoby,
- d) delikttní způsobilost právnické osoby,
- e) organizační struktura a systém jejího fungování u právnické osoby (zdroj a proces tvorby vůle právnické osoby a její prezentace navenek)
- f) příslušnost právnické osoby k určitému právnímu řádu („národnost“, státní příslušnost, osobní status).¹¹

Někteří jiní autoři, jako např. Eliáš a Knappová dále považují za charakteristické znaky právnické osoby také oddělení majetku právnických osob od majetku jejich členů, jejich název a sídlo. Hurdík u právnických osob odlišuje charakteristické rysy a pojmové znaky právnické osoby, neboť dle jeho názoru nelze tyto dva pojmy směřovat. Charakteristické rysy dle jeho názoru vyjadřují obecnou charakteristiku právnických osob a současně jejich specifické znaky, pojmové znaky se zaměřují především na definiční soubor znaků vymezujících právnickou osobu či její určitý typ vůči kategoriím vyšší úrovně.

¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu TOPO.

¹¹ HURDÍK, J.: Právnické osoby a jejich typologie. 2. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 13 - 14.

Role státu, tedy práva při vzniku právnické osoby, je určena převládající doktrinálně pragmatickou konstrukcí právnické osoby. Podle této konstrukce je právnická osoba považována za uměle vytvořený subjekt. Právnická osoba tedy nemůže vzniknout bez účasti práva a jeho mechanismů. Míra vlivu státu na vznik právnických osob se liší. V některých případech je role státu minimální, to je v případě formální aktu uznání právnické osoby státní mocí u organizačních útvarů, které splnily podmínky stanovené jim zákonem. V jiných případech se stát podílí na vzniku právnické osoby přímo, k této situaci dochází při vzniku právnických osob z rozhodnutí státního orgánu.¹² Současná právní úprava se nezabývá rozlišením, zda právnické osoby vznikají na základě práva soukromého či veřejného, avšak pro roli práva má toto diferencování svůj význam. Nutno podotknout, že stávající právní úprava v novém občanském zákoníku toto rozlišení zakotvuje, odlišuje, zda právnická osoba vznikla v soukromém či veřejném zájmu.

Právní subjektivita neboli způsobilost právnických osob mít práva a povinnosti, je dána těmto osobám již ode dne jejich vzniku. Způsobilost k právním úkonům pak definujeme jako způsobilost svými právními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti. I touto způsobilostí jsou právnické osoby nadány již od svého vzniku.

Organizační struktura právnické osoby určuje její právní formu. V současné době rozlišujeme několik typů právních forem. Nejčastější rozlišení je podle složky osobní a majetkové, tedy zda je právnická osoba založena za účelem sdružování osob či za účelem získání majetkového prospěchu. Předmět činnosti právnických osob tak bude odrážet účel, pro který byly tyto osoby založeny. Podle předmětu činnosti bude možné určit typ právnické osoby, zda se zde projevuje osobní či majetková složka.¹³ Organizační struktura nám dále určuje složení orgánů právnické osoby, tedy způsob, jakým právnická osoba projevuje svoji vůli navenek.

Název je základním identifikačním znakem právnické osoby. Název právnické osoby musí být určen při jejím zřízení a jako takový je chráněn proti neoprávněnému užití. Název, pod kterým je právnická osoba, která je podnikatelem, zapsána do

¹² HURDÍK, J.: Právnické osoby a jejich typologie. 2. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 40 - 42.

¹³ FRINTA, O.: Právnické osoby. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, str. 150.

obchodního rejstříku, je obchodní firmou.¹⁴ Stejně jako obchodní firma musí být i název jedinečným, individuálně určeným tak, aby nemohlo dojít k záměně právnických osob. Název právnické osoby požívá osobnostní ochrany. Této ochrany se může právnická osoba domáhat u soudu v případě, kdy je její název neoprávněně užíván jinou osobou. Obdobně platí ochrana pro dobrou pověst právnické osoby, která je také chráněna proti neoprávněným zásahům.

Sídlo právnické osoby musí být stejně jako její název určen již při jejím vzniku. Jedná se o obligatorní podmínku, která musí být splněna, aby mohla být právnická osoba zapsána do veřejného rejstříku. Jedná se o identifikační znak, kterým se právnická osoba odlišuje od ostatních právnických osob. Sídlo má svůj význam také pro doručování písemností právnické osobě. Určením sídla dává právnická osoba najevo veřejnosti, kde je možné ji kontaktovat. Můžeme rozlišovat sídlo právní a sídlo faktické (skutečné). Sídlem právním je takové sídlo, které bylo určeno již v zakladatelských dokumentech a které je uvedeno ve veřejných rejstřících, sídlem faktickým (skutečným) je takové, kde právnická osoba fakticky vykonává svoji činnost.¹⁵

1.2. Historické zakotvení

Kořeny institutu právnické osoby nalezneme již v římském právu a v antické římské společnosti, kde byly vytvořeny instituty jako municipia, college, universitas a societatis, legáty, fideikomisy, hereditas iacens a další. Poprvé zde můžeme spatřit potřebu fyzické osoby přenést vlastnosti člověka na jiný subjekt.¹⁶ Období středověku nemá pro vývoj právnické osoby žádný význam, neboť v této době je veškeré myšlení zaměřeno na osobu fyzickou, na člověka a na jeho vztah k Bohu. K průlomům těchto myšlenkových procesů dochází nástupem kapitalismu, kdy dochází k zaměření na společnost, obchod a peníze. V tomto období dochází ke vzniku kategorie právnické osoby. Poprvé byl pojem „právnická osoba“ užit Gustavem Hugem na přelomu 18. a 19. století. Toto slovní spojení označovalo subjekty odlišné od osob fyzických.

Pokud nahlédneme do starších kodexů, tyto používaly místo pojmu „právnická osoba“ pojem „morální osoba“. Pojem morální osoby vymezoval § 26 ABGB, ve

¹⁴ FALDYNA, F., POKORNÁ, J., TOMSA, M. a autorský kolektiv.: Obchodní právo. MERITUM. Praha: ASPI, 2005, str. 21.

¹⁵ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1 – 487. Praha: Linde, 2008, str. 190.

¹⁶ HURDÍK, J.: Právnické osoby a jejich typologie. 2. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 2.

kterém bylo uvedeno, že „*Jaká práva mají údové dovolené společnosti jedni ke druhým, ustavuje se smlouvou nebo účelem a zvláštními pro ně vydanými předpisy. Naproti jiným osobám mají společnosti dovolené vůbec táž práva jako jedna každá osoba. Společnosti nedovolené nemají jako společnosti žádných práv ani k údům ani k jiným osobám, aniž mohou jakých práv nabývat. Jsouť pak společnosti nedovolené ty, které zákony politickými zvláště jsou zapověděny, anebo patrně odporují bezpečnosti, řádu veřejnému, nebo dobrým mravům.*“¹⁷ Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis (CMBC) používal pouze výrazy jako corpora a collegia, a to zejména pro cechy, školy, univerzity, gildy a jiné. Všeobecné zemské právo pro pruské státy (Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten – ARL) pojednává o „společnostech“. Společnosti jsou podle této kodifikace „*spojení více členů státu ke společnému účelu*“. V ARL byly dále upraveny povolené společnosti, práva a povinnosti členů povolených společností a organizované útvary.¹⁸

Právnícká osoba se jako právní pojem prosadil v právní terminologii teprve zhruba před 200 lety. Právnícké osoby nebyly právními řády jako obecný institut akceptovány až do období nástupu novověku, až do počátku 19. století, kdy docházelo k velkým kodifikacím v oblasti práva. Rakouský ABGB upravoval právnícké osoby jako pojem obecný, ale také upravoval jednotlivé právní instituty organizační povahy, jako byly nadace, korporace. Dnešnímu postavení vděčí právnícké osoby především vývoji judikatury, který směřoval k vybudování takového systému základních typů právníckých osob, jaké máme dnes.¹⁹

1.3. Způsobilost právnícké osoby

U právníckých osob, stejně jako u osob fyzických, je třeba rozlišovat způsobilost právníckých osob mít práva a povinnosti (právní subjektivitu) a dále způsobilost svými právními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti (způsobilost k právním úkonům). Obě dvě způsobilosti jsou u právníckých osob vázány na okamžik jejich vzniku.

¹⁷ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L.: Prameny k dějinám práva v Českých zemích. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 222.

¹⁸ BERAN, K.: Pojem osoby v právu. Osoba, morální osoba, právnícká osoba. Praha: Leges, 2012, str. 39 - 41.

¹⁹ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1 – 487. Praha: Linde, 2008, str. 175 - 176.

Způsobilost právnické osoby mít práva a povinnosti vyplývá právnickým osobám z občanského zákoníku. Subjektivita je v současné době chápána jako neomezená, pokud se nejedná o taková práva a povinnosti, jejichž nositelem mohou být pouze osoby fyzické. V praxi se bude jednat zejména o práva a povinnosti v oblasti práva rodinného. Zákon však nevylučuje možnost, že naopak právnická osoba bude nositelem práv a povinností, které fyzické osobě nepřísluší.²⁰

U právnických osob označuje právní subjektivitu jako subjektivitu speciální. Označením „speciální“ je vyjádřen smysl a účel právnických osob, tedy sdělovat a uskutečňovat své zájmy pro skupiny osob či jedince. Rozsah speciální subjektivity je dvojího charakteru, a to právní subjektivita zákonná a právní subjektivita statutární. Tyto subjektivity jsou přitom rozdílné u právnických osob veřejného práva a u právnických osob soukromého práva. U právnických osob veřejného práva, které vznikají zákonem, je jejich právní subjektivita vymezena konkrétně v daném zákoně, právnické osoby soukromého práva jsou omezeny typem právnické osoby a jejím předmětem.²¹

Právní subjektivita zákonná je spojena se vznikem právnických osob na základě zákona, který vytváří všechny povahové rysy určující koncept právnické osoby. Tato právní subjektivita odráží základ právního postavení spočívajícího v souboru práv a povinností. Právní subjektivita statutární se vyskytuje zejména u právnických osob soukromého práva a tato vyjadřuje míru autonomie vůle, která je u právnických osob soukromého práva dána.²²

Způsobilost právnické osoby k právním úkonům je, jak již je výše uvedeno, vázána na její vznik. U fyzických osob je způsobilost k právním úkonům stanovena odlišně. Fyzické osoby nabývají způsobilosti k právním úkonům dosažením zletilosti, čímž je problematika způsobilosti k právním úkonům vyřešena. Právnické osoby odvozují svoji způsobilost k právním úkonům od právní subjektivity. Právnická osoba tak nabývá způsobilosti k právním úkonům dříve, než osoba fyzická. Jsou však určité úkony, které právnická osoba činit nemůže a které jsou dány jen fyzickým osobám.

²⁰ PEJŠEK, V.: Právní subjektivita právnických osob v právu hmotném. Trestní právo, 2001, č. 11, str. 9.

²¹ HURDÍK, J.: Právnické osoby. Obecná právní charakteristika. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 139 - 140.

²² Tamtéž, str. 141 - 142.

Zejména se bude jednat o právní úkony osobnostní povahy a také o úkony, které směřují k založení a vzniku samotné právnické osoby.

Právnická osoba, jakožto uměle vytvořený subjekt, nevykonává sama úkony, ale tyto úkony za ni v zastoupení činí právě osoby fyzické. Kdo jedná za osobu právnickou, pojednává ustanovení obchodního zákoníku.²³ Právnická osoba jedná prostřednictvím statutárního orgánu nebo za ni jedná zástupce. U zástupců právnických osob pak rozlišujeme zastoupení přímé a nepřímé. Za zastoupení přímé považujeme jednání zástupce právnické osoby, který oprávněně jedná jejím jménem a s účinky vzniku práv a povinností přímo zastoupenému, tedy právnické osobě. V případě nepřímého zastoupení jedná zástupce vlastním jménem na účet zastoupeného (právnické osoby). Zastoupení vzniká na základě zákona, z rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu, či smluvně. Pro smluvní zastoupení je třeba plná moc, kterou právnická osoba udělí zástupci.²⁴

Právnické osoby jsou stejně jako osoby fyzické nadány i způsobilostí k protiprávním úkonům, neboli deliktní způsobilostí. Deliktní způsobilost je pak podmíněna několika předpoklady, zejména rozsahem speciální právní subjektivity a tomu odpovídající způsobilostí k úkonům, míry přičitatelnosti deliktního chování osob jednajících jménem právnické osoby a přístup zákonodárce k deliktní způsobilosti právnických osob.²⁵ V současné době je deliktní jednání právnických osob sankcionováno jak v rovině správního práva, tak i v rámci práva trestního.

Právnickým osobám je v současné době přiznáváno stále více práv, než tomu bylo doposud. Byly určité instituty, které se vztahovaly výlučně k osobám fyzickým a které byly pro osoby právnické neupraveny. V úvahu připadá zmínit např. institut osoby blízké. Jak uvádí občanský zákoník v § 116, osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.²⁶ Nejvyšší soud však zřejmě dospěl k jinému názoru, když ve svých rozhodnutích za pomoci analogie dovodil vztah

²³ § 13 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

²⁴ PEJŠEK, V.: Právní subjektivita právnických osob v právu hmotném. Trestní právo, 2001, č. 11, str. 10.

²⁵ HURDÍK, J.: Právnické osoby. Obecná právní charakteristika. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 144.

²⁶ § 116 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

vzájemné blízkosti mezi statutárním orgánem právnické osoby a touto právnickou osobou. Podle soudní judikatury je definice osoby blízké ve vztahu k právnické osobě daleko širší, zejména co se týká fyzických osob. Za blízkou fyzickou osobu je možné považovat nejen ty fyzické osoby, které se majetkově podílí na právnických osobách, ale také ty fyzické osoby, které jsou takovýmto fyzickým osobám blízké. Okruh vztahu blízkosti je zde tedy podstatně rozšířen.²⁷

1.4. Současné právnické osoby dle českého právního řádu

Dle současného českého právního řádu se za právnickou osobu pokládají:

- 1) Česká republika
- 2) Česká národní banka podle zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů
- 3) Státní podniky podle zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku
- 4) Budějovický Budvar, národní podnik
- 5) Státní příspěvková organizace podle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla) a podle zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů
- 6) Obce podle zákona č. 129/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)
- 7) Svazky obcí podle zákona č. 129/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)
- 8) Kraje podle zákona č. 130/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)
- 9) Hlavní město Praha podle zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praha, ve znění pozdějších předpisů
- 10) Příspěvkové organizace územních samosprávných celků podle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů
- 11) Občanská sdružení včetně odborových organizací a organizací zaměstnavatelů podle zákona č. 83/1993 Sb., o sdružování občanů
- 12) Organizační složky občanského sdružení, stanoví-li tak jeho stanovy podle zákona č. 83/1993 Sb., o sdružování občanů

²⁷ ŘEHÁČEK, O.: Právnické osoby jako osoby sobě navzájem blízké. Bulletin advokacie. 2012, č. 3, str. 31.

- 13) Politické strany podle zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích
- 14) Polická hnutí podle zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích
- 15) Registrované církve a náboženské společnosti podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)
- 16) Svazy registrovaných církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)
- 17) Církevní právnické osoby podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)
- 18) Veřejné výzkumné instituce podle zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích
- 19) Školské právnické osoby podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- 20) Veřejné vysoké školy podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)
- 21) Zaměstnanecké pojišťovny podle zákona č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách
- 22) Akciové společnosti, včetně akciové společnosti České dráhy, která byla zřízena na základě zákona č. 77/2002 Sb., o akciové společnosti České dráhy, státní organizaci Správa železniční dopravní cesty a o změně zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku
- 23) Společnosti s ručením omezeným
- 24) Komanditní společnosti
- 25) Veřejné obchodní společnosti
- 26) Družstva, bytová družstva a spořitelny a úvěrní družstva (družstevní záložny) podle zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

- 27) Evropské společnosti podle nařízení Rady 2157/2001 ze dne 8. října 2001, o statutu evropské společnosti
- 28) Evropské družstevní společnosti podle nařízení Rady 1435/2003 ze dne 22. července 2003, o statutu evropské družstevní společnosti
- 29) Evropská hospodářská zájmová sdružení podle nařízení Rady 2137/85 ze dne 25. července 1985, o evropském hospodářském sdružení, a dále zákona č. 360/2004 Sb., o evropském hospodářském zájmovém sdružení
- 30) Společenství vlastníků bytů podle zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé spoluvlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů)
- 31) Honební společenstva podle § 19 a násl. zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti
- 32) Komoditní burzy podle zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách
- 33) Zájmová sdružení právnických osob podle § 20f a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- 34) Obecně prospěšné společnosti podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů
- 35) Nadace podle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech)
- 36) Nadační fondy podle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech)
- 37) Státní fond životního prostředí České republiky zřízený zákonem č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky
- 38) Pozemkový fond České republiky zřízený zákonem č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky
- 39) Státní fond kultury zřízený zákonem č. 239/1992 Sb., o Státním fondu kultury České republiky
- 40) Státní fond rozvoje bydlení zřízený zákonem č. 211/2000 Sb., o Státním fondu rozvoje bydlení a o změně zákona č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky

- 41) Státní fond České republiky pro podporu a rozvoj české kinematografie zřízený zákonem č. 241/1992 Sb., o Státním fondu pro podporu a rozvoj české kinematografie
- 42) Státní fond dopravní infrastruktury zřízený zákonem č. 104/2000 Sb., o Státním fondu dopravní infrastruktury
- 43) Státní zemědělský intervenční fond zřízený zákonem č. 256/2000 Sb., o Státním zemědělském intervenčním fondu a o změně některých dalších zákonů (zákon o státním zemědělském intervenčním fondu)
- 44) Fond pojištění vkladů zřízený v § 41a bankovního zákona
- 45) Garanční fond obchodníků s cennými papíry zřízený v § 128 ZPKT
- 46) Česká kancelář pojistitelů zřízená zákonem č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)
- 47) Hospodářská komora České republiky a Agrární komora České republiky zřízené zákonem č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky
- 48) Česká lékařská komora, Česká stomatologická komora a Česká lékárnická komora zřízeny zákonem č. 220/1991 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře
- 49) Komora veterinárních lékařů České republiky zřízená zákonem č. 381/1991 Sb., o Komoře veterinárních lékařů České republiky
- 50) Česká komora architektů a Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě zřízené zákonem č. 360/1992 Sb., o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě
- 51) Komora daňových poradců České republiky zřízená zákonem č. 523/1992 Sb., o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců České republiky
- 52) Notářské komory a Notářská komora České republiky zřízené zákonem č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
- 53) Komora patentových zástupců České republiky zřízená zákonem č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví

- 54) Česká advokátní komora zřízená zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii
- 55) Exekutorská komora České republiky zřízená zákonem č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů
- 56) Komora auditorů České republiky zřízená zákonem č. 93/2009 Sb., o auditorech a o změně některých zákonů (zákon o auditorech)
- 57) Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky zřízená zákonem č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky
- 58) Český rozhlas podle zákona č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu
- 59) Česká televize podle zákona č. 484/1991 Sb., o České televizi
- 60) Česká tisková kancelář podle zákona č. 517/1992 Sb., o České tiskové kanceláři
- 61) Státní organizace Správa železniční dopravní cesty se sídlem v Praze zřízená zákonem č. 77/2002 Sb., o akciové společnosti České dráhy, státní organizaci Správa železniční dopravní cesty a o změně zákona č. 266/1994 Sb., o dráhách, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku²⁸

²⁸ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 56 – 59.

2 Trestní odpovědnost právnických osob

2.1. Definice

Při zkoumání každé problematiky je třeba nejprve vymezit základní pojmy, které se dané oblasti týkají. Pro pojem „trestní odpovědnost právnických osob“ neexistuje jednotná definice. Jedná se o jedno z nejkontroverznějších témat v trestněprávní nauce, které je chápáno odlišně. Státy, které zakotvují ve svých právních systémech odpovědnost právnických osob, nemají jednotnou terminologii pro tuto odpovědnost. K nejednotnému chápání této problematiky přispívá i skutečnost, že mezinárodní dokumenty ukládající povinnost zavést deliktní odpovědnost právnických osob nevymezují, jakou formou má být tato odpovědnost založena. Ani na poli evropském, tedy Evropská unie, neurčuje, jak má být tato odpovědnost zavedena, pouze ukládá povinnost sankcionovat protispolečenské chování právnických osob, přičemž způsob a formu trestání ponechává na jednotlivých členech. Členské státy tedy pojaly odpovědnost právnických osob individuálně, z čehož se postupně vyvinuly tři koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. Jedná se o pravou trestní odpovědnost právnických osob, která zahrnuje ukládání sankcí v trestním řízení, nepravou trestní odpovědnost právnických osob, která umožňuje ukládat trestněprávní sankce, i když nejsou přímo upraveny v trestním zákoně a pseudotrestní²⁹ odpovědnost právnických osob, která reguluje protiprávní činnost právnických osob, avšak jinou formou, např. administrativněsprávním trestáním.

2.1.1. Pravá trestní odpovědnost

Pravou trestní odpovědnost právnických osob nalezneme v sousedním Polsku, ale také v Maďarsku, Francii, Belgii, Nizozemí, Slovinsku, Rakousku a v jiných dalších

²⁹ MUSIL, J., PRÁŠKOVÁ, H., FALDYNA, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo, 2001, č. 3, str. 10.

státech. Podle Kratochvíla³⁰ je pravou trestní odpovědností stav, kdy právnické osoby jsou trestány sankcemi trestního práva tak, jak to známe z některých evropských zemí náležejících ke kontinentálnímu právnímu systému (Nizozemsko, Francie, Belgie aj.). Šámal³¹ se k pravé trestní odpovědnosti vyjadřuje ve smyslu, že jsou v některých státech používány přímé trestní sankce vůči právnickým osobám, aniž by tyto byly podmiňovány trestním stíháním fyzické osoby – pachatele.

O pravou trestní odpovědnost jde tedy v případě, kdy právnickým osobám jsou ukládány trestní sankce v rámci trestního řízení. V každém státě je úprava jiná, některé státy upravují trestní odpovědnost právnických osob samostatným zákonem, jiné státy vložily tuto úpravu do trestního zákoníku. Rozdílné je také pojetí odpovědného subjektu. Ve většině případů je však z trestní odpovědnosti právnických osob vyjmut stát.³²

Podle současné právní úpravy, kterou má Česká republika, můžeme říci, že se jedná o pravou trestní odpovědnost, neboť trestní odpovědnost je upravena zvláštním zákonem a sankce, které je možno právnické osobě uložit, jsou ukládány v trestním řízení.

2.1.2. Nepravá trestní odpovědnost

Nepravá trestní odpovědnost umožňuje právnickým osobám ukládat sankce v trestněprávní rovině, aniž by trestní odpovědnost právnických osob byla upravena v trestním zákoně. Typickým příkladem, který se uvádí v učebnicích, je španělská právní úprava. Španělská úprava je založena zákonem „Código Penal“, který je datován roku 1995. Tato norma uvádí tzv. *consecuencias accesorias*. Toto slovní spojení si můžeme vyložit jako přídatné důsledky či vedlejší následky. Skrývala se pod ním možnost uložit uzavření podniku či poboček, rozpuštění společnosti, nadace či sdružení, pozastavení činnosti, zákaz činnosti, či soudní kontrolu činnosti právnické osoby. V úvahu přicházela především pojetí *consecuencias accesorias* jako trestu v pravém

³⁰ KRATOCHVÍL, V.: Trestněprávní odpovědnost právnických osob a jednání za jiného. Právní obzor, 2002, č. 4. str. 366.

³¹ ŠÁMAL, P.: Trestní odpovědnost právnických osob *de lege lata* a *de lege ferenda* v České republice. In *Wirtschaftsstrafrecht und die Strafbarkeit juristischer Personen*. Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob, str. 159.

³² SEDLÁČKOVÁ, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Citováno dne 19.4.2013. [<http://casopis.vsehrd.cz/2011/05/trestni-odpovednost-pravnickych-osob/>].

slova smyslu či právního institutu sui generis. Z uvedeného vyplývá, že uchopení a zařazení těchto quasitrestních sankcí je poměrně složité.³³ Je zřejmé, že takového řešení Česká republika nevyužila, neboť tato přijala úpravu, dle které je možno ukládat právníkům osobám tresty v rámci trestního řízení.

2.1.3. Smíšená trestní odpovědnost, quasi-trestní odpovědnost, hybridní trestní odpovědnost

Pokud se týká smíšené odpovědnosti, s touto konstrukcí se setkáváme v Německu. Nejedná se v pravém slova smyslu o trestní odpovědnost, neboť právníkům osobám jsou ukládány sankce nikoli v trestním řízení, ale v řízení správním. Systém administrativně správních sankcí umožňuje ukládat právníkům osobám sankce např. ve formě propadnutí majetku nebo jeho zabavení. V Německu je odpovědnost právníků osob upravena zákonem „*Gesetz über Ordnungswidrigkeiten vom 24.5.1968*“.

Právníké osobě tak může být dle německého zákona o přestupcích uložena sankce v případě, že její zákonný zástupce nebo člen statutárního orgánu spáchal trestný čin při výkonu svých pracovních povinností a pokud právníká osoba mohla spáchání takového trestného činu zabránit.³⁴ I když německá právní úprava nezná trestní odpovědnost právníků osob, její vypracovaný systém správních trestních sankcí odpovídá trestním sankcím, které jsou ukládány v zemích se zavedenou trestní odpovědností právníků osob.³⁵

Stejně jako koncepce trestní odpovědnosti v České republice, je i ta německá založena na teorii přičitatelnosti. Podle německého práva lze právníkům osobám, ale i jiným subjektům bez právní subjektivity, uložit pokutu za jednání zákonem stanovených zástupců, kteří se dopustili trestného činu, přičemž porušili povinnosti právníké osoby nebo právníká osoba měla získat z takového jednání prospěch. Stejně tak lze stíhat právníkou osobu (a jiné subjekty) za trestný čin a přestupek zaměstnance, ke kterému došlo v důsledku nedostatečného dohledu společnosti nad jejími zaměstnanci. Podle

³³SEDLÁČKOVÁ, J.: Trestní odpovědnost právníků osob. Citováno dne 19.4.2013. [<http://casopis.vsehrd.cz/2011/05/trestni-odpovednost-pravnicky-ch-osob/>].

³⁴KAVĚNA, M.: Trestní odpovědnost právníků osob ve vybraných státech EU. Praha: Parlament České republiky. Parlamentní institut. Studie č. 5. 270, 2007, str. 10.

³⁵JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právníků osob. Praha: Linde, 2007, str. 27 – 28.

německého zákona o přestupcích jsou právnické osoby odpovědné za všechny přestupky a trestné činy, včetně trestných činů proti životu a zdraví.³⁶

2.2. Dokumenty zabývající se deliktní odpovědností právnických osob

Tendence postihovat právnické osoby za jejich deliktní jednání zesílila koncem 70. let 20. století, kdy se na poli mezinárodního práva stále častěji začíná skloňovat termín „právnická osoba“ v souvislosti s jejím sankcionováním. Dále již nebylo možné přehlížet, jak se deliktní jednání právnických osob promítá do různých oblastí společnosti, zejména do sféry životního prostředí. Různé mezinárodní organizace dospěly k závěru, že bez postihu těchto protispoločenských forem jednání právnických osob nebude možné zajistit ochranu společnosti. Začaly vznikat dokumenty, které měly různé formy. Řada z těchto dokumentů měla závazný charakter a ukládala svým členům povinnost zavést deliktní odpovědnost právnických osob spolu se sankcemi. Některé dokumenty však neměly a nemají závazný charakter, existují ve formě doporučení a neukládají státům povinnost zavést deliktní odpovědnost. Nejvýznamnějšími organizacemi, které dokumenty týkající se odpovědnosti právnických osob vytvářely, jsou Organizace spojených národů a její orgány (OSN), Rada Evropy (RE), Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) a řada dalších. Problematika odpovědnosti právnických osob byla řešena i na mezinárodních konferencích, např. na Mezinárodní společnosti pro trestní právo, kde vznikla rezoluce XV. Mezinárodního kongresu trestního práva, která nabádala k zavedení sankcí právnickým osobám za jejich protispoločenské chování v oblasti životního prostředí.

Nejen na poli mezinárodním nalezneme dokumenty zabývající se odpovědností právnických osob a jejich postihem. Evropská unie se stejně jako mezinárodní organizace zasazuje o zavedení deliktní odpovědnosti právnických osob. Toto činí nejen prostřednictvím svých právních předpisů, ale především řadou smluv. Právní předpisy EU jsou závazné pro všechny její členy, tedy i pro Českou republiku. Česká republika byla posledním členským státem, který neměl ve svém právním řádu upravenou odpovědnost právnických osob. Česko se tak vystavovalo postihu za porušování

³⁶ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 184 – 194.

Smlouvy o fungování Evropské unie, neboť neakceptovala požadavky vyplývající z právních předpisů a smluv EU. Za toto porušení jí mohl být uložen finanční postih.

Mezinárodní ani evropské dokumenty nestanoví, jakou formou má být odpovědnost právnických osob do vnitrostátního práva států zakotvena. Je tak čistě na každé zemi, jak si danou problematiku upraví. Není tedy vyžadováno, aby byla zavedena přímo odpovědnost trestní, i když řada členských států EU šla právě touto cestou. Každému státu je umožněno, aby si vybral, zda odpovědnost právnických osob v jeho právním řádu bude zakotvena formou správního trestání či zda pojme odpovědnost jako trestní. Dokumentů pojednávajících o zavedení odpovědnosti právnických osob je celá řada. Co se týká mezinárodních dokumentů, jsou pro Českou republiku nejvýznamnější Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (Paříž, ze dne 17. prosince 1997), Trestněprávní úmluva o korupci (Štrasburk, ze dne 27. ledna 1999) a Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (rezoluce VS OSN, ze dne 9. prosince 1999). Výše zmíněné dokumenty byly ve formě mezinárodních smluv, které Česká republika vyhlásila, a tudíž jsou pro ni závazné. Tím, že Česká republika neměla doposud upravenou delikttní odpovědnost právnických osob, nemohla ratifikovat (ač je podepsala) některé mezinárodní smlouvy, které zavedení odpovědnosti vyžadovaly, např. Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (New York, ze dne 15. listopadu 2000), Úmluvu OSN proti korupci (New York, ze dne 31. října 2003), Úmluvu o trestněprávní ochraně životního prostředí (Štrasburk, ze dne 4. listopadu 1998), Úmluvu o počítačové kriminalitě (Budapešť, ze dne 23. listopadu 2001) a mnoho jiných.

2.2.1. Přehled mezinárodních a evropských dokumentů

Ucelený obraz o mezinárodních dokumentech podávají ve svých publikacích Jelínek³⁷ a Kratochvíl³⁸, ale výčet těchto aktů nalezneme také v důvodové zprávě k zákonu č. 418/2011 Sb., TOPO.

³⁷ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, str. 109 – 110.

³⁸ KRATOCHVÍL, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 446 - 447.

2.2.2 Mezinárodní dokumenty - Akty OSN, OECD a RE

- Úmluva OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích, Paříž, 17. 12. 1997 - pro ČR vstoupila v platnost dne 21. 3. 2000 (Sdělení MZV č. 25/2000 Sb. m. s.);
- Trestněprávní úmluva RE o korupci, Štrasburk, 27. 1. 1999 – pro ČR vstoupila v platnost dne 1. 7. 2002 (Sdělení MZV č. 70/2002 Sb. m. s.);
- Dodatkový protokol k Trestněprávní úmluvě o korupci, 1. 2. 2005 (ETS no. 191) – ČR jej nepodepsala;
- Úmluva OSN o potlačování a financování terorismu, New York, 9. 12. 1999 - pro ČR vstoupila v platnost dne 26. 1. 2006 (Sdělení MZV č. 18/2006 Sb. m. s.);
- Úmluva RE o trestněprávní ochraně životního prostředí, Štrasburk, 4. 11. 1998 (ETS no. 172) – ČR nepodepsala;
- 2. opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se obchodu s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie, přijatý rezolucí Valného shromáždění OSN č. A/RES/54/263, 25. 5. 2000 – ČR podepsala dne 26. 1. 2005;
- Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, Palermo, 15. 11. 2000 – ČR podepsala dne 12. 12. 2000, dosud neratifikovala;
- Úmluva o počítačové kriminalitě, Budapešť, 23. 11. 2001 – ČR podepsala dne 9. 2. 2005, dosud neratifikovala;
- Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě týkající se činů rasistické a xenofobní povahy páchaných skrze počítačové systémy (ETS no. 189), 1. 3. 2006;
- Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, 25. 12. 2003;
- Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky, doplňující Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, 25. 1. 2004;
- Protokol proti nedovolené výrobě střelných zbraní, jejich částí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi, 3. 7. 2005;

- Úmluva OSN proti korupci, New York, 31. 10. 2003 – ČR podepsala dne 22. 4. 2005, dosud neratifikovala;
- Úmluva OSN proti korupci, Mérida, 9-11. 12. 2003 – ČR podepsala dne 22. 4. 2005, dosud neratifikovala;
- Úmluva RE o boji proti počítačové kriminalitě, Štrasburk, 1. 7. 2004 – ČR podepsala dne 9. 2. 2005, dosud neratifikovala;
- Úmluva RE o opatřeních proti obchodování s lidskými bytostmi (ETS no. 197), Varšava, 16. 5. 2005 – ČR nepodepsala;
- Úmluva RE o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu a o financování terorismu (ETS no. 198), Varšava, 16. 5. 2005 – ČR ratifikovala dne 19. 11. 1996 (Sdělení MZV č. 33/1997 Sb.);
- Úmluva RE o prevenci terorismu, 16. 5. 2005;
- Úmluva RE o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním a sexuálním vykořisťováním, Lanzarote, 25. 10. 2007, (ETS no. 201) – ČR dosud nepodepsala;
- Doporučení RE (77)28 o úloze trestního práva při ochraně životního prostředí;
- Doporučení RE (81)12 o hospodářské kriminalitě;
- Doporučení RE (82)15 o úloze práva při ochraně spotřebitelů;
- Doporučení Výboru ministrů RE (88)18 o odpovědnosti podniků a jiných právnických osob za delikty spáchané při výkonu jejich aktivit.

2.2.3. Akty evropského práva

- Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů Evropských společenství z 19. 6. 1997 [97/C221/02]
- Společná akce EU ze dne 24. února 1997 o potírání obchodování s lidmi a sexuálního vykořisťování dětí;
- Společná akce EU ze dne 21. prosince 1998 přijatá Radou na základě čl. K 3 Smlouvy o Evropské unii, kterou se stanoví, že účast na zločinném spolčení je v členských státech Evropské unie trestným činem;
- Společná akce EU ze dne 22. prosince 1998 o korupci v soukromém sektoru;

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (čl. 1, 8, 9);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2001/413/SVV ze dne 28. května 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků (čl. 1, 7, 8, 9);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu (čl. 7, 8, 9) ve spojení s Rámcovým rozhodnutím Rady 2008/919/SVV ze dne 28. listopadu 2008, kterým se mění Rámcové rozhodnutí 2002/475/SVV o boji proti terorismu;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi (čl. 4, 5, 6);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/946/SVV ze dne 28. listopadu 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu (čl. 2, 3, 4);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2003/568/SVV ze dne 22. července 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru (čl. 1, 5, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (čl. 1, 6, 7, 8);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/757/SVV ze dne 25. října 2004, kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami (čl. 1, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/212/SVV ze dne 24. února 2005 o konfiskaci výnosů a majetku z trestné činnosti a nástrojů trestné činnosti;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/222/SVV ze dne 24. února 2005 o útocích proti informačním systémům (čl. 1, 8, 9, 10);
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/841/SVV ze dne 24. října 2008 o boji proti organizované trestné činnosti (čl. 5, 6, 7);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí (čl. 2, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva (čl. 5, 6, 9);

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí (čl. 2, 11, 12).

Dvě rámcová rozhodnutí jsou založena na zásadě vzájemného uznávání, tudíž vyžadují, aby členský stát uznal a vykonal rozhodnutí jiných členských států směřujících vůči právnické osobě. Jedná se o rámcové rozhodnutí:

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2006/783/SVV ze dne 6. října 2006 o uplatňování zásady vzájemného uznávání příkazů ke konfiskaci (Úřední věstník L 328, 24. 11. 2006, s. 0059-0078);
- Rámcové rozhodnutí Rady 2005/214/SVV ze dne 24. února 2005 o uplatňování zásady vzájemného uznávání peněžitých trestů a pokut (Úřední věstník L 076, 22. 3. 2005, s. 0016-003).

V současné době je ve všech 27 členských státech upravena deliktní odpovědnost právnických osob.

2.3. Argumenty svědčící pro zavedení

Zastánci zavedení trestní odpovědnosti uvádějí jako jeden ze základních argumentů neustále se rozvíjející deliktní činnost právnických osob. Je pravdou, že s rozvojem mezinárodních a evropských trhů, které se České republice postupně otvírají a s vývojem společnosti, dochází ke stále se zvyšujícímu počtu deliktních jednání, kterých se dopouštějí právě právnické osoby. Na povrch vyvstávají stále nové a nové činy přesahující mnohdy hranice několika států, které jsou pro společnost škodlivé a které je třeba sankcionovat. Právnické osoby doposud spoléhaly, že jsou z pohledu českého trestního práva beztrestné, což v mnoha případech znamenalo, že této skutečnosti začaly využívat i zahraniční právnické osoby, které si přesouvaly svá sídla na území České republiky ve snaze vyhnout se postihu.

V dnešní době je právnické osobě přiznáván téměř shodný rozsah práv jako osobám fyzickým, co se však týká povinností, zde byla dosud velká benevolence ze strany státu. Je tedy logické, že s přibývajícimi právy musí dojít k nárůstu povinností. Povinnost nejednat v rozporu se zájmy společnosti by tak měla být primární povinností

každého subjektu, ať už se jedná o osobu právnickou či fyzickou. Oblast, která již mnoho let volá po zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, je životního prostředí. Ekologické katastrofy, kterých je v současné době čím dál tím více a které způsobily nejen škody na majetku a životním prostředí, ale měly vliv také na lidské zdraví, vznikly porušením předpisů ze strany právnických osob. Následky takovýchto katastrof již nelze ve většině případů zvrátit a jejich náprava vyžaduje finanční prostředky nemalého rozsahu. Přitom oblast životního prostředí je třeba chránit, nejenom pro nás, ale především pro další generace v budoucnosti.

Příznivci zavedení odpovědnosti právnických osob poukazují na tu skutečnost, že mnohdy není možné určit jednotlivce, který je odpovědný za protiprávní jednání právnické osoby. Existují i případy, kdy jednalo více osob, avšak není možné přesně určit, kterým jednáním byl protiprávní čin způsoben, i když je nepochybné, že k takovému protiprávnímu jednání došlo. Pokud se viník přeci jen našel a byl potrestán, jevil se takovýto trest jako neúčinný, neboť to byl trest především pro osobu fyzickou, nikoli právnickou. Navíc, potrestáním fyzické osoby nemusí dojít k zamezení páchání protiprávní činnosti právnické osoby. Tato může fyzickou osobu nahradit kteroukoli jinou a nadále pokračovat ve svém nekalém jednání.

Od zavedení TOPO si zákonodárce slibuje, že již nebude možné se nadále vyhýbat odpovědnosti za činy způsobené právnickou osobou. Podle současné právní úpravy bude právnická osoba odpovědná i tehdy, pokud nebude možné určit fyzickou osobu, která jednala protiprávně. Teoreticky, pokud se budeme držet této konstrukce, pak se dá říci, že právnická osoba bude odpovědná téměř vždy. Je otázkou, zda tato přičitatelnost je pozitivem. V praxi bude podle mého názoru tento institut zneužíván ve snaze fyzických osob vyhnout se trestu.

Dalšími skutečnostmi, které tlačí na zavedení trestní odpovědnosti, jsou mezinárodní závazky, které plynou České republice z mezinárodních smluv. Povinnost upravit odpovědnost právnických osob plyne České republice nejen z mezinárodních smluv, ale také z předpisů evropského práva. Česká republika zůstala posledním členským státem, který neměl upravenou odpovědnost právnických osob za její deliktní jednání. Zastánci trestní odpovědnosti uvádějí jako jeden z důvodů pro zavedení trestní odpovědnosti nedostatečnou úpravu v jiných předpisech. Odpovědnost právnických osob je z největší části upravena oblastí správního práva, kde jsou upraveny delikty a

následně sankce, které mohou být právníckým osobám ukládány v případě porušení předpisů správního práva. Tyto sankce za správní delikty jsou však roztrženy po celé řadě zákonů, přičemž každý zákon se věnuje jinému odvětví. Každý z těchto zákonů upravuje správní delikty a sankce pro svoje odvětví, ale některé odkazují i na jiné právní předpisy, protože postrádají úpravu obecnou. Negativa zavedení správní odpovědnosti právníckých osob vyjmenovává „*Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právníckých osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy*“. Zde nalezneme nedostatky, které trestání v oblasti správního práva přináší. Pokud se zaměříme na rozhodování o deliktech, je otázkou, zda příslušnost správních úřadů je namístě. Ústava ČR, konkrétně čl. 90 říká, že pouze soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Jsou to tedy soudní orgány, které rozhodují o vině a trestu. Tak to alespoň platí pro osoby fyzické. Nebylo by tedy spravedlivé, aby bylo osobám právníckým poskytnuto řízení na jiné úrovni. Správní právo navíc neobsahuje všechny skutkové podstaty činů, které jsou vyžadovány mezinárodními dokumenty a předpisy evropského práva pro zakotvení odpovědnosti právníckých osob. Tyto skutkové podstaty by musely být pro právnícké osoby nově vytvořeny, což je vzhledem ke specifickým vlastnostem právníckých osob velice komplikované. Musela by být tedy doplněna jak hmotněprávní ustanovení, tak ustanovení procesní, která by upravovala postup v řízení proti právníckým osobám u správních orgánů. Správním orgánům by měly být přiznány obdobné pravomoci jako orgánům soudním, stejně tak by muselo dojít ke zřízení orgánů, které by přezkoumávaly rozhodnutí prvoinstanční, aby byla zachována dvojinstančnost řízení. Zavedení správně-právní odpovědnosti právníckých osob by znamenalo daleko vyšší výdaje než zavedení odpovědnosti trestní, což bylo pro zákonodárce nejspíše rozhodující. V neposlední řadě je nepříznivým faktem pro zavedení správně-právní odpovědnosti mezinárodní spolupráce v řízeních vedených proti právníckým osobám. Aby mohlo dojít k takovéto spolupráci, musela by právní úprava umožňovat podání opravného prostředku k soudnímu orgánu, kde by trestní soud věc projednal. K tomuto by musely být uzpůsobeny soudní orgány, vyčleněny nové senáty, které by o dané problematice rozhodovaly.

2.4. Argumenty svědčící proti zavedení

Argumentů svědčících proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je mnohá řada. V první řadě se jedná již o samotnou právnickou osobu, o její konstrukci. Právnická osoba jako uměle vytvořený subjekt je pouhou fikcí, která nemůže navenek projevovat svoji vůli. Za právnickou osobu tak vždy bude jednat osoba jiná, osoba fyzická. Z tohoto tedy plyne fakt, že právnická osoba nemůže nikdy jednat sama za sebe, nikdy se nemůže dopustit zaviněného jednání. Zavinění je přitom jeden ze základních znaků trestného činu, je spjato s vnitřními, psychickými stavy, které může pociťovat pouze lidská bytost, člověk. Odpůrci trestní odpovědnosti právnických osob tvrdí, že nelze zakládat odpovědnost právnických osob na odpovědnosti jiných osob. Tato tvrzení jsou podpořena jednou ze základních zásad českého trestního práva, a to zásadou individuální odpovědnosti fyzických osob za spáchaný trestný čin. Zásada individuální odpovědnosti fyzických osob za spáchaný trestný čin má oporu v ustanovení TZ. České trestní právo mělo doposud jen jednoho možného pachatele, kterým byla fyzická osoba. Zavedením TOPO tak dochází k velkému zásahu do zásad trestního práva.

Na rozdíl od kontinentálního systému práva, který má i Česká republika, anglosaský systém práva odpovědnost právnických osob zakotvuje již po celou řadu let. Jako je české právo založené na individuální trestní odpovědnosti fyzických osob, je anglosaské právo založeno na zásadě kolektivní viny. Zavedením kolektivní viny může dojít i k postihu osob, které nemají s trestnou činností žádné dočinění, k postižení osob, které jsou nevinné. Právě proto řada oponentů trestní odpovědnosti právnických osob bojuje proti zavedení kolektivní viny. Je tedy otázkou, zda zájem státu na trestním postihu právnických osob nezpůsobí ohrožení či porušení zájmů osob fyzických. Dalším důvodem, který svědčí v neprospěch, je konstrukce, na které je trestní odpovědnost právnických osob založena. Jedná se o přičitatelnost, tedy že se odpovědnost právnické osoby odvíjí od protiprávního jednání osoby fyzické, přičemž právnická osoba může být odpovědná i tehdy, pokud se nepodaří zjistit, která fyzická osoba jednala protiprávně. Zastánci trestní odpovědnosti považují tento důvod za argument svědčící pro zavedení. Dle mého názoru se jedná spíše o argument svědčící proti. Zákon TOPO umožňuje, aby bylo konáno společné řízení proti osobě fyzické i právnické. V tomto řízení může dojít k situaci, že osoba fyzická, která má být vyslýchána jako první, bude vypovídat ve

smyslu, že jednala pouze na pokyn osoby právnické, že ona se ničím neprovinila, bude svalovat vinu na osobu právnickou. Tato, i když nebude fyzické osobě dokázáno, že jednala protiprávně, může být odsouzena. Dříve, kdy nebylo možné stíhat právnickou osobu, ale pouze osobu fyzickou za jednání právnické osoby, tyto těžily ze své „beztrestnosti“. Nový princip přičitatelnosti však nepovažuji za správné řešení dané situace.

Předpokládá se, že nejčastěji ukládaným trestem bude trest peněžité. Peněžité trest umožňuje uložit vysoké finanční postihy, které sice záleží na výši denních sazeb, ale i kdyby byl uložen peněžité trest ve své nejnižší hranici, pořád to pro právnické osoby bude znamenat finanční výdaje, které budou příjmem státního rozpočtu a případnou tak státu.

V současné době kriminalita páchaná prostřednictvím právnických osob neustále narůstá a jejich potrestání je jistě namístě. V souladu se zásadou subsidiarity trestní represe má být však trestní právo poslední instancí, na kterou je možné se obrátit. Škodlivá jednání a odpovědnost za ně tak mají být postiženy podle jiných právních předpisů. Postih takových společensky škodlivých jednání právnických osob lze upravit i netrestními zákony, kterými by byla zavedena jiná forma odpovědnosti právnických osob než ta trestní. Jako vhodné by se jevílo zakotvit správně-právní odpovědnost právnických osob, která by byla upravena předpisy správního práva. Tato úprava by znamenala podstatně menší zásah do tradičního pojetí trestního práva a neohrožovala by tak zásady, na kterých je toto odvětví postaveno.³⁹ Touto cestou šlo například Německo, které upravilo odpovědnost právnických osob zákonem o přestupcích, tedy zavedlo odpovědnost nikoli trestní, ale správně-právní.

Dalším argumentem, který svědčí v neprospěch trestní odpovědnosti právnických osob, je přetíženost soudních instancí a justice obecně. V současné době je průměrná délka soudního řízení 207 dní, tedy přibližně 7 měsíců⁴⁰, a to se jedná o fyzické osoby. Navíc, neexistuje zde žádná judikatura, která by se týkala právnických osob. V mnoha případech bude třeba abstraktní ustanovení doplnit výkladem, což na rychlosti řízení nepřidá, spíše naopak.

³⁹ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, str. 102.

⁴⁰ Český statistický úřad. Citováno dne 19.4.2013.
[<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/0001-11-2010-2700>]

2.5. Zásady dotčeny novou právní úpravou

Základními zásadami trestního řízení se rozumí vůdčí právní ideje, kterým toto vůdčí postavení přiznává zákon. V důsledku své povahy jsou základem, na kterém je vybudována organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů. Jsou to principy, které určují povahu trestního procesu. Všechny základní zásady trestního řízení tvoří ucelenou soustavu, vnitřně jednotnou, zaměřenou na uskutečnění úkolů trestního řízení (§ 1 odst. 1 TŘ). Jako součást této soustavy jsou jednotlivé základní zásady vzájemně skloubeny, navzájem se doplňují a podporují. Porušení některé z nich v trestním řízení má vzápětí za následek i porušení jiných zásad.⁴¹

V této souvislosti je třeba rozlišit i ty zásady trestního procesu, které slouží k promítnutí základních práv a svobod osob. Bude se zejména jednat o zásady ústavněprávní a ty zásady, které vyplývají z mezinárodních dokumentů, kterými je Česká republika vázána. Nositeli takovýchto oprávnění pak budou i osoby právnické, neboť § 72 odst. 1 zákona o Ústavním soudu takovéto postavení právnickým osobám přiznává, když ve svém ustanovení uvádí, že „osobou, která se může domáhat ochrany svých práv cestou podání ústavní stížnosti, je i právnická osoba.“ Ne všechna práva však budou náležet právnickým osobám. Osobnostní práva, která jsou spojena výlučně s fyzickými osobami, jako např. právo na život, právo zdraví, osobní svobodu, důstojnost a čest, práva nebýt mučena, se na právnickou osobu vztahovat nebudou.⁴²

Základní zásady trestního práva hmotného jsou v trestním zákoníku zpravidla implicitně nebo i explicitně vyjádřená primárně ústavně podmíněná východiska tvorby, interpretace a aplikace trestněprávních norem.⁴³ Obecně se tedy dá říci, že zásady trestního práva jsou základními „stavebními“ kameny, na kterých je trestní právo postaveno. Přijetím nového zákona TOPO byly některé základní zásady narušeny a je otázkou, zda trestní právo narušení základních idejí ustojí.

Jednou z nejzákladnějších zásad českého trestního práva, na které je trestní právo založeno, je zásada individuální odpovědnosti fyzické osoby. Podle této zásady

⁴¹ CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. a kolektiv.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, 2006, str. 56 – 58.

⁴² KUČHTA, J.: Trestní řízení proti právnickým osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního. In Dny práva – 2008 – Days of Law, 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, Brno: Masarykova univerzita, 2008, str. 1763.

⁴³ KRATOCHVÍL, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 20.

může být pachatelem trestného činu pouze fyzická osoba. Podle současné právní úpravy však může být pachatelem i osoba právnická.

Trestní právo neznalo odpovědnost kolektivní, či odpovědnost za cizí vinu. Je třeba zdůraznit, že individuální působení na pachatele je nenahraditelným prostředkem generální prevence. Trestní odpovědnost právnických osob pak tento prostředek výrazně omezuje a oslabuje výchovnou funkci trestního práva.⁴⁴ Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je tedy výrazným zásahem do této zásady, neboť tento nově přijatý zákon zásadu individuální odpovědnosti fyzické osoby narušuje tím, že v taxativně vyjmenovaných trestných činech označuje za pachatele právnickou osobu. Výchovnou funkci trestního práva také narušuje skutečnost, že případným trestem uloženým právnické osobě mohou být postihnuty i osoby nevinné, které se na trestné činnosti právnické osoby nepodílely. Zavedením trestní odpovědnosti právnických osob se zásada individuální odpovědnosti fyzické osoby mění na zásadu souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby, neboli jde o zásadu nezávislé souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby. Obě trestní odpovědnosti jsou samostatné a uplatní se v případech, kdy pachatelem bude právnická osoba.⁴⁵

Zásada individuální odpovědnosti fyzické osoby však není jedinou zásadou, která je novou právní úpravou dotčena. Dalšími zásadami jsou pak zásada zákonnosti a subsidiarity trestní represe z hlediska viny, zásada formálně-materiálního pojetí trestného činu, zásada zákazu analogie trestního zákona k tíži pachatele z hlediska viny, zásada zákazu retroaktivity trestního zákona k tíži pachatele z hlediska viny, zásada trestní odpovědnosti za vinu, zásada zákazu dvojího přičítání z hlediska viny (souběh trestních odpovědností). Nová právní úprava zasahuje nejen do zásad týkajících se viny pachatele, ale také do zásad týkajících se trestních sankcí.⁴⁶

Pro trestní řízení proti právnickým osobám se budou, stejně jako u trestního řízení proti fyzickým osobám, uplatňovat zásada legality a oficiality. Vhodnější by pro toto nové řízení byla zásada oportunity, která umožňuje státnímu zástupci zastavit trestní stíhání z důvodu neúčelnosti. Princip oportunity by napomáhal minimalizovat

⁴⁴ ŠÁMAL, P.: Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In *Wirtschaftsstrafrecht und die Strafbarkeit juristischer Personen. Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob*, str. 151 - 152.

⁴⁵ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012, str. 23 - 24.

⁴⁶ KRATOCHVÍL, V.: Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 9, str. 249 a násl.

pokusy zneužívat tohoto prostředku ke konkurenčnímu boji v podnikatelské sféře, nebo který by měl sloužit k vymáhání plnění závazků mezi právníckými osobami.⁴⁷

Zásada zákazu dvojího přičítání, jinak řečeno, zásada *ne bis in idem*, je další významnou zásadou, která má pro trestní řízení mimořádný význam. V této zásadě je vyjádřen zákaz opětovného trestního stíhání, popřípadě odsouzení za tentýž trestný čin. Touto zásadou je posílena právní jistota a zajištěna stabilita právních vztahů. Zásadu *ne bis in idem* nalezneme nejen v českém právním řádu, ale nalezneme ji i v mezinárodních dokumentech, kterými je Česká republika vázána. Zákaz dvojího přičítání je zásadou ústavněprávní, neboť je vyjádřena v čl. 40 odst. 5 Listiny, kde se uvádí, že *nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který byl již pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby*. Tato zásada je pak dále vyjádřena i v TRŘ, konkrétně v § 11 odst. 1 písm. j), podle něhož trestní stíhání nelze zahájit, a bylo již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Mezi mezinárodními dokumenty, které obsahují zákaz dvojího odsouzení, patří Protokol č. 7 k Úmluvě (článek 4), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluva k provedení Schengenské dohody o postupném rušení kontrol na společných hranicích a Charta základních práv EU.⁴⁸

Zákon TOPO vyjadřuje tuto zásadu ve svém ustanovení § 28 odst. 2, které zní: „*Trestní stíhání proti právnícké osobě nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže právnícké osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu a toto rozhodnutí nebylo zrušeno.*“ Toto ustanovení však nebrání tomu, aby bylo právnícké osobě uloženo správním orgánem opatření, které má nápravný charakter, a to nucenou správu nebo jiné nápravné opatření.⁴⁹ Tato zásada se neuplatní ve vztahu osoby právnícké a fyzické, trestní odpovědnost právnícké osoby nevyklučuje trestní odpovědnost osoby fyzické. Zákon TOPO upravuje souběh trestních odpovědností, proto se v praxi budeme zřejmě setkávat s případy, kdy za tentýž skutek bude vedeno trestní řízení jak proti osobě právnícké, tak proti osobě fyzické.

⁴⁷ VONDRUŠKA, F.: K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim. Právní rozhledy, 2011, č. 13, str. 468.

⁴⁸ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008, str. 37.

⁴⁹ NOVÁČKOVÁ, S.: Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim. Trestněprávní revue, 2011, č. 4, str. 95 a násl.

Novou zásadou, která vznikla se zavedením nové právní úpravy, je zásada trestní odpovědnosti nástupce právnické osoby. Doposud platila v českém trestním právu zásada, že smrtí pachatele trestného činu dochází k zániku trestnosti činu. Pachatelem však do přijetí nové právní úpravy TOPO mohla být pouze osoba fyzická. Koncepce trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby byla převzata z rakouské právní úpravy, kde § 10 rakouského Spolkového zákona o odpovědnosti sdružení za trestné činy z roku 2005 (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz) upravuje tuto otázku tím způsobem, že účinky spojené s trestní odpovědností právnické osoby nastávají vůči jejímu právnímu nástupci bez dalšího k okamžiku vzniku právního nástupnictví. Trestní odpovědnost právnických osob přechází na všechny své nástupce, právních nástupců právnické osoby tak může být vícero. Zákon upravuje i tuto skutečnost. Při rozhodování o druhu a výměře trestu či ochranného opatření přihlédne soud k tomu, v jakém rozsahu přešly na nástupce výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu a případně i k tomu, v jakém rozsahu nástupci pokračují v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin. TOPO ve svých ustanoveních nevymezuje, zda se jedná o univerzální sukcesi, či zda se bude právní nástupnictví vztahovat pouze na některá práva či povinnosti. S ohledem na tu skutečnost, že se zákonodárci inspirovali rakouskou právní úpravou, kdy v této se uplatňuje univerzální sukcese, bude se na právní nástupnictví vztahovat univerzální sukcese. Univerzální sukcesí se rozumí úplné právní nástupnictví právního nástupce do všech práv a povinností jeho právního předchůdce. Zavedení právního nástupnictví právnické osoby má zamezit právnickým osobám vyhýbat se trestnímu stíhání. Aby se právnické osoby nemohly vyhnout trestnímu stíhání tím, že převedou svá práva a povinnosti na své právní nástupce, ukládá TOPO právnické osobě oznamovací povinnost spočívající v písemném oznámení, že budou prováděny úkony směřující k jejímu zrušení, zániku nebo k přeměně. Tyto skutečnosti musí právnická osoba oznámit státnímu zástupci a v řízení před soudem předsedovi senátu, a to před provedením těchto úkonů. Neoznámení těchto úkonů způsobuje jejich neplatnost. Tímto je tedy upravena nemožnost zániku právnické osoby do pravomocného skončení trestního stíhání. Od zahájení trestního stíhání rozhoduje o zrušení, změně či přeměně v přípravném řízení soudce a v řízení před soudem předseda senátu, a to na návrh právnické osoby. Pokud přesto právnická osoba učiní kroky směřující k zániku, přeměně či změně, musí se jejich neplatnosti písemně dovolat státní

zástupce a v řízení před soudem předseda senátu, jinak se bude na tyto úkony hledět jako na platné. Ještě než dojde k rozhodnutí o zrušení či přeměně, popřípadě k zániku, může soudce a v řízení před soudem předseda senátu právnické osobě uložit, aby ve stanovené lhůtě složila na určený účet jím stanovenou částku odpovídající výši předpokládaného peněžitého trestu, nebo aby poskytla jinou záruku. Aby právnická osoba nepokračovala v trestné činnosti nebo nedokonala čin, o nějž se pokusila, nebo aby nezmařila uložení peněžitého trestu tím, že vyvede majetek, může soudce na návrh státního zástupce již v přípravném řízení nebo předseda senátu v řízení před soudem učinit zajišťovací opatření, a to pozastavit výkon jednoho nebo více předmětů činnosti nebo uložit omezení nakládání s majetkem této právnické osoby. Tato zásada se neuplatní ve vztahu k osobám fyzickým. Zánik fyzické osoby je důvodem nepřipustnosti trestního stíhání a způsobuje zastavení tohoto stíhání. Trestní odpovědnost právního nástupce se tak v českém trestním právu objevuje poprvé.

Novou právní úpravou byl narušen jeden z obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu, a to její subjektivní stránka, konkrétně zavinění. Zásada trestní odpovědnosti za vinu (*nullum crimen sine culpa*), která se opírá o zavinění⁵⁰, není v případě právnických osob naplněna. Zavinění právnické osoby se odvozuje od jednání osoby fyzické, protože právnická osoba jako subjekt uměle vytvořený není nadán volní schopností a jeho vůle tak bude vždy projevena prostřednictvím fyzické osoby. Tradiční pojetí trestního práva je pevně spjata s psychickými stavy, vlastnostmi a projevy, které jsou interpretovány výrazy jako vina, zavinění, chtění, vědění, etický odsudek. Tyto pojmy mají svůj pevně ustálený smysl pouze ve vztahu k fyzickým osobám, proto použití těchto výrazů ve spojení s právnickými osobami nedává smysl.⁵¹

Zákon TOPO formuluje zaviněné jednání ve vztahu k trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu přičitatelnosti trestného činu na základě vlastního výkonu tzv. rizikového managementu, tj. buď přímo protiprávního jednání vedení právnické osoby, nebo alespoň chybného zvládnutí zvýšeného rizika vyplývajícího z provozování podniku ("vina vedení právnické osoby").⁵² Tato myšlenka jednoho z hlavních tvůrců

⁵⁰ KRATOCHVÍL, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 44.

⁵¹ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 204.

⁵² ŠÁMAL, P.: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie, 2011, č. 11, str. 19 a násl.

zákona TOPO, Šámala, je tedy založena na subjektivní odpovědnosti. Objektivní odpovědnost, vzhledem k výše uvedené zásadě, tvůrce zákona zamítl.

V zásadě subsidiarity trestní represe se odráží povaha trestního práva, které má sloužit jako krajní prostředek k ochraně zákonem chráněných zájmů. V souladu s touto zásadou by se měla nejprve uplatnit ochrana zájmů podle jiného odvětví práva, zejména práva správního, teprve poté, pokud toto odvětví nezajistí řádnou ochranu, by měla být ochrana zákonem jmenovaných zájmů předmětem trestního práva.

Přijetí zákona TOPO s sebou přináší i novou zásadu, kterou je osamostatnění trestní odpovědnosti právnických osob. Důvodová zpráva uvádí, že „trestní odpovědnost právnické osoby není vyloučena tím, že fyzická osoba pro daný trestný čin, který zakládá trestní odpovědnost právnické osoby, trestně odpovědná není. V ustanovení § 8 odst. 3 TOPO však zákonodárce uvádí, že *„trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odst. 1 a 2.“*⁵³ Z výše uvedeného nám vyplývá, že právnická osoba bude odpovědná vždy, i když se nepodaří určit, která fyzická osoba jednala protiprávně. Dokonce bude právnická osoba trestně odpovědná i tehdy, jednala-li protiprávně fyzická osoba, která nebude trestně odpovědná. Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob tak, jak je postavena, je odpovědností přísnou, ne-li v určitém smyslu zobektivizovanou. Právnická osoba má sice možnost „vyvinít“ se z této odpovědnosti, avšak možností, které jí zákonodárce dává, není mnoho.

⁵³ KRATOCHVÍL, V.: Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. Trestněprávní revue, 2011, č. 9, str. 252.

3 Sankcionování deliktního jednání právnických osob

Sankcionování právnických osob je v současné době upraveno zákonem TOPO a dále oblastí správního práva – správního trestání. Určitý druh sankce postihuje právnickou osobu také v oblasti práva občanského při odpovědnosti za škodu či bezdůvodném obohacení.

V této kapitole se zaměříme na trestání právnických osob za jejich deliktní jednání v oblasti práva správního. V předválečném Československu byla správní odpovědnost právnických osob zapovězena. Dle stanoviska Hoetzela se právnická osoba nemohla dopustit administrativního deliktu, trest mohl být ukládán pouze osobám, které kolektivitu zastupují. Poprvé byl správní delikt zakotven vládním nařízením č. 54/1954 Sb., o provozu na silnicích, konkrétně dle § 14 odst. 1 bylo možné uložit pokutu i organizacím.⁵⁴

Správní právo trestní je součástí správního práva, která pojednává o deliktním jednání v oblasti veřejné správy. Správní delikty zaznamenáváme již v polovině 18. století ve formě tzv. policejních deliktů (přestupků).⁵⁵

Správněprávní odpovědnost se objevuje tehdy, když dojde k narušení společenských vztahů chráněných správním právem. Vznik odpovědnosti je přitom představován vznikem povinností strpět a nést sankci. Proto je také za základ správněprávní odpovědnosti považováno protiprávní jednání subjektů správního práva, za které lze uložit správněprávní sankci. Takové protiprávní jednání je označováno jako správní delikt, a správněprávní odpovědnost je tudíž odpovědností za správní delikty.⁵⁶

Správní sankce, zejména pokuty, mají v první řadě preventivně výchovný význam. Jejich cílem je zabezpečit, aby neplněním povinností, zákazů či příkazů stanovených pro jednotlivé státem regulované činnosti nedocházelo k ohrožení splnění úkolů, které jsou na veřejnou správu kladeny, např. zabezpečit potřebnou hygienu při výrobě, distribuci a prodeji potravin a zabránit souvisejícím škodám na majetku a zdraví lidí.

⁵⁴ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 9 - 10.

⁵⁵ SLÁDEČEK, V.: Obecné správní právo. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: ASPI, 2009, str. 183 – 184.

⁵⁶ PRŮCHA, P.: Správní právo. Obecná část. Praha: Doplněk, 2007, str. 381.

Správní odpovědnost právnických osob je uplatňována v rámci sankční (trestní) pravomoci orgánů veřejné správy, která je obecně zaměřena téměř výlučně (s výjimkou oprávnění postihovat některé bagatelní delikty proti veřejnému pořádku, občanskému soužití a majetku) na delikty související s prosazováním regulativní funkce veřejné správy ve správním řízení postupem podle správního řádu. Správní delikty právnických osob proto projednávají specializované orgány státu a územně samosprávných celků, které vykonávají dozor či dohled na jednotlivých úsecích veřejné správy. Správní řád je nepochybně moderním univerzálním procesním předpisem k projednání žádostí, návrhů a podnětů adresovaných příslušným správním orgánům, pro uplatňování odpovědnosti za protiprávní jednání však nepostačuje. Například nespecifikuje postavení fyzické nebo právnické osoby jako osoby podezřelé a obviněné z protiprávního jednání (ze správního deliktu) a neupravuje jejich práva vztahující se k tomuto postavení. Chybí také právní úprava některých oprávnění umožňujících správnímu orgánu efektivně vyhledávat a zajišťovat důkazy potřebné k objasnění správního deliktu, popřípadě oprávnění k zajištění majetku fyzické nebo právnické osoby, pokud by měla být upravena sankce propadnutí majetku. Některá specifická procesní pravidla pro uplatňování odpovědnosti za protiprávní jednání obsahuje procesní třetí část zákona o přestupcích, na odpovědnost právnických osob by však mohla být aplikována jen právně sporným výkladovým postupem per analogiam. Požadavky na spravedlivý proces při projednávání správních deliktů, zejména podle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.) jsou zajištěny tím, že žalobou proti rozhodnutí správního orgánu o odpovědnosti za správní delikt podanou podle soudního řádu správního (zákon č. 150/2002 Sb.) lze dosáhnout přezkumu rozhodnutí o správním deliktu ve správním soudnictví.

Z výše uvedené charakteristiky platné právní úpravy správní odpovědnosti právnických osob je zřejmé, že postih právnických osob za jednání uvedená v mezinárodních smlouvách a právních předpisech EU není v rámci stávající právní úpravy správní odpovědnosti možný, neboť tato jednání nejsou podřaditelná pod typové znaky objektivní stránky správních deliktů právnických osob. Ve sféře správní odpovědnosti, která je téměř výlučně vyhrazena potřebám veřejné správy, není logicky

na odpovědnost za taková jednání spočívající vesměs v porušení elementárních pravidel chování a morálky pamatováno.⁵⁷

Úprava správního trestání je zahrnuta v mnoha správních předpisech obsahující správní sankce. Jednotlivé sankce se pak liší a často se v nich objevují i odlišné procesní postupy. Jednotlivé předpisy pak upravují procesní postupy v oblasti ukládání sankcí, přičemž platí, že podpůrně se užijí ustanovení správního řádu. Hmotné správní právo trestní je roztrženo do několika desítek zákonů, ale i podzákonných předpisů, procesní postupy jsou utvářeny převážně judikaturou Nejvyššího správního soudu.⁵⁸

3.1. Správní delikty

Správní delikty dělíme na přestupky, jiné správní delikty, správní disciplinární delikty a správní pořádkové delikty. Jiné správní delikty se někdy ještě dále dělí na správní delikty fyzických osob postihované na základě zavinění, a správní delikty fyzických a právnických osob postihované bez ohledu na zavinění, příp. se naposledy uvedená skupina vyděluje jako samostatná.⁵⁹ Správní delikty právnických osob lze vymezit jako protiprávní jednání právnické osoby, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně, za které správní úřad ukládá zákonem stanovenou sankci. Jinými slovy se jedná o „přestupky“ právnických osob, kterými by se měla vyplňovat určitá mezera v zákoně, neboť přestupek může spáchat jen osoba fyzická. U právnických osob se předpokládá specifická podnikatelská činnost, ke které je potřeba povolení či jiné oprávnění správního úřadu. K naplnění skutkové podstaty pak stačí, aby právnická osoba porušila či nesplnila zákonem stanovenou právní povinnost.⁶⁰ Vzhledem k té skutečnosti, že toto protiprávní jednání není podmíněno zaviněním, jedná se o odpovědnost objektivní. Objektivní odpovědnost umožňuje, aby byla právnická osoba potrestána, neboť mnohdy není možné zjistit, která fyzická osoba přestupek zavinila. Avšak nejedná se o odpovědnost absolutní. Základními podmínkami pro uložení sankce právnické osobě je vznik poškození či ohrožení chráněného objektu provozní činností právnické osoby či

⁵⁷ Příloha k důvodové zprávě

⁵⁸ MATES, P., ŠEMÍK, K.: Reforma správního trestání. Právní rozhledy, 2012, č. 23 - 24, str. 840.

⁵⁹ SLÁDEČEK, V.: Obecné správní právo. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: ASPI, 2009, str. 191.

⁶⁰ SLÁDEČEK, V.: Obecné správní právo. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: ASPI, 2009, str. 210 - 211.

jednání nebo opomenutí fyzických osob, které provozní činnost právnické osoby vykonávaly.⁶¹

3.2. Institut jednání za jiného

Trestní zákoník upravuje institut jednání za jiného v § 114 odst. 2 TZ. Základním principem tohoto institutu je zlegalizování trestní odpovědnosti fyzické osoby, která jedná za právnickou osobu v případech, kde trestní zákoník počítá s konkrétním nebo speciálním subjektem trestného činu, jímž by jinak byla tato právnická osoba.⁶²

V zákonném ustanovení je uvedeno: „*Jestliže zákon stanoví, že pachatel musí být nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení, postačí, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná.*“⁶³ Aby byla fyzická osoba trestně odpovědná za trestný čin se zúženým okruhem pachatelů, postačí, aby právnická osoba, jejímž jménem jedná, naplňovala znaky konkrétního nebo speciálního subjektu v době činu. Fyzická osoba, která je pachatelem činu, tedy nemusí dosahovat znaků konkrétního nebo speciálního subjektu.

Tohoto ustanovení se užije i tehdy,

- a) jestliže k jednání pachatele došlo před vznikem právnické osoby,
- b) jestliže právnická osoba vznikla, ale její vznik je neplatný, nebo
- c) je-li právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, neplatný nebo neúčinný.

Je tedy zřejmé, že tento institut se uplatní jen u skutkových podstat, které vyžadují konkrétní nebo speciální subjekt (např. u trestného činu poškození věřitele podle § 222 TZ nebo zvýhodnění věřitele podle §223 TZ), zatímco u skutkových podstat s obecně vymezeným subjektem, tj. bez uvedeného zúžení možných subjektů se nepoužije (např. u trestného činu podvodu podle § 209 TZ).⁶⁴

Jednání za jiného má sloužit k zakotvení trestní odpovědnosti fyzických osob, které jednají za právnickou osobu. Jedná se o ty případy, kdy TZ počítá s konkrétním

⁶¹ PRÁŠKOVÁ, H.: Východiska budoucí úpravy správního trestání. Právní praxe, 1999, č. 7, str. 381.

⁶² NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 205.

⁶³ § 114 odst. 2 TZ

⁶⁴ ŠÁMAL, P.: Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásah trestního práva hmotného. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, str. 22.

nebo speciálním subjektem trestného činu, kterým by byla právnická osoba za situace, že fyzická osoba je pouze subjektem obecným. Právnická osoba tak musí být nositelem vlastností, způsobilostí či postavení speciálního subjektu, zatímco osoba fyzická, která za právnickou osobu jednala, musí vykazovat pouze znaky obecného subjektu.⁶⁵

3.2.1. Konkrétní subjekt

Konkrétní subjekt je, stejně jako subjekt speciální, subjekt, který vykazuje zvláštní vlastnosti, způsobilost či postavení. Na rozdíl od speciálního subjektu je konkrétní subjekt blíže specifikovaný. Nejčastějším příkladem je matka dítěte jako pachatelka vraždy novorozeného dítěte matkou či dlužník jako pachatel poškození věřitele.⁶⁶

3.2.2. Speciální subjekt

TZ se o speciálním subjektu zmiňuje v ustanovení § 114 TZ. Speciálním subjektem se rozumí ten subjekt, který vykazuje zvláštní vlastnosti, způsobilost či postavení. Určité trestné činy může spáchat pouze pachatel speciální. Typickými příklady speciálních subjektů jsou osoby úřední. Pouze tyto osoby se mohou dopustit trestných činů úředních osob, které TZ upravuje v díle druhém, hlavě desáté. TZ dále ve svých výkladových ustanoveních definuje úřední osobu, kdy za úřední osobu považuje „*soudce, státní zástupce, prezidenta České republiky, poslance nebo senátora Parlamentu České republiky, člena vlády České republiky nebo jinou osobu zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci, člena zastupitelstva nebo odpovědného úředníka územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci, příslušníka ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážníka obecní policie, soudního exekutora při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce, notáře při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař, finančního arbitra a jeho zástupce, fyzickou osobu, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá přitom svěřené pravomoci pro plnění úkolů*“.⁶⁷ Dalším typickým příkladem speciálního subjektu jsou vojáci, svědkové, znalci, tlumočníci a

⁶⁵ KRATOCHVÍL, V.: Kurs trestního práva. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 205.

⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 199 – 200.

⁶⁷ § 127 odst. 1 TZ

další osoby, jejichž postavení či povolání odpovídá speciálním subjektům. Pro tyto trestné činy se vyžaduje, aby pachatel byl v určitém postavení, měl určitou způsobilost či vykazoval určitou vlastnost. V TZ pak nalezneme další trestné činy, které pro spáchání nevyžadují speciální subjekt, avšak ve svých zvláštních skutkových podstatách speciálního pachatele upravují.

4 Zahraniční právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob ve vybraných zemích

4.1. Slovensko

Otázka zavedení trestní odpovědnosti právnických osob byla na Slovensku řešena již od počátku 21. století. Před přijetím právní úpravy zakotvující trestní odpovědnost právnických osob se vyskytlo několik návrhů, které se však nesetkaly s pozitivními ohlasy. První návrh, který se týkal trestní odpovědnosti právnických osob, byl součástí rekodifikace slovenského trestního zákoníku a byl předložen na Národní radě Slovenské republiky dne 23. 2. 2004. V tomto návrhu nebyly vymezeny konkrétní trestné činy, kterých se mohla právnická osoba dopustit, neboť právnická osoba byla podle tohoto návrhu odpovědná za všechny trestné činy, vyjma těch, u kterých byla odpovědnost vyloučena trestným zákonem. Tento návrh počítal s pravou trestní odpovědností, ale nesetkal se s kladným hodnocením, proto byla tato část vypuštěna.⁶⁸ Zbývající část návrhu však přijata byla a vznikl tak nový trestný zákon, zákon č. 300/2005 Z.z. Podle tohoto trestného zákona mohla být pachatelem trestného činu pouze fyzická osoba.

Druhý návrh zakotvující trestní odpovědnost právnických osob byl předložen o dva roky později, v roce 2006, a to již formou samostatného zákona. Na rozdíl od minulému návrhu obsahoval podstatně zúžený výčet trestných činů, kterých se mohla právnická osoba dopustit. Prakticky se jednalo jen o ty trestné činy, které vyplývaly pro Slovenskou republiku z mezinárodních závazků. Na rozdíl od prvního návrhu obsahovala tato koncepce hmotněprávní i procesněprávní část. Vzhledem však k novému trestnému zákoníku a jeho koncepci pachatele trestného činu nebyl ani tento návrh přijat.⁶⁹

Dalším pokusem o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob byl návrh z roku 2007. Tento byl oproti poslednímu návrhu méně obsáhlý, došlo k zúžení

⁶⁸ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. 1. vydání. Praha: Linde, 2007, str. 161.

⁶⁹ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. 1. vydání. Praha: Linde, 2007, str. 162 - 163.

trestných činů a trestů, a některé trestné činy byly dokonce vynechány.⁷⁰ V roce 2007 byla předmětem projednávání novela slovenského trestného zákona, kterou mělo být zavedeno ochranné opatření zabránění majetku či zabránění peněžní částky právnickým osobám. Tato novela byla přijata pod zákonem č. 224/2010 Z.z. a vstoupila v platnost dne 1.9.2010.

Současná slovenská platná právní úprava týkající se trestní odpovědnosti právnických osob je obsažena v zákoně č. 300/2005 Z.z., trestný zákon. Slovenská republika tak upravuje trestní odpovědnost právnických osob nikoli samostatným zákonem, jak je tomu v České republice, ale tuto úpravu obsahuje trestný zákon. Jedná se tedy nepravou trestní odpovědnost právnických osob.

Právnickým osobám lze podle této normy uložit dvě ochranná opatření, a to zabavení peněžité částky a zabavení majetku. První opatření je upraveno v § 83a trestného zákona. Podle výše uvedeného ustanovení může soud uložit právnické osobě toto ochranné opatření v případě, že byl spáchán trestný čin, ať už ve stádiu pokusu, anebo pokud došlo k účasti na trestném činu v souvislosti s výkonem oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu, s výkonem oprávnění přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby, s výkonem oprávnění vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby, nebo se zanedbáním dohledu anebo náležitě péče v této právnické osoby. Ochranné opatření není možné uložit právnické osobě, jejíž majetkové poměry jako dlužníka neumožňují uspořádat podle zvláštního předpisu konkurzní řízení, anebo pokud by výkonem ochranného opatření byl postihnut majetek státu, anebo Evropské unie, orgánům cizího státu a mezinárodním organizacím veřejného práva. Toto opatření není možné uložit ani tehdy, pokud došlo k zániku trestnosti činu promlčením trestního stíhání, anebo na základě účinné litosti.⁷¹ Rozsah zabavení peněžní částky se pohybuje v rozmezí od 800 € do 1 660 000 €. Při určení výše peněžní částky soud přihlédne na závažnost spáchaného trestného činu, na jeho rozsah, získaný prospěch, způsobenou škodu, okolnosti spáchání trestného činu a následky pro právnickou osobu. Pokud soud ukládá ochranné opatření zabavení majetku, zabavení peněžité částky již neuloží. Tato ochranná opatření tak není možno uložit souběžně. Soud může uložit zabavení peněžité

⁷⁰ JALČ, A., ŠIMOVČEK, I.: Riešenia problematiky trestnej zodpovednosti právnických osob v európskom prostore a úvahy de lege ferenda. In Trestná zodpovednosť právnických osob. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. Novembra 2009. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. str. 48–53.

⁷¹ § 83a odst. 1, 2 zákona č. 300/2005 Z.z., trestný zákon.

částky i právnímu nástupci právnické osoby, a to v případě sloučení, splynutí, anebo rozdělení právnické osoby. Zabavená peněžitá částka připadá státu, pokud soud nerozhodne jinak na základě vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterou je Slovenská republika vázána.

Druhým opatřením je zabavení majetku, které je upraveno v § 83b trestného zákona. Soud uloží zabavení majetku právnické osobě, jestliže byl spáchán trestný čin, byť i ve stádiu pokusu, anebo došlo k účasti na taxativně uvedených trestných činech a pokud právnická osoba získala majetek nebo jeho část trestnou činností, anebo z příjmů pocházejících z trestné činnosti, v souvislosti s výkonem oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu, s výkonem oprávnění přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby, s výkonem oprávnění vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby, nebo se zanedbáním dohledu anebo náležité péče v rámci této právnické osoby. Toto ochranné opatření není možné uložit právnické osobě, jejíž majetkové poměry jako dlužníka neumožňují uspořádat podle zvláštního předpisu konkurzní řízení, anebo pokud by výkonem ochranného opatření byl postihnut majetek státu, anebo Evropské unie, orgánům cizího státu a mezinárodním organizacím veřejného práva. Toto opatření není možné uložit ani tehdy, pokud došlo k zániku trestnosti činu promlčením trestního stíhání, anebo na základě účinné lítosti.⁷² Soud neuloží ochranné opatření zabavení majetku, pokud vzhledem k závažnosti spáchaného trestného činu, jeho rozsahu, získanému prospěchu, způsobené škodě, okolnostem spáchání trestného činu, následkům pro právnickou osobu, anebo důležitému veřejnému zájmu je možné ochranu společnosti zabezpečit i bez zabavení majetku právnické osobě. Pokud soud neuloží zabavení majetku, uloží právnické osobě zabavení peněžitě částky. Zabavení majetku postihuje v rozsahu, který patří právnické osobě při výkonu ochranného opatření zabavení majetku po ukončení konkurzního řízení výtěžkem ze zpeněžení majetku, majetkem vyloučeným ze soupisu majetkové podstaty, majetkem podléhajícím konkurzu, pokud nedošlo k jeho zpeněžení. Toto opatření může soud uložit i právnímu nástupci právnické osoby, a to v případě sloučení, splynutí, anebo rozdělení právnické osoby. Vlastníkem zabaveného majetku se stává stát, pokud soud nerozhodne jinak na základě vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterou je Slovenská republika vázána.

⁷² § 83b odst. 1, 2 zákona č. 300/2005 Z.z., trestný zákon.

Návrh na uložení jak ochranného opatření zabavení peněžité částky, tak zabavení majetku může podat prokurátor. Právnícká osoba má pak v trestním řízení postavení zúčastněné osoby se všemi právy, které zákon přiznává obviněnému.

Slovensko zvolilo cestu kompromisu, když zavedlo trestní odpovědnost právníckých osob ve formě ochranných opatření. Určitou podobnost lze spatřovat ve španělském zákoně, který však nezavedl peněžité opatření.⁷³

4.2. Rakousko

Zákon o odpovědnosti sdružení, v originále Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz – VbVG), zakotvuje odpovědnost právníckých osob, a to s účinností od 1. ledna 2006. V Rakousku se tato problematika začala řešit až v roce 2005, kdy návrh na přijetí takového zákona vyvolal řadu diskuzí.⁷⁴ Rakousko se tak stalo jedním z posledních států Evropské unie, který přijal právní úpravu této oblasti. Stejně jako ostatní členské státy, které neměly zavedenu odpovědnost právníckých osob za delikt ní jednání, bylo i Rakousko pod tlakem Evropské unie a závazky vyplývající z mezinárodních smluv taktéž vyžadovaly úpravu této oblasti. Tyto skutečnosti byly nejspíše jedním z důvodů, proč se v této zemi začala problematika právníckých osob a jejich odpovědnosti řešit.

Odpovědnost právníckých osob byla zakotvena formou samostatného zákona, který je k trestnímu zákoníku ve vztahu speciality. Zákon se vztahuje na sdružení, což je širší pojem než právnícká osoba. Za sdružení se pokládají právnícké osoby, osobní obchodní společnosti, zapsané výdělečné společnosti a evropská hospodářská zájmová sdružení.⁷⁵ Zákon se skládá ze třech částí a celkem zde nalezneme třicet ustanovení. V první části je upraven rozsah aplikace zákona a vymezení pojmů, druhá část obsahuje ustanovení týkající se samotné odpovědnosti sdružení a zásady sankcionování. Třetí část je částí procesní pojednávající o řízení proti sdružením. I přes nízký počet

⁷³ MIHÁLIK, M.: Implementácia záväzkov Slovenskej republiky v oblasti zodpovednosti právnických osôb za trestné činy fyzických osôb. In Days of public law. Sborník příspěvků z mezinárodní konference 2007. Brno: Masarykova univerzita, 2007. str. 792 - 796.

⁷⁴ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právníckých osob. 1. vydání. Praha: Linde, 2007, str. 195.

⁷⁵ SEDLÁČKOVÁ, J.: Trestní odpovědnost právníckých osob. Citováno dne 19.4.2013. [<http://casopis.vsehrd.cz/2011/05/trestni-odpovednost-pravnicky-ch-osob/>].

ustanovení je rakouská úprava komplexní.⁷⁶ Trestní odpovědnost se vztahuje nejen na právnické osoby, ale i na tzv. asociace (Verband). Asociace zahrnují jak právnické osoby včetně subjektů veřejného práva, tak i další subjekty včetně evropských hospodářských zájmových sdružení.⁷⁷ Jako nedostatečným se může jevit jediný druh trestu, kterým jsou peněžité pokuty a dále absence procesních ustanovení týkajících se dokazování.⁷⁸ Tato úprava odpovědnosti je modelem tzv. pravé trestní odpovědnosti.

4.3. Velká Británie

Velká Británie je zemí, ve které má právo velmi dlouhou a bohatou historii. Se sankcionováním právnických osob se setkáváme již od 17. a 18. století, v 19. století pak přicházejí první procesy se společnostmi z oblasti železnice a vodní dopravy. Již v tomto období se formuluje pojem trestní odpovědnost právnických osob, a to především precedenty. Dále byly přijímány zákony, z nichž nejvýznamnějším je tzv. Interpretation Act z r. 1899. Anglosaský právní systém se při definování pojmu trestní odpovědnosti právnických osob řídil zásadou „*actus non facit reum, nisi mens sit rea*“, tzn., že za čin není osoba právně odpovědná, pokud nemá zlý úmysl takový čin způsobit. Ke vzniku trestní odpovědnosti tak bylo třeba, aby byla naplněna jak stránka objektivní – jednání v rozporu s právními předpisy (*actus reus*), tak stránka subjektivní – zlý úmysl (*mens rea, guilty mind*). Od tohoto principu bylo v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob upuštěno přijetím nových koncepcí, a to koncepcí *strict liability* a *vicarious liability*, na základě kterých nebyla vyžadována subjektivní stránka – úmysl, tedy zavinění.⁷⁹

Doktrína *strict liability*, neboli absolutní odpovědnost, byla vymezena soudy počátkem 20. století. Takováto odpovědnost je založena normami veřejného práva, které mají zejména regulační charakter. Tyto normy nalezneme především v oblastech veřejného zájmu, tedy normy regulující ochranu zdraví obyvatel, bezpečnost práce a

⁷⁶ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. 1. vydání. Praha: Linde, 2007, str. 196.

⁷⁷ KARABEC, Z., NEČADA, V., VLACH, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – otevřený problém. Trestní právo, 2007, č. 4, str. 11 - 12.

⁷⁸ NETT, A.: Vybrané trestněprocesní aspekty trestní odpovědnosti právnických osob. In Dny práva – 2008 – Days of Law. 1. vydání. Brno: Tribun EU s.r.o., 2008.

⁷⁹ JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. Právní fórum, 2006, č. 5, str. 168.

další. Porušením těchto norem se dopouští fyzické i právnické osoby „pouhého“ bezpráví (*mala prohibita*), které je trestáno, avšak neobsahuje morální odsouzení.⁸⁰

Druhou doktrínou, na které je trestní odpovědnost právnických osob založena, je doktrína *vicarious liability*. Tato doktrína spočívá na idey zástupné trestní odpovědnosti, podle které právnická osoba odpovídá za protiprávní jednání svých pracovníků, pokud se protiprávního jednání dopustí v rámci působnosti právnické osoby.⁸¹

V souvislosti s nepřímou trestní odpovědností byla ve 40. letech zavedena i tzv. přímá trestní odpovědnost, tzv. „odpovědnost *alter ego*“. Výčet osob, které se mohly této odpovědnosti dopustit, byl limitován, ale okruh trestných činů byl vymezen široce. Pachatelé se podle přímé trestní odpovědnosti mohli stát pouze osoby, které se nacházely ve vedoucích pozicích. Z judikatury je známo několik významných případů, kde byla užitá přímá odpovědnost. Jednalo se o trajekt *Herald of Free Enterprise*, při jehož havárii zahynulo 192 osob. Lodní společnost nebyla odsouzena, neboť soud na základě užití přímé odpovědnosti nabyt přesvědčení, že ačkoli zde bylo prokázáno zavinění u lodního kapitána a dalších členů posádky – tito nejsou vedoucími pracovníky právnické osoby, a proto nemohou založit její trestní odpovědnost.

Trestní odpovědnost právnických osob v anglosaském právním systému je také chápána pomocí tzv. identifikační teorie. Podle této teorie je právnická osoba lidská bytost, ve které existují různé složky, podobně jako tomu je v lidském těle. Rozlišují se složky, které vykonávají mechanické činnosti, a to složky výkonné a dále vedoucí orgány, které činí rozhodování, propagují ideje a zájmy právnické osoby. V právnické osobě existuje vnitřní život, který je tvořen jejími členy. Tito členové jsou pak ovlivňováni tímto vnitřním životem a tento život pak trvá i po výměně členů. Na základě výše uvedeného se dovozuje zavinění právnických osob, které spočívá ve vnitřním žití právnické osoby.⁸² Tuto teorii dále rozvíjela judikatura, přičemž klíčové byly tři případy, ve kterých rozhodoval Nejvyšší soud (*High Court*). Závěr byl takový, že právnická osoba může být trestně stíhána za jakýkoliv trestný čin s tím, že úmysl (*mens rea*) může být právnické osobě přisouzen na základě úmyslu některého člena vedení, který společnost zastupuje. Teorie identifikace lze vyložit tak, že určití nositelé

⁸⁰ MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha, CODEX BOHEMIA, 1998, str. 79.

⁸¹ MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha, CODEX BOHEMIA, 1998, str. 79.

⁸² JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. Právní fórum, 2006, č. 5, str. 168.

rozhodnutí právnické osoby jsou v právním slova smyslu identičtí s touto právnickou osobou. Jeden z případů se odehrával před Sněmovnou lordů roku 1972. V tomto případě se jednalo o spor mezi Tesco Supermarkets Ltd. v. Nattrass, kdy se řešila otázka, zda se společnost může zbavit odpovědnosti za jednání svého zaměstnance, pokud nezanedbala náležitou péči (due diligence). Jednalo se o to, že určité zboží bylo prodáváno za jinou cenu, než bylo určeno. Společnost se bránila argumentem, že k chybě došlo přičiněním třetí osoby. Tvrdila, že klamavá cena byla způsobena opomenutím manažera na pobočce, kde bylo zboží prodáváno, a že čin byl spáchán osobou, kterou společnost neměla pod kontrolou. V tomto rozhodnutí bylo řečeno, že právnickou osobu lze přirovnat k lidskému tělu, přičemž různí jednotlivci představují odlišné orgány a vykonávají odlišné funkce tohoto fiktivního těla (tj. členové představenstva a vedení představují mozek, inteligenci i vůli právnické osoby). Zásadní otázkou teorie identifikace je, které fyzické osoby v rámci právnické osoby patří do okruhu nositelů rozhodnutí a jejich činy je možné považovat za činy právnické osoby. Zmiňované rozhodnutí říká, že pouze delikty těch, kteří patří do nervového centra korporace, mohou být přičítány na vrub společnosti. Pouze centrální řídicí osoby vybavené skutečnou rozhodovací pravomocí mohou založit svým rozhodnutím odpovědnost právnické osoby. Teorie identifikace se uplatňuje pouze tam, kde byl čin spáchán prostřednictvím rozhodovacího centra ve společnosti (by directing mind in the company). Z uvedeného případu, jehož širší rozbor přesahuje účel této práce, je zřejmé, že jde o konstrukci vymykající se koncepcím zavinění fyzické osoby, jak je známe z českého trestního práva, nicméně představující možný způsob řešení otázky zavinění právnické osoby.⁸³

Mezi sankce, které lze uložit právnickým osobám, patří peněžité tresty, zbavení způsobilosti k právům rozpuštěním právnické osoby, podmíněný trest, nepříznivá publicita, veřejné práce, trestní příkaz a přímý příkaz k odškodnění.⁸⁴

Ve Velké Británii, která patří mezi anglosaské státy, je trestní odpovědnost právnických osob přirozeným důsledkem jejich protiprávního jednání. Lze tedy shrnout, že Velká Británie patří mezi země, ve kterých se uplatňuje model pravé trestní odpovědnosti.

⁸³ United Kingdom House of Lords Decisions. Tesco Supermarkets Ltd v Nattrass [1971] UKHL 1 (31 March 1971). Citováno dne 8.3.2013 [<http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1971/1.html>]

⁸⁴ JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. Právní fórum, 2006, č. 5, str. 168.

4.4. Německo

Německý právní systém trestní odpovědnost právnických osob neupravuje. Právnické osoby nejsou dle německé právní úpravy trestně odpovědné, avšak za jejich protiprávní jednání je možné je postihnout, a to různými sankcemi. Právnickým osobám lze odčerpat majetkový prospěch propadnutím, zabráním, odčerpáním majetkového prospěchu podle hospodářského trestního zákona, a v neposlední řadě uložit tresty za přestupky.⁸⁵

Německo se tak řadí k zemím, které mají odpovědnost právnických osob upravenou formou správních sankcí. Právnické osobě tak může být dle německého zákona o přestupcích uložena sankce v případě, že její zákonný zástupce nebo člen statutárního orgánu spáchal trestný čin při výkonu svých pracovních povinností a pokud právnická osoba mohla spáchání takového trestného činu zabránit.⁸⁶

Ačkoli neupravuje německá úprava trestní odpovědnost právnických osob, nalezneme v „Ordnungswidrigkeiten-Gesetz“ ustanovení § 9, ve kterém je upraven institut jednání za jiného. Dle tohoto ustanovení: „(1) *Jedná-li někdo*

1. *jako orgán oprávněný zastupovat právnickou osobu nebo jako člen takového orgánu,*
2. *jako osoba oprávněná zastupovat zájmy akcionáře či občanského sdružení nebo*
3. *jako právní zástupce jiného,*

užije se i na tohoto zástupce zákon, podle něhož zvláštní osobní vlastnosti, podmínky nebo okolnosti (speciální osobní vlastnosti) stanovují možnost trestu, pokud tyto znaky nejsou sice splněny u zástupce, ale jsou splněny u zastoupeného.

(2) *Je-li někdo některým z majitelů společnosti nebo jinou oprávněnou osobou*

1. *pověřen vedením podniku, a to zcela nebo z části, nebo*
2. *výslovně pověřen funkcí na svou vlastní odpovědnost, která náleží odpovědnosti vlastníka společnosti,*

a jedná-li na základě takového pověření, užije se i na takového pověřeného zákon, podle něhož zvláštní osobní vlastnosti vytvářejí možnosti trestu, pokud tyto znaky nejsou dány u pověřeného, ale jsou dány u majitele podniku. Podnikem ve smyslu věty 1., se

⁸⁵ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, str. 184.

⁸⁶ KAVĚNA, M.: Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. Praha: Parlament České republiky. Parlamentní institut. Studie č. 5. 270, 2007, str. 10.

rozumí i podnikání. Pokud někdo na základě příslušného příkazu k subjektu vykonává veřejnou funkci, tak věty 1 se použije obdobně.

(3) Odstavce 1 a 2 se použije i v případě, kdy právní úkony, které měly založit oprávnění k zastupování nebo pověření, jsou neúčinné.“

Jak již je výše uvedeno, Německo nezná trestní odpovědnost právnických osob. I tento stát musel zakotvit odpovědnost právnických osob, neboť i pro tento vyplývaly požadavky z mezinárodních smluv a obdobných dokumentů. Německo vyřešilo tento problém „*po svém*“. Jako jeden z mála se přiklonilo k zakotvení odpovědnosti formou správních trestních sankcí. Tento propracovaný systém odpovídá sankcím, které je možno uložit právnickým osobám v zemích, které mají upravenou trestní odpovědnost právnických osob formou trestního zákona.

4.5. Francie

Francie zavedla trestní odpovědnost právnických osob v roce 1992, a to přijetím nového trestního zákoníku (le nouveau Code Pénal), který nabyl účinnosti od 1.3.1994.⁸⁷ Významné je ustanovené čl. 121-2 zákoníku, dle kterého jsou právnické osoby, s výjimkou státu, trestně odpovědné podle ustanovení ve člancích 121-4 až 121-7 zákoníku, za trestné činy spáchané na jejich účet, jejichmi orgány nebo jejich představiteli právnické osoby. Územní samosprávné celky a jejich uskupení odpovídají pouze za trestné činy spáchané při výkonu činností, které jsou způsobilé být předmětem delegace výkonu veřejných služeb ve veřejnoprávní smlouvě. V trestním zákoníku z roku 1994 byly vyjmenovány činy, za které mohla být právnická osoba trestně odpovědná. Od roku 2004, kdy byl přijat zákon č. 2004-204 Perben II, byla trestní odpovědnost právnických osob rozšířena na všechny trestné činy.⁸⁸

Pro francouzskou trestní odpovědnost právnických osob byl až do roku 2005, kdy vešel v platnost zákon č. 204 z 9. března 2004, známý jako „Perben II“, charakteristický princip speciality. V článku č. 121-2 se trestní odpovědnost

⁸⁷ KARABEC, Z., NEČADA, V., VLACH., J.: Trestní odpovědnost právnických osob – otevřený problém. Trestní právo, 2007, č. 4, str. 9.

⁸⁸ GIBALOVÁ, D.: Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. Trestněprávní revue, 2011, č. 5, str. 137 – 144.

právnických osob omezovala pouze na případy *předpokládané zákonem nebo nařízením*. V praxi to tedy znamenalo, že právnícké osoby byly trestně odpovědné jen v tom případě, že zákon stanovil, že právnícká osoba odpovídá za určitý trestný čin či nařízení určilo, že je právnícká osoba odpovědná za přestupek.⁸⁹ Aby byla právnícká osoba trestně odpovědná dle francouzského trestního zákoníku, musely být splněny zákonné předpoklady. Jedním z těchto předpokladů je jednání učiněné orgánem či představitelem právnícké osoby. Tento orgán či představitel musí svým jednáním spáchat trestný čin ve svůj prospěch, ať už se jedná o jakýkoli trestný čin.⁹⁰ Za orgán právnícké osoby se považuje orgán, který je stanoven zákonem nebo společenskou smlouvou. Představitelem právnícké osoby je pak osoba, která jedná na základě plné moci či substituční plné moci, kterou jim právnícká osoba udělila. Tento pojem vyložil francouzský kasační soud. Právníckým osobám lze podle trestního zákoníku uložit hned několik druhů trestu. Těmto osobám lze uložit peněžitý trest, trest zrušení právnícké osoby, trest zákazu činnosti, trest soudního dohledu, trest uzavření podnikových budov, trest vyloučení právnícké osoby z veřejných obchodů, trest zákazu účasti v zadávacím řízení o veřejných zakázkách, trest zákazu vystavovat šeky (směnky), trest zabavení věci, trest zveřejnění odsuzujícího rozsudku ve veřejných sdělovacích prostředcích.⁹¹ Z uvedeného výčtu je tedy zřejmé, že francouzský trestní zákoník umožňuje právníckým osobám uložit jak tresty postihující majetek, tak tresty zákazové. Dále je možno uložit právníckým osobám trest zrušení právnícké osoby či uzavření podnikových budov, což může mít pro právníckou osobu likvidační následky. S nadsázkou je možno přirovnat trest zrušení právnícké osoby k trestu smrti. Nejčastěji se však v praxi užívá trest peněžitý, přičemž výše peněžitého trestu může dosáhnout až pětinasobku peněžitého trestu, který lze uložit fyzické osobě.

⁸⁹ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právníckých osob jako předmět zkoumání. Proměny práva na počátku 3. tisíciletí – kořeny, východiska, perspektivy. Vědeckovýzkumný záměr MSM 0021620804, str. 1 - 74.

⁹⁰ KARABEC, Z., NEČADA, V., VLACH, J.: Trestní odpovědnost právníckých osob – otevřený problém. Trestní právo, 2007, č. 4, str. 9.

⁹¹ GIBALOVÁ, D.: Aplikace trestní odpovědnosti právníckých osob ve Francii. Trestněprávní revue, 2011, č. 5, str. 142.

Některé tresty nemohou být uloženy veřejnoprávním právnickým osobám, politickým stranám a hnutím a zaměstnaneckým odborům. Jedná se o trest zrušení právnické osoby, trest zákazu činnosti, trest soudního dohledu.⁹²

Trestní odpovědnost právnických osob nevylučuje trestní odpovědnost osoby fyzické, lze tedy stíhat jak osobu právnickou, tak fyzickou pro tentýž skutek. V praxi se tak může stát, že tyto osoby budou ve vztahu spolupachatelství či jiné formy účastenství.⁹³

Francouzský model trestní odpovědnosti právnických osob je příkladem právě trestní odpovědnosti. Právnickým osobám jsou ukládány sankce v trestním řízení a tyto sankce jsou vymezené v trestním zákoníku. Za protiprávní jednání je právnickým osobám možno uložit několik druhů trestu, od postihnutí majetku právnické osoby, až po jejich zrušení.

⁹² KAVĚNA, M.: Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. Praha: Parlament České republiky. Parlamentní institut. Studie č. 5. 270, 2007, str. 6.

⁹³ JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. Právní fórum, 2006, č. 5, str. 176.

5 Právní úprava trestní odpovědnosti v České republice

Právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob je v České republice založena zákonem TOPO. Tento právní předpis je upraven v rámci samostatného zákona, a to zákona č. 418/2011 Sb. Zákonodárci nejprve zvažovali, že právní úpravu trestní odpovědnosti právnických osob vtělí do stávající úpravy obsažené v trestním zákoníku. Výhodou tohoto řešení by bylo, že by celá problematika trestní odpovědnosti byla upravena jedním zákonem. Takto to mají upraveny i jiné státy, jako např. sousední Polsko či Maďarsko. Zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob do trestního zákoníku by znamenalo, že tato úprava by byla roztržena v různých částech trestního zákoníku, proto nakonec převládl názor, že pro snadnější orientovanost bude lepší tuto problematiku upravit v rámci samotného zákona. V současné době máme tedy tři trestní zákony, a to trestní zákoník, zákon o soudnictví ve věcech mládeže a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Projednávání a následné schvalování zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo poněkud komplikovanější. Vládní návrh zákona byl Poslanecké sněmovně předložen dne 15.3.2011 a první čtení proběhlo dne 10.5.2011. Na toto navazovalo usnesení ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny, které bylo vydáno dne 29.6.2011. Do druhého čtení se tento návrh dostal dne 21.9.2011 a ve třetím čtení dne 27.9.2011 byl návrh Poslaneckou sněmovnou schválen. V Senátu se zákon k projednávání dostal o měsíc později, dne 27.10.2011, kdy byl také schválen. Po tomto legislativním procesu byl zákon doručen prezidentu republiky, který jej měl podepsat. Tento však využil svého práva a dne 18.11.2011 tento zákon vetoval. Návrh se tak vrátil zpět do Poslanecké sněmovny, která dne 6.12.2011 veto prezidenta přehlasovala. Celý legislativní proces měl za následek poměrně krátkou legisvakanční dobu, která činila pouhých deset dní, neboť dne 22.12.2011 byl tento zákon zveřejněn ve Sbírce zákonů. Účinnost zákona pak nastala dne 1.1.2012.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je rozdělen do šesti částí. První část, nazvaná Obecná ustanovení, pojednává o předmětu úpravy a jejím vztahu k jiným zákonům, místní příslušnosti a o vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin. Druhá část, nazvaná jako Základy trestní odpovědnosti

právnických osob, vyjmenovává trestné činy, kterých se právnická osoba může dopustit, stanoví podmínky trestní odpovědnosti právnických osob a podává definice pachatele, spolupachatele a účastníka trestného činu. V této části nalezneme také ustanovení o právním nástupnictví a jejím vlivu na trestní odpovědnost, účinnou lítost, promlčení trestní odpovědnosti a její vyloučení. Třetí část, která nese označení Tresty a ochranná opatření, je nejobsáhlejší pasáží, která je pro přehlednost rozdělena do pěti hlav. Hlava první upravuje přiměřenosti trestu a ochranného opatření a vyjmenovává druhy trestů a ochranných opatření. Hlava druhá pojednává o ukládání jednotlivých druhů trestů, hlava třetí stanoví podmínky pro zánik výkonu trestu, hlava čtvrtá jmenuje ochranná opatření a poslední hlava, hlava pátá, se věnuje zániku účinků odsouzení. Část čtvrtá, Zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám, je procesní částí zákona. Tak, jak již bývá zvykem, je procesní část uvedena za úpravou hmotněprávní. V této části je upraven postup trestního řízení, a to od zahájení trestního stíhání až do výkonu trestu. Část pátá potom obsahuje úpravu právního styku s cizinou a část šestá pojednává o účinnosti.

5.1. Pokusy o zakotvení trestní odpovědnosti

Problematika trestní odpovědnosti právnických osob se v České republice stala předmětem diskuzí již v druhé polovině 90. let minulého století. Tehdy vyvstala otázka, jakým směrem se bude úprava trestní odpovědnosti právnických osob ubírat. Byly zde dvě možné varianty. První alternativa zakotvovala právní úpravu ve formě trestního zákona, druhou alternativou bylo upravit odpovědnost právnických osob formou správních předpisů. Nakonec byl v roce 2004 učiněn první pokus o zavedení trestní odpovědnosti právnických, když byl Poslanecké sněmovně předložen vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tento návrh, který byl předložen jako sněmovní tisk č. 745, neměl příliš velkou podporu a již ve svém prvním čtení byl zamítnut. Tato prvotina byla podrobena značné kritice, a to především z řad odborníků. Již samotná konstrukce návrhu byla poněkud nešťastná. Nejvíce bylo tomuto návrhu vyčítáno, jakým způsobem byly upraveny trestné činy, kterých se může právnická osoba dopustit. Trestné činy byly taxativním způsobem vyjmenovány v ustanovení § 4 návrhu. Výčet trestných činů byl daleko širší, než vyžadovaly předpisy evropského a mezinárodního práva.

Předložený návrh sestával z pěti částí. První část se zabývala obecnými ustanoveními, tedy obsahovala předmět úpravy, zvláštní ustanovení o působnosti trestních zákonů a vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin. Konstrukce první části je téměř shodná se současným zákonem TOPO. Stávající úprava však odlišně upravuje vyloučení trestní odpovědnosti. Podle TOPO není trestně odpovědná Česká republika (stát) a územně samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Původní návrh zakotvoval beztrestnost České národní banky.

V části druhé návrhu byly stanoveny základy trestní odpovědnosti právnických osob, kde byly vyčteny trestné činy, kterých se může právnická osoba dopustit, podmínky přičitatelnosti trestného činu právnické osobě, definice pachatele, spolupachatele a účastníka, trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby a účinná lítost. Opět zde nalezneme společné prvky obou dokumentů. Co se týká výčtu trestných činů, zde došlo k jejich snížení tak, aby výčet trestných činů, kterých se právnická osoba může dopustit, odpovídal požadavkům evropského práva a mezinárodních dokumentů. Podrobena kritice byla také úprava přičitatelnosti za trestný čin, která byla v návrhu konstruována příliš abstraktně. Zejména úpravě přičitatelnosti jednání zaměstnance byla ponechána poměrně široká volnost. Z tehdejšího návrhu by se totiž dala odvodit trestní odpovědnost právnické osoby i za exces zaměstnance. Oproti této široké definici je současný TOPO konkrétnější, když ve svém ustanovení § 9 odst. 2 písm. b) upravuje podmínky odpovědnosti právnické osoby za zaměstnance, jestliže tento jednal na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo jiných oprávněných osob, nebo jestliže zaměstnanec nebo oprávněné orgány či osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Původní návrh z roku 2004 neobsahoval ustanovení týkající se promlčení, které nyní TOPO obsahuje.

Třetí část jmenovala tresty a ochranná opatření. Bylo možné uložit osm druhů trestu a pouze jedno ochranné opatření. Nynější úprava obsahuje stejný počet trestů, avšak trest propadnutí věci byl rozšířen i na jiné majetkové hodnoty, stejně jako ochranné opatření zabrání věci. Shodně jako původní návrh současný zákon umožňuje

uložení trestů samostatně i vedle sebe a vylučuje uložení peněžitého trestu vedle trestu propadnutí majetku a trestu propadnutí věci nebo jiné hodnoty vedle ochranného opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Co se týká trestů zrušení právnické osoby a propadnutí majetku, jejich ustanovení byly doplněny o banky jako právnické osoby a další instituce související s finančnictvím. Nyní, pokud soud ukládá těmto právnickým osobám trest, vyžádá si vyjádření příslušného orgánu a k tomuto vyjádření soud přihlédne. Dalším rozdílem oproti původní úpravě je zvýšení denních sazeb u peněžitého trestu, rozšíření trestu zákazu týkajícího se veřejných zakázek, který byl navýšen o účast v koncesním řízení a nyní se nově vztahuje na celé řízení veřejných zakázek, nejen na zadávací, které zahrnoval původní návrh.

Čtvrtá část se zabývala procesní stránkou. Co však v této části výrazně chybělo, byla úprava vztahu mezi správním řízením a řízením trestním. Původní návrh se touto otázkou vůbec nezabýval, což bylo jedním z důvodů, proč byl tento návrh zamítnut.

Pátou částí návrhu byla účinnost. V návrhu byla stanovena účinnost od 1. ledna 2006. Současná část pátá obsahuje zvláštní ustanovení o právním styku s cizinou.

Jak je vidno, terminologie částí i hlav zůstala téměř stejná. Zákodárce se musel vypořádat s mnoha výtkami, které byly na adresu původního návrhu vyřčeny.

5.2. Současná úprava

Část první – obecná ustanovení

Tato část je úvodní a obsahuje převážně ustanovení týkající se základních pojmů. Hned první paragraf vymezuje předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům. V § 1 odst. 1 TOPO se uvádí: „*Tento zákon upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám.*“ Z dikce zákona je zřejmé, že právnické osoby jsou za své protiprávní jednání trestně odpovědné a že za toto jednání následuje sankce ve formě trestu či ochranného opatření. Pro správnou aplikaci tohoto zákona je tedy v první řadě důležité vymezit, na jaké subjekty se bude daný zákon vztahovat. Subjektem TOPO jsou právnické osoby.

Definování pojmu „právní osoba“ není vůbec lehkým počinem. Vymezením tohoto klíčového pojmu se zabývá tato práce ve své první kapitole.

V druhém odstavci nalezneme ustanovení týkající se subsidiárního použití TZ a TŘ. V této části zákonodárce odkazuje na užití TZ a TŘ, a to za dvou podmínek. První podmínkou užití TZ či TŘ je, že tato úprava není obsažena v samotném TOPO, druhou podmínkou je, že to nevylučuje povaha věci. Jak již důvodová zpráva uvádí, TOPO není zcela samostatným zákonem, ale navazuje na již stávající předpisy trestního práva, a to jak v oblasti hmotněprávní, tak v oblasti procesní. Jde svou povahou o zákon, který bývá označován jako vedlejší trestní zákon.⁹⁴

Třetí odstavec prvního paragrafu je pak již jen technickým ustanovením, které upřesňuje pojem trestní řízení tak, že tímto pojmem se rozumí i řízení vedené proti právnické osobě podle TOPO.

Místní příslušnost upravuje TOPO hned ve svém následujícím ustanovení. První odstavec zakotvuje zásadu teritoriality. Tato zásada je obsažena rovněž v TZ a je jednou ze základních zásad trestního práva. Podle principu teritoriality se posuzuje trestnost činu, který byl spáchán na území České republiky. Není tedy rozhodující státní příslušnost pachatele, ale skutečnost, že trestný čin byl spáchán na území České republiky. Tato zásada se použije i v případě tzv. distančních deliktů, kdy pachatel spáchal čin na území České republiky, ale následek nastal zcela nebo zčásti v cizině, či dopustil-li se pachatel trestného činu v cizině, ale následek nastal zcela nebo zčásti na území České republiky.⁹⁵

Trestnost činu spáchaného na území České republiky právnickou osobou se bude posuzovat podle TOPO tehdy, pokud se jedná o právnickou osobu, která má sídlo v České republice nebo o právnickou osobu, která má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek. TOPO se tedy bude vztahovat i na zahraniční právnické osoby, které mají na území České republiky umístěný podnik nebo organizační složku, anebo které budou na území České republiky vykonávat svoji činnost, nebo které zde budou mít majetek. TOPO myslí i na tzv. distanční delikty, tedy taková jednání, kterých

⁹⁴ FENYK, J., SMÉKAL, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 6.

⁹⁵ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 62 - 63.

se právnická osoba dopustila v České republice, ale následek (tedy porušení nebo ohrožení zájmu chráněného TZ) nastal nebo měl nastat zcela nebo zčásti v cizině, a dále pokud se takového jednání dopustila právnická osoba v cizině, ale následek nastal nebo měl nastat zcela nebo zčásti na území České republiky. Co se týká problematiky účastenství, zde TOPO odkazuje na ustanovení TZ.

Zásadou personality je ovládán i TOPO, podle které je právnická osoba mající sídlo v České republice postižena za své jednání i tehdy, pokud se jej dopustila v cizině. Rozhodným pro určení trestní odpovědnosti tedy bude, zda právnická osoba má na území České republiky své sídlo. Další zásadou obsaženou v TOPO je zásada univerzality. Tato zásada vyjadřuje úsilí České republiky postihovat určitá protiprávní jednání i tehdy, pokud je spáchala právnická osoba v cizině, i když nemá sídlo v České republice. Toto je omezeno jen na konkrétné činy, které jsou taxativně vyjmenovány v § 4 odst. 1 TOPO. Jedná se o trestné činy padělání a pozměnění peněz (§ 233 TZ), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 TZ), výroby a držení padělatelského náčiní (§ 236 TZ), neoprávněné výroby peněz (§ 237 TZ), teroristického útoku (§ 311 TZ). Hlavním cílem je chránit významné zájmy, proti kterým tyto trestné činy směřují.

Jako užitečné se mi jeví ustanovení § 4 odst. 2 TOPO, podle kterého se *„posuzuje trestnost činu spáchaného v cizině právnickou osobou, která nemá sídlo v České republice, také tehdy, byl-li čin spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo.“* Zde již zákonodárce nerozšiřuje právnické osoby na ty, které mají v České republice umístěn podnik nebo organizační složku či právnické osoby, které mají na území České republiky majetek.⁹⁶ Stejně jako v TZ je upravena zásada aplikační přednosti mezinárodních smluv před zákonem.

Významným ustanovením první části TOPO je § 6, který se týká vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin. Určité právnické osoby tedy nebudou trestně odpovědné podle TOPO. Těmito právnickými osobami jsou Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Vyloučení některých právnických osob, zejména státu a jiných veřejnoprávních subjektů, umožňují mezinárodní a evropské předpisy.⁹⁷ Pro Českou republiku platí vyloučení trestní

⁹⁶ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, str. 42.

⁹⁷ FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, str. 55.

odpovědnosti v celém rozsahu, u územních samosprávných celků je toto podmíněno výkonem veřejné moci, v jiných případech, tedy pokud nebudou vykonávat veřejnou moc, je jejich trestní odpovědnost možná. Je zcela logické, že stát, Česká republika, nebude postihovat sám sebe prostřednictvím svých orgánů. Tato výjimka se vztahuje jak na stát jako celek, tak i na jeho veškeré organizační složky.

Za územní samosprávné celky označujeme obce, kraje a hlavní město Praha. Výjimka stanovená tímto ustanovením se však nevztahuje na případy, kdy Česká republika nebo územní samosprávné celky mají majetkovou účast na právnické osobě. Tato právnická osoba pak může být trestně odpovědná bez ohledu na majetkovou účast osob, na které se TOPO nevztahuje.

Část druhá – Základy trestní odpovědnosti právnických osob

V této části nalezneme výčet trestných činů, za které mohou být právnické osoby trestně odpovědné. Existuje několik variant, jak vymezit trestné činy, pro které by byly právnické osoby trestně odpovědné. První z možností je vymezení okruhu trestných činů tak, že by právnické osoby byly odpovědné za všechny trestné činy, za které mohou být trestně odpovědné osoby fyzické, pokud povaha trestného činu nevyklučuje jejich spáchání právnickou osobou. Tato koncepce se však nesečkala s pozitivními ohlasy, neboť této byla vytýkána absence zásady „*nullum crimen sine lege certa*“, později dokonce vznikly obavy z možných aplikačních problémů způsobených dovětkem „*není-li jejich spáchání právnickou osobou vyloučeno jejich povahou*“. Druhou možností je vymezit okruh trestných činů demonstrativním či taxativním způsobem. Právě této varianty bylo využito a vymezení okruhu trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, je formou taxativního výčtu.⁹⁸

Jedná se tedy o taxativní vymezení zločinů a přečinů, jejichž okruh je určen převážně požadavky mezinárodních smluv a právních předpisů Evropské unie.⁹⁹

⁹⁸ FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, str. 62 - 63.

⁹⁹ FENYK, J., SMĚKAL, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 24.

K těmto byly přidány daňové delikty a trestné činy týkající se veřejné soutěže. Výčet trestných činů je rozmanitý a je otázkou, zda vzhledem k povaze právnické osoby, se tato může některých trestných činů vůbec dopustit. Jsou to především ty delikty, které vyžadují jedinečné vlastnosti, které má pouze osoba fyzická, nikoli právnická. Některé majetkové trestné činy, jako např. zpronevěra, však ve výčtu trestných činů chybí. Dále pak výčet postrádá trestné činy proti životu a zdraví. V současné době, kdy v České republice řadí metylalkohol, by některá ustanovení týkající se ochrany života a zdraví, jistě byla vhodná.

Zákon TOPO celkem zakotvuje 79 trestných činů, za které mohou být právnické osoby trestně stíhány. Tyto trestné činy lze rozdělit podle jejich zařazení dle hlav tak, jak jsou uvedeny ve zvláštní části TZ.

- Hlava II. - Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství:
 - obchodování s lidmi (§ 168 TZ),
 - svěření dítěte do moci jiného (§ 169 TZ),
 - vydírání (§ 175 TZ),
 - porušení tajemství dopravovaných zpráv (182 TZ).
- Hlava III. – Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti:
 - sexuální nátlak (§ 186 TZ),
 - pohlavní zneužití (§ 187 TZ),
 - kuplířství (§ 189 TZ),
 - výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ),
 - zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TZ).
- Hlava IV. – Trestné činy proti rodině a mládeži:
 - ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ),
 - svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ).
- Hlava V. – Trestné činy proti majetku:
 - podvod (§ 209 TZ),
 - pojistný podvod (§ 210 TZ),
 - úvěrový podvod (§ 211 TZ),
 - dotační podvod (§ 212 TZ),

- provozování nepoctivých her a sázek (§ 213 TZ),
 - podílnictví (§ 214 TZ),
 - podílnictví z nedbalosti (§ 215 TZ),
 - legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 TZ),
 - legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 TZ),
 - neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230 TZ),
 - opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 TZ),
 - poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (§ 232 TZ).
- Hlava VI. – Trestné činy hospodářské:
 - padělání a pozměnění peněz (§ 233 TZ i za podmínek § 238 TZ),
 - neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234 TZ i za podmínek § 238 TZ),
 - udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 TZ i za podmínek § 238 TZ),
 - výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 TZ i za podmínek § 238 TZ),
 - neoprávněná výroba peněz (§ 237 TZ i za podmínek § 238 TZ),
 - zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 TZ),
 - neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 TZ),
 - nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243 TZ),
 - porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 TZ),
 - padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 245 TZ),
 - zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ),
 - sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 TZ),

- pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 TZ),
 - pletichy při veřejné dražbě (§ 258 TZ),
 - vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy (§ 259 TZ),
 - poškozování finančních zájmů Evropské unie (§ 260 TZ),
 - porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270 TZ).
- Hlava VII. – Trestné činy obecně nebezpečné:
 - nedovolení ozbrojování (§ 279 TZ),
 - vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 TZ),
 - nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 TZ),
 - nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 TZ),
 - nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 TZ),
 - přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§ 284 TZ),
 - nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285 TZ).
- Hlava VIII. – Trestní činy proti životnímu prostředí:
 - poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293 TZ),
 - poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294 TZ),
 - poškození vodního zdroje (§ 294a TZ),
 - poškození lesa (§ 295 TZ),
 - neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297 TZ),
 - neoprávněné nakládání s odpady (§ 298 TZ),
 - neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozující ozonovou vrstvu (§ 298a TZ),
 - neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299 TZ),
 - neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300 TZ),

- poškození chráněných částí přírody (§ 301 TZ).
- Hlava IX. – Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci:
 - teroristický útok (§ 311 TZ).
- Hlava X. – Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných:
 - vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324 TZ),
 - vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326 TZ),
 - přijetí úplatku (§ 331 TZ),
 - podplacení (§ 332 TZ),
 - nepřímé úplatkářství (§ 333 TZ),
 - zasahování do nezávislosti soudu (§ 335 TZ),
 - maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TZ),
 - organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340 TZ),
 - napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 341 TZ),
 - neoprávněné zaměstnávání cizinců (§ 342 TZ),
 - křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346 TZ),
 - padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 TZ),
 - nedovolená výroba a držení pečetidla státní pečeti a úředního razítka (§ 349 TZ),
 - násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 TZ),
 - hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny podle osob (§ 355 TZ),
 - podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 TZ),
 - účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 TZ),
 - podněcování k trestnému činu (§ 364 TZ),
 - nadřizování (§ 366 TZ).
- Hlava XIII. – Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy:
 - projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 TZ),

- popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 TZ).

Výše uvedené trestné činy byly zahrnuty do taxativního výčtu, neboť u těchto trestných činů vyplývala povinnost zavést deliktní odpovědnost právnických osob, a to z mezinárodních smluv a předpisů Evropské unie.

Tento výčet trestných činů považuji za nedostatečný. Zákonodárce měl do taxativního výčtu trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, zahrnout i trestné činy proti životu a zdraví, potažmo trestné činy ohrožující život nebo zdraví. Nedostatečná právní úprava této konkrétní oblasti se ukázala v době, kdy byl řešen případ metylalkoholu. Právnické osoby, které byly odpovědny za prodej alkoholu, který obsahoval metylalkohol, nemohou být obviněny z trestných činů proti životu a zdraví, přestože jejich jednání mělo za následek úmrtí několika desítek osob. Dále pak ve výčtu chybí některé trestné činy majetkové, a to zpronevěra, lichva, dále pak trestné činy, kterými jsou křivé obvinění, některé další formy trestné součinnosti jako nadřívání, nepřekažení trestného činu či jeho neoznámení a další. Absence křivého obvinění může mít za následek zneužívání institutu trestního oznámení vůči právnickým osobám. V dnešní době se setkáváme s konkurenčním bojem snad ve všech odvětvích. Podávání trestního oznámení může být ze stran právnických osob zneužíváno a ta osoba, která podala podnět na toto trestní oznámení, zůstane nepotrestána. Překvapivé je, že do výčtu trestných činů nebyl zahrnut trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku, ani úpadkové delikty.¹⁰⁰ Také v případě přijetí dalších mezinárodních smluv, ze kterých budou plynout pro Českou republiku nové závazky týkající se trestní odpovědnosti právnických osob, zejména nových protiprávních jednání, bude třeba stávající katalog trestných činů o tyto nové činy rozšířit.

Jedním z důležitých ustanovení v TOPO je § 8, ve kterém je zakotvena trestní odpovědnost právnických osob. Trestní odpovědnost právnických osob je založena na koncepci přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Jinými slovy jde o určení protiprávního jednání, které má za následek vznik odpovědnosti právnických osob podle TOPO. Ale aby mohla být právnická osoba trestně odpovědná, je důležité nejprve zjistit, či protiprávní jednání, tedy které fyzické osoby, má za následek vznik TOPO.

¹⁰⁰ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 66.

Zákon o TOPO vychází ze skutečnosti, že právnické osoby jsou založeny na základě teorie fikce, tedy že veškerá svá práva odvozují od fyzických osob. Právnické osoby jsou uměle vytvořené subjekty práva, které nejsou nadány rozumovou a volní vyspělostí, a proto je projev jejich vůle vždy navenek činěn prostřednictvím fyzické osoby. Zákon TOPO nezakotvuje tzv. objektivní odpovědnost právnických osob, ale jejich odpovědnost odvíjí od protiprávního jednání osob fyzických. Ustanovení § 8 TOPO určuje, jaké trestné činy jsou spáchané právnickou osobou jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Významné je pak zakotvení jednání statutárních orgánů právnické osoby, orgánů řídicích a kontrolních, osob, které vykonávají rozhodující vliv na řízení právnické osoby, ale především jejich zaměstnanců. Protiprávní jednání však musí naplňovat skutkovou podstatu některého z trestných činů, které jsou taxativně vyjmenovány. Je nerozhodné, zda bylo protiprávní jednání učiněno komisivně či omisivně, zákon připouští obě varianty konání. V případě, že se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala jménem právnické osoby nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, tato skutečnost nebrání tomu, aby za toto jednání byla trestně odpovědná právnická osoba.

Zákon TOPO dále obsahuje definici pachatele trestného činu, spolupachatele a účastníka. Pachatelem trestného činu je právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem, který je uveden v TOPO. Stačí tedy, aby došlo pouze k ohrožení chráněného zájmu, nemusí dojít k poruše. Zákon TOPO neupravuje vývojová stádia trestného činu, kterými jsou příprava a pokus. Důvodová zpráva TOPO uvádí, že se pro vývojová stádia použije subsidiárně ustanovení TZ, tedy ustanovení § 20 a 21 TZ. Pachatelem trestného činu může být podle TOPO i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby. Zákon tak zakotvuje institut nepřímého pachatelství, kdy pachatelem může být i právnická osoba, která sama nejednala, avšak k provedení činu využila jinou osobu. Co se týká trestní součinnosti, použije se subsidiárně ustanovení TZ.

Zákon TOPO umožňuje souběh trestní odpovědnosti fyzických osob a osob právnických. Není tedy vyloučen případ, kdy bude za stejné protiprávní jednání, též skutek, stíhána jak fyzická osoba, tak osoba právnická. Není také vyloučen případ, kdy bude vedeno společné jednání těchto osob. Každý z pachatelů bude odpovídat za celou škodu, jako by trestný čin spáchal sám. Výše škody se tak nebude dělit podle účasti na

trestném činu, ale každý ponese škodu sám. Zákon TOPO pamatuje i na případy, kdy dochází k zániku či přeměně právnické osoby. V těchto případech pak trestní odpovědnost právnické osoby přechází na její právní nástupce. Dochází tak k zavedení nové zásady trestního práva, a to zásady trestní odpovědnosti nástupce právnické osoby.¹⁰¹ Právnická osoba jako uměle utvořený subjekt se může kdykoli změnit s úmyslem vyhnout se trestní odpovědnosti. Tento institut čerpali zákonodárci z rakouské úpravy, rakouského zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z roku 2005. V rakouském zákoně se uvádí, že účinky spojené s trestním stíháním právnických osob nastává již okamžikem vzniku právního nástupnictví, není třeba dalších kroků.¹⁰² Právních nástupců právnické osoby může být vícero, proto zákon upravuje i tuto skutečnost. Při rozhodování o druhu a výměře trestu či ochranného opatření přihlédne soud k tomu, v jakém rozsahu přešly na nástupce výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu a případně i k tomu, v jakém rozsahu nástupci pokračují v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin. Cílem zákona TOPO je primárně náprava či zamezení následků způsobených protiprávním jednáním právnických osob, proto TOPO upravuje důvody zániku trestní odpovědnosti. Jedním z důvodů zániku trestní odpovědnosti je účinná lítost. Účinnou lítostí zaniká trestní odpovědnost právnických osob tehdy, pokud jsou splněny podmínky beztrestnosti. Těmito podmínkami je skutečnost, že právnická osoba dobrovolně upustila od dalšího protiprávního jednání a přitom odstranila nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněného TZ, anebo škodlivému následku zamezila nebo škodlivý následek napravila. Důležité je, aby tyto skutečnosti nastaly ještě před zahájením trestního stíhání, tedy ještě předtím, než orgány činné v trestním řízení zahájí činnost. Pakliže bude právnická osoba konat nápravu až po zahájení trestního stíhání, nebude již splněna podmínka beztrestnosti, konkrétně nebude dobrovolně upuštěno od dalšího protiprávního jednání, neboť právnická osoba tak bude činit již s úmyslem vyhnout se důsledkům své trestné činnosti. Další z možností, kterou má právnická osoba na výběr, je učinění oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému TZ, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku

¹⁰¹ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, str. 86.

¹⁰² FENYK, J., SMÉKAL, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 46.

trestného činu mohlo být ještě zabráněno. Je nutné si však uvědomit, že beztrestnost právnické osoby ještě neznamená beztrestnost osoby fyzické. Je tedy možné, že vzhledem k účinné lítosti trestní odpovědnost právnické osoby zanikne, ale zánikem trestní odpovědnosti právnické osoby nezaniká trestní odpovědnost osoby fyzické. Použití účinné lítosti u právnických osob je však vyloučeno u korupčních trestných činů, tedy u trestného činu přijetí úplatku dle § 331 TZ, podplacení dle § 332 TZ a nepřímého úplatkářství dle § 333 TZ. Zákaz užití ustanovení o účinné lítosti mělo být rozšířeno i na další trestné činy jako jsou sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 TZ, pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 TZ a pletichy při veřejné dražbě podle § 258 TZ. Zákonodárce opomněl, že i tyto trestné činy mají převážně korupční charakter, a proto by se na ně měla vztahovat absence účinné lítosti.¹⁰³

Druhým důvodem způsobující zánik trestní odpovědnosti právnických osob je promlčení. Důvody pro uplatnění promlčení jsou jak hmotněprávní, tak procesní. Pokud není pachatel potrestán za spáchaný trestný čin v přiměřené době, zaniká jeho škodlivost a lze presumovat, že se pachatel trestného činu napravil a upustil od další trestné činnosti. Z procesního hlediska pak vlivem plynutí času není snadné dokázat danému pachateli, že trestný čin spáchal. Slábne síla důkazních prostředků, neboť svědci uplynutím času ztrácí přesné informace, zapomínají, stopy mizí a důkazy tak pozbývají patřičné spolehlivosti.¹⁰⁴

Institut promlčení není v TOPO upraven a odkazuje na užití § 34 TZ. Trestní odpovědnost podle § 34 TZ zaniká uplynutím promlčecí doby, která se liší podle druhu a výše trestu v zákonné trestné sazbě. Důvodová zpráva TOPO však uvádí, že promlčení trestného činu fyzické osoby neznamená bez dalšího zánik trestní odpovědnosti právnických osob, neboť tato se posuzuje nezávisle. V praxi se tedy bude muset přihlížet na konkrétní podmínky daného případu. TZ upravuje případy vyloučení z promlčení, ale tuto úpravu obsahuje i TOPO. Právnická osoba se může dopustit pouze taxativně vyjmenovaných trestných činů, proto bylo třeba jmenovat ty trestné činy, na které se promlčení nebude vztahovat. Vyloučení promlčení se vztahuje na trestný čin

¹⁰³ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 282.

¹⁰⁴ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 287.

teroristického útoku, pokud byl spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva. Nemožnost promlčení trestného činu teroristického útoku vyplývá z předpisů mezinárodního práva, konkrétně z Úmluvy o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů podle lidskosti.¹⁰⁵

Část třetí – Tresty a ochranná opatření

Část třetí TOPO upravuje tresty a ochranná opatření, která lze uložit právnické osobě. Zákon hned ve svém úvodním ustanovení říká, že upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám. Zůstává otázkou, zda pojem trest je vhodně zvolen. Trest a trestání je spjata s osobou fyzickou, neboť pouze fyzickou osobu lze za spáchání trestného činu potrestat. U právnických osob lze spíše hovořit o sankcionování. Systém trestních sankcí je tedy, stejně jako v TZ, založen na tzv. dualismu trestních sankcí. Právnické osobě lze uložit tresty nebo ochranná opatření, ovšem pouze ty, které jsou vyjmenovány v TOPO.¹⁰⁶

Zákon TOPO určuje kritéria pro stanovení druhu a výše trestu, zejména tím, že soud přihlédne k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů. Soud přitom přihlédne též k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Dále soud přihlédne k působení právnické osoby po činu, zejména k její případné účinné snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby (§ 14 odst. 1 TOPO). Formulace ustanovení tak nabádá k myšlence, zda právnické osoby, které vykonávají činnost ve veřejném zájmu, nebudou zvýhodňovány vůči jiným právnickým osobám, které činnost ve veřejném zájmu nevykonávají. Odpověď na tuto otázku ukáže až samotná praxe. Co se týká druhého typu trestu – ochranného opatření,

¹⁰⁵ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 53/1974 Sb., o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů podle lidskosti.

¹⁰⁶ FENYK, J., SMÉKAL, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. str. 42.

tento druh trestu nelze právnické osobě uložit, není-li to přiměřené povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, jakož i poměrům právnické osoby. Ochranné opatření představuje spíše preventivní sankci. Ochranná opatření mohou být uložena jako samostatný trest, ale mohou být uložena také vedle trestu. TZ umožňuje uložit čtyři ochranná opatření, na rozdíl od TOPO, který umožňuje uložit pouze jediné ochranné opatření, a to zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Důsledky jednání právnické osoby mohou dopadnout i na třetí osoby, a proto soud bude při ukládání trestních sankcí (v tomto ustanovení již zákonodárce používá pojem sankce) přihlížet k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelů právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby.

TOPO připouští uložení osmi druhů trestů, které jsou taxativně vyjmenovány v § 15 TOPO. Tyto tresty můžeme rozdělit na 3 skupiny, na zrušení právnické osoby, následují tresty majetkové a dále tresty zákazové povahy. Právnické osobě lze dále uložit trest uveřejnění rozsudku a ochranné opatření zabránění věci či jiné majetkové povahy. Trest zrušení právnické osoby je nejpřísnějším trestem, neboť způsobuje zánik této osoby. Tento trest lze uložit pouze právnické osobě se sídlem v České republice, jejíž činnost spočívala zcela nebo převážně v páčání trestného činu nebo trestných činů. Byla-li však právnická osoba založena zákonem, pak jí nelze tento trest uložit. Bude-li právnickou osobou banka, je nutné vyjádření České národní banky. Je nutné však poznamenat, že soud není vyjádřením banky vázán, pouze k vyjádření přihlédne. Česká národní banka podává dále vyjádření soudu ohledně pojišťoven, zajišťoven, penzijního fondu, investiční společnosti, investičního fondu, obchodníka s cennými papíry, spořitelního a úvěrního družstva, centrálního depozitáře, instituce elektronických peněz, platební instituce, provozovatele vypořádacího systému a organizátora trhu s investičními nástroji. Nad všemi těmito institucemi vykonává Česká národní banka dohled. Ustanovení speciálně upravuje komoditní burzy, v jejich případě je třeba vyjádření příslušného orgánu státní správy, který uděluje státní povolení k provozování burzy. Tímto orgánem bude zejména Ministerstvo průmyslu a obchodu nebo Ministerstvo zemědělství.¹⁰⁷ V tomto případě soud k vyjádření státního orgánu přihlíží. Pro vstup společnosti do likvidace je rozhodující právní moc rozhodnutí,

¹⁰⁷ zákon č. 2/1969 Sb.

kterým byl uložen trest zrušení právnické osoby. Nabytím právní moci totiž právnická osoba vstupuje do likvidace. Právnická osoba se tak zrušuje, aniž by přecházela na právního nástupce. Při likvidaci právnické osoby musí být vypořádány veškeré majetkové záležitosti. Podle TOPO mohou být z majetku zrušované právnické osoby uspokojeny pohledávky věřitelů, pokud nejde o majetek, u něhož je to vzhledem k jeho povaze nebo charakteru nebo k povaze spáchaného trestného činu vyloučeno. Nejspíše se bude v takovém případě jednat o majetek získaný z trestné činnosti.

Prvním z trestů majetkové povahy je trest propadnutí majetku. Tento trest může být uložen tehdy, spáchala-li právnická osoba zvláště závažný zločin, kterým pro sebe nebo jiného získala nebo se snažila získat majetkový prospěch. Trest může směřovat jak na celý majetek, tak i na jeho část. U některých právnických osob, kterým má být tento trest uložen, je opět nutná součinnost s jinými institucemi. Jedná se především o banku nebo zahraniční banku s pobočkou na území České republiky, pojišťovny, pobočky pojišťovny, zajišťovny, pobočky zajišťovny, penzijního fondu, investiční společnosti, investičního fondu, obchodníka s cennými papíry, pobočky obchodníka s cennými papíry, spořitelního a úvěrního družstva, centrálního depozitáře, instituce elektronických peněz, pobočky zahraniční instituce elektronických peněz, platební instituce, provozovatele vypořádacího systému a organizátora trhu s investičními nástroji. Trest propadnutí majetku ztělesňuje nejpřísnější druh trestu postihující majetek.¹⁰⁸

Druhým z trestů majetkové povahy je peněžitý trest. Pro tento trest platí, že může být uložen právnické osobě, pokud spáchala úmyslný trestný čin nebo trestný čin spáchaný z nedbalosti. Vzhledem k té skutečnosti, že lze tento trest uložit jak za úmyslný, tak i neúmyslný trestný čin, bude jej možné ukládat často. Peněžitý trest je ukládán formou denních sazeb, které se pohybují od částky 2.000 Kč až do částky 2.000.000 Kč. Při určení výše denních sazeb tak bude soud přihlížet k majetkovým poměrům dané právnické osoby. Je nutné zohlednit tyto majetkové poměry a to tak, aby právnická osoba, které byl peněžitý trest uložen, jej byla schopna uhradit. Dále by měl soud také přihlídnout k celkové výši majetku právnické osoby, neboť příliš vysoké denní sazby by mohly ovlivnit solventnost právnické osoby a tím tuto osobu i zničit.

¹⁰⁸ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, str. 115.

Stejně jako v předchozích ustanoveních, i zde, pokud se bude jednat o banky, pojišťovny, pobočky pojišťovny, zajišťovny, pobočky zajišťovny, penzijního fondu, investiční společnosti, investičního fondu, obchodníka s cennými papíry, pobočky obchodníka s cennými papíry, spořitelního a úvěrního družstva, centrálního depozitáře, instituce elektronických peněz, pobočky zahraniční instituce elektronických peněz, platební instituce, provozovatele vypořádacího systému a organizátora trhu s investičními nástroji, je nutné vyjádření příslušných státních orgánů.

Třetím z trestů majetkové povahy je trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. Zde TOPO odkazuje na TZ. Nahlédneme-li do § 70 TZ, kde je tento trest upraven, zjistíme, že soud může uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,

- které bylo užito ke spáchání trestného činu,
- která byla ke spáchání trestného činu určena,
- kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, nebo
- kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu získanou trestným činem nebo jako odměnu za něj, pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty získané trestným činem nebo jako odměnu za něj není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná.

Podle TZ může být tento trest uložen pouze pachateli, jemuž věc nebo jiná majetková hodnota náleží. Trest propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty tak bude moci soud uložit jen té právnické osobě, které věc či jiná majetková hodnota patří.

Prvním trestem zákazovým je trest zákazu činnosti. Účelem tohoto trestu je zamezit právnické osobě v páchání další trestné činnosti. Trest zákazu činnosti je upraven v § 20 TOPO. V tomto ustanovení je určena doba, po kterou lze zákaz činnosti uložit. Minimální výše trestu je zákaz činnosti na jeden rok, maximální výše dvacet let. Tato lhůta je u právnických osob prodloužena, podle TZ lze tento trest uložit i fyzickým osobám, avšak zde je maximální výše trestu poloviční, deset let. Podle důvodové zprávy TOPO se bude tento trest vztahovat pouze na ty činnosti, ke kterým je třeba zvláštního povolení. Zejména se tedy bude jednat o ty činnosti, jejichž výkon je podmíněn získáním licence či oprávnění.

Dalším ze zákazových trestů je zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži. Jedná se o jednu z forem, prostřednictvím

kteřé právnícká osoba vykonává svou činnost a která se dotýká společenských zájmů. Tento trest může být uložen, pokud právnícká osoba spáchala trestný čin v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení o veřejných zakázkách, koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži. I zde zákonodárce vymezuje délku zákazu, a to ve lhůtě od jednoho roku do dvaceti let. Co je veřejnou zakázkou určuje zákon o veřejných zakázkách v § 7, kde se uvádí, že *veřejnou zakázkou je zakázka realizovaná na základě smlouvy mezi zadavatelem a jedním či více dodavateli, jejímž předmětem je úplatné poskytnutí dodávek či služeb nebo úplatné provedení stavebních prací. Veřejná zakázka, kterou je zadavatel povinen zadat podle tohoto zákona, musí být realizována na základě písemné smlouvy.* Tento trest může být uložen samostatně, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti páchaného trestného činu uložení jiného trestu není třeba. Zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži spočívá v tom, že se právnícké osobě po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje v soudem stanoveném rozsahu uzavírat smlouvy na plnění veřejných zakázek, účastnit se zadávacího řízení o veřejných zakázkách, koncesního řízení nebo veřejné soutěže.

Posledním ze zákazových trestů je trest zákazu přijímání dotací a subvencí. I v tomto případě zákonodárce určuje délku trestu zákazu přijímání dotací a subvencí, a to na jeden rok až dvacet let. Pokud se právnícká osoba dopustí trestného činu v souvislosti s podáváním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek, s jejich poskytováním nebo využíváním, anebo s poskytováním nebo využíváním jakékoliv jiné veřejné podpory, může jí soud tento trest uložit.

Úplně novým druhem trestu je trest uveřejnění rozsudku. Podle důvodové zprávy TOPO je smyslem tohoto ustanovení poskytnout veřejnosti informaci o tom, že se právnícká osoba dopustila trestného činu v oblasti, která se veřejnosti dotýká. Takovýto postup bude přicházet v úvahu zejména tehdy, pokud činnost právnícké osoby, která byla postižena v trestním řízení, byla nebezpečná z hlediska společenského nebo hospodářského – tj. ohrožovala život nebo zdraví lidí nebo majetek. Je tedy zřejmé, že účelem tohoto trestu je informovat veřejnost o možných rizicích, která by mohla ohrozit jejich zdraví či majetek. V praxi se bude jednat zejména o nebezpečné potraviny, hračky, elektroniku a jiné zboží, které je závadné a které je schopno ohrozit

zdraví či majetek. V rozsudku soud určí druh veřejného sdělovacího prostředku, ve kterém má být rozsudek uveřejněn, rozsah jeho uveřejnění a lhůtu určenou právnické osobě k uveřejnění rozsudku. Právnická osoba pak bude muset na své náklady odsuzující rozsudek nebo jeho vymezenou část uveřejnit v soudem určeném druhu veřejného sdělovacího prostředku, a to s uvedením údajů obchodní firmy nebo názvu právnické osoby a jejího sídla.

TOPO upravuje případy, kdy nelze trest uložený právnické osobě vykonat, a to z důvodu uplynutí promlčecí doby. Toto ustanovení přichází v úvahu pouze u některých sankcí, a to u peněžitého trestu, trestu zákazu činnosti, trestu zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, trestu zákazu přijímání dotací a subvencí. Délka promlčecí doby je pak spojena s výměrou uloženého trestu a odstupňována podle ní, neboť výměra trestu odráží závažnost spáchaného trestného činu. Promlčecí doba činí pět, deset, dvacet nebo třicet let a počíná běžet ode dne právní moci rozsudku. Ne všechny trestné činy mohou být promlčeny. § 25 TOPO upravuje případ vyloučení z promlčení, a to pro trestný čin teroristického útoku, pokud byl spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva. Pro tento trestný čin neběží promlčecí doba. Vyplyvá tak z Úmluvy o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů podle lidskosti.

Jediné ochranné opatření, které může být právnické osobě uloženo, je zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Právnické osobě lze zabrat také náhradní hodnoty nebo zabrat spisy a zařízení, nebo namísto zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty uložit pozměnění věci nebo jiné majetkové hodnoty, odstranění určitého zařízení, označení nebo provedení jiné změny nebo omezení dispozice s věcí nebo jinou majetkovou. TOPO nemá kompletní úpravu tohoto opatření, proto je třeba subsidiárně užít TZ. Podle TZ, nebyl-li uložen trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené v § 70 odst. 1, může soud uložit, že se taková věc nebo jiná majetková hodnota zabírá,

- náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit,
- náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo
- ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu.

Výše uvedené podmínky musí být splněny, aby mohlo dojít k zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. To neplatí v případě, že je, byť nikoli bezprostředním, výnosem trestného činu, zejména

- byla-li věc nebo jiná majetková hodnota získána trestným činem nebo jako odměna za něj a nenáleží-li pachateli,
- byla-li věc nebo jiná majetková hodnota nabyta jinou osobou než pachatelem, byť jen zčásti, za věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná, nebo
- byla-li věc nebo jiná majetková hodnota nabyta jinou osobou než pachatelem, byť jen zčásti, za věc nebo jinou majetkovou hodnotu, kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná.

Soud může místo zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty uložit povinnost

- pozměnit věc nebo jinou majetkovou hodnotu tak, aby jí nebylo možné použít ke společensky nebezpečnému účelu,
- odstranit určité zařízení,
- odstranit její označení nebo provést její změnu, nebo
- omezit dispozice s věcí nebo jinou majetkovou hodnotou,

a stanoví k tomu přiměřenou lhůtu. Pokud nebude uložena povinnost ve lhůtě určené soudem splněna, pak ten rozhodne o zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Uložení ochranného opatření právnické osobě ve formě zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty bylo možné již před účinností TOPO, a to na základě § 101 odst. 1 písm. c) TZ. V případě, že byly splněny podmínky tohoto ustanovení a byl ohrožen život, zdraví či majetek fyzických osob, bylo možné uložit ochranné opatření, i když věc byla majetkem právnické osoby.¹⁰⁹

¹⁰⁹ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, str. 138.

V souvislosti s institutem promlčení je v TOPO upraven zánik účinků odsouzení. Na právnickou osobu se bude hledět, jako by nebyla odsouzena, pokud od právní moci rozsudku uplynula určitá doba. Délka této doby je stanovena obdobně jako délka promlčecích dob u promlčení výkonu trestu. Zánik účinků odsouzení má pro právnickou osobu velký význam, neboť o výpis z evidence trestů může zažádat kterákoli osoba. Kdokoli má tak přístup k informaci, zda byla právnická osoba odsouzena za nějaký trestný čin či zda je beztrestná. Tato informace může mít vliv u různých institucí, jako např. u bank, obchodních společností a jiných subjektů, které chtějí s danou právnickou osobou navázat obchodní či jiné vztahy.¹¹⁰

Část čtvrtá – Zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám

Tato část TOPO je částí procesní. Svojí strukturou tak TOPO odpovídá trestním zákonům, které mají nejprve upravenu část hmotněprávní, potom část procesní. Procesní část TOPO upravuje postup řízení proti právnickým osobám, zejména instituty jakými jsou místní příslušnost, společné řízení, zrušení, zánik a přeměna právnické osoby, zajišťovací opatření, úkony právnické osoby, obhájce, předvolání, předvedení a pořádková pokuta a v neposlední řadě výkon jednotlivých druhů trestu. Procesní ustanovení TOPO navazují na předpisy trestního práva procesního a jsou k nim ve vztahu speciality. Stejně jako fyzickým osobám, přísluší právnickým osobám právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Právnické osoby tak mají právo na to, aby jejich věc byla projednána veřejně, spravedlivě a v přiměřené lhůtě nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem a rozhodnuta.¹¹¹

V úvodním ustanovení čtvrté části TOPO nalezneme úpravu vztahu řízení o správním deliktu ve vztahu k řízení podle TOPO. Stejně jako na TZ se na TOPO vztahuje zásada subsidiarity trestní represe. Podle tohoto principu by mělo být trestní řízení nejkrajnějším postupem, který se proti právnické osobě užije. Trestní právo by mělo nastoupit teprve tehdy, pokud jsou všechny ostatní prostředky neúčinné. Zda se

¹¹⁰ FENYK, J., SMÉKAL, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. str. 91.

¹¹¹ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, str. 143.

jedná o trestný čin či nikoli, bylo těžké posoudit, neboť každý stát měl nastaveny jiné parametry. Soud pro lidská práva dovedl tři kritéria (tzv. Engel kritéria), která určují, jde-li o trestný čin či o správní delikt. Tato kritéria jsou založena na kvalifikaci deliktu ve vnitrostátním právu jako trestného činu, povaze deliktu (posuzované z hlediska chráněného zájmu, z hlediska adresáta normy a z hlediska účelu sankce) a přísnosti sankce.¹¹²

Podle § 28 odst. 1 TOPO je zahájením trestního stíhání proti právnické osobě vyloučeno řízení o správním deliktu o stejném skutku. Tímto je dána překážka *lis pendens*, tedy překážka věci zahájené. Zahájení trestního stíhání však nebrání tomu, aby byla uložena nucená správa nebo jiné nápravné opatření. Podle důvodové zprávy TOPO je umožněno, aby správní orgán přijal některá z opatření, jež nemají primárně sankční, ale nápravný charakter a jejichž uložení mu umožňují jiné právní předpisy, včetně např. nucené správy, pokud jejich přijetí bude odůvodněno tímto skutkem.

Jedním z případů, kdy nelze zahájit trestní stíhání proti právnické osobě je existence dřívějšího řízení pro týž skutek proti téže právnické osobě, které skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu a toto rozhodnutí nebylo zrušeno. Zde je zakotvena jedna z ústavních zásad „*ne bis in idem*“, kterou nalezneme v čl. 40 odst. 5 LZPS, čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a § 11 odst. 1 TR. Tato zásada vyjadřuje zákaz opakovaného trestního stíhání, popřípadě potrestání za týž čin, tedy nebyt potrestán dvakrát za stejný čin.¹¹³ Tento princip je upraven i v řadě mezinárodních dokumentů. Důvodová zpráva TOPO k zákazu dvojího odsouzení uvádí, že k zahájení trestního stíhání dochází, až když je dostatečně odůvodněn závěr, že skutek je trestným činem a spáchala jej určitá osoba. Lze tedy spíše předpokládat, že věc správního deliktu, v níž bylo zahájeno trestní stíhání právnické osoby pro trestný čin, bude v trestním řízení také definitivně vyřízena, a nikoli postoupena zpět správnímu orgánu, aby ve správním řízení o správním deliktu pokračoval. Pokud by se tak výjimečně stalo, správní orgán by mohl znovu zahájit správní řízení, které by před tím z důvodů zahájení trestního stíhání pro týž skutek zastavil, neboť rozhodnutí o zastavení správního řízení z důvodu zahájení trestního

¹¹² ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 477.

¹¹³ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008, str. 37.

stíhání v téže věci není meritorním rozhodnutím způsobujícím překážku správního řízení ve smyslu § 48 odst. 2 správního řádu.¹¹⁴ Zásada ne bis idem se nepoužije v případě skutku spáchaného právníkou a fyzickou osobou, neboť TOPO umožňuje souběh trestní odpovědnosti jak právníké, tak fyzické osoby.

Ustanovením § 28 odst. 2 TOPO je dána překážka věci pravomocně rozhodnuté (res iudicata). Jak u překážky lis pendens, tak res iudicata, musí být splněna totožnost skutku a totožnost subjektu. Pro totožnost skutku je podstatné jednání a následek. Za jednání se přitom považuje nikoli jakékoli jednání, ale pouze takové, které má příčinnou souvislost s trestněprávním následkem. Následek se pak projevuje jako účinek, tedy konkrétní újma na zdraví či majetku, případně jiná újma.¹¹⁵ Problematika téhož skutku se vyskytuje i v případech Evropského soudu pro lidská práva, který postupně dovodil tři přístupy. Ve věci Grandinger v. Rakousko bylo pro posouzení téhož činu rozhodující hledisko skutku, bez ohledu na právní kvalifikaci – „idem factum“. V další věci Oliveira v. Švýcarsko byla naopak rozhodující právní kvalifikace. V tomto případě rozhodovaly dva odlišné orgány o dvou trestných činech, který měly však původ v témže skutku. Případ Franz Fischer v. Rakousko kladl důraz na to, aby naplněné znaky skutkových podstat tentýž skutkem byly podstatně odlišné, tedy lišily se v základních prvcích. Tato koncepce se nakonec prosadila a byla aplikována Nejvyšším soudem České republiky.¹¹⁶ Řízení o správním deliktu je upraveno jednotlivými právními předpisy, přičemž se subsidiárně použije správního řádu. Řízení o správním deliktu se zahajuje z moci úřední a v oznámení o zahájení správního řízení musí být vždy uveden skutek, pro který se řízení vede, tedy musí zde být uveden správní delikt, kterého se měla právníká osoba dopustit.¹¹⁷

Místní příslušnost je upravena samostatně v rámci TOPO. V ustanovení § 29 jsou stanovena 3 kritéria, podle kterých se bude místní příslušnost určovat. Primárně se bude místní příslušnost řídit místem, kde byl čin spáchán. Sekundárně bude místní příslušnost určena místem, v jehož obvodu má obviněná právníká osoba sídlo nebo v jehož obvodu má obviněná zahraniční právníká osoba svůj podnik nebo organizační

¹¹⁴ § 48 odst. 2 spr. řádu: „*Přiznat totéž právo nebo uložit tutéž povinnost lze z téhož důvodu téže osobě pouze jednou.*“

¹¹⁵ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, str. 511.

¹¹⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní odpovědnost právníkých osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 477 – 478.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 479.

složku, a to v případě, nepodaří-li se zjistit místo činu nebo v případě, že byl čin spáchán v cizině. Terciárně se místní příslušnost určí podle místa, v jehož obvodu čin vyšel najevo. Vzhledem k té skutečnosti, že ostatní příslušnosti TOPO neupravuje, bude na jejich úpravu použit subsidiárně TR.

Jakmile je zahájeno trestní stíhání proti právnické osobě, vyrozumí policejní orgán příslušný orgán veřejné moci nebo osobu, které podle jiných právních předpisů vedou obchodní rejstřík nebo jiný zákonem určený rejstřík, registr nebo evidenci, orgán udělující licenci nebo povolení k činnosti této právnické osobě a orgán odpovědný za dozor nad takovou právnickou osobou. Orgány činné v trestním řízení mají oznamovací povinnost, která se vztahuje pouze na zahájení trestního stíhání. Převážná většina právnických osob se zapisuje do obchodního či jiného rejstříku a tyto rejstříky jsou veřejně přístupné. V případě zahájení trestního stíhání tak budou mít všechny osoby možnost zjistit, jestli je jejich současný či budoucí obchodní partner trestně stíhán či nikoli. Stejně jako byly orgány nebo osoby vyrozuměny o zahájení trestního stíhání, bude jim také oznámeno pravomocné skončení trestního stíhání. O ukončení výkonu trestu právnickou osobou budou také informovány orgány, které vedou registry či rejstříky právnických osob, do nichž má zápis konstitutivní účinky, neboť tato informace má pro ně význam z hlediska možnosti zápisu výmazu (popř. přeměny) právnické osoby.

Trestní řízení proti obviněným právnickým osobám lze vést společně s řízením proti obviněným fyzickým osobám. Základní podmínkou, aby se společné řízení mohlo konat, je, aby společnému řízení nebránily důležité důvody. Společné řízení je nejen v souladu se zásadou procesní ekonomie řízení, ale v takto vedeném společném řízení mohou vyplout na povrch skutečnosti, které by v samostatném řízení nemusely být zjištěny. Trestní odpovědnost se přitom posuzuje samostatně. Právnická či fyzická osoba pak odpovídá za celý čin, jako by jej spáchala sama. V případě, že v průběhu společného řízení mají být prováděny procesní úkony, navrhuje se, aby byly přednostně tyto úkony provedeny ve vztahu k fyzické osobě. Toto však není absolutní, neboť dikce zákona uvádí „zpravidla nejprve ve vztahu k fyzické osobě“, čímž jsou připuštěny i výjimky.

Aby se právnické osoby nemohly vyhnout trestnímu stíhání, ukládá TOPO právnické osobě oznamovací povinnost spočívající v písemném oznámení, že budou

prováděny úkony směřující k jejímu zrušení, zániku nebo k přeměně. Tyto skutečnosti musí právnická osoba oznámit státnímu zástupci a v řízení před soudem předsedovi senátu, a to před provedením těchto úkonů. Neoznámení těchto úkonů způsobuje jejich neplatnost. Toto bránící opatření navazuje na hmotněprávní ustanovení TOPO týkající se nástupnictví, které se týká změn nebo zrušení právnické osoby z hlediska trestní odpovědnosti. Cílem zákonodárce bylo zabránit, aby právnická osoba unikla trestní odpovědnosti tím, že zanikne. Tímto je tedy upravena nemožnost zániku právnické osoby do pravomocného skončení trestního stíhání. Zákon TOPO přesto umožňuje, aby právnická osoba zanikla před pravomocným skončením trestního stíhání, a to v případě, že by důsledky trestního stíhání byly nepřiměřené povaze spáchaného trestného činu. V takovém případě pak trestní odpovědnost právnické osoby, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, přechází na právního nástupce této osoby. Zákonodárce pamatoval i na případy, kdy se právnická osoba zakládá na určitou dobu nebo za určitým účelem. V takových případech, pokud by v době od zahájení trestního stíhání právnické osoby uplynula doba, na níž byla založena, nebo se naplnil účel, pro který byla založena, hledí se na ni od tohoto okamžiku, jako by byla založena na dobu neurčitou. Od zahájení trestního stíhání rozhoduje o zrušení, změně či přeměně v přípravném řízení soudce a v řízení před soudem předseda senátu, a to na návrh právnické osoby. Pokud přesto právnická osoba učiní kroky směřující k zániku, přeměně či změně, musí se jejich neplatnosti písemně dovolat státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu, jinak se bude na tyto úkony hledět jako na platné. Ještě než dojde k rozhodnutí o zrušení či přeměně, popřípadě k zániku, může soudce a v řízení před soudem předseda senátu právnické osobě uložit, aby ve stanovené lhůtě složila na určený účet jím stanovenou částku odpovídající výši předpokládaného peněžitého trestu, nebo aby poskytla jinou záruku. Aby právnická osoba nepokračovala v trestné činnosti nebo nedokonala čin, o němž se pokusila, nebo aby nezmařila uložení peněžitého trestu tím, že vyvede majetek, může soudce na návrh státního zástupce již v přípravném řízení nebo předseda senátu v řízení před soudem učinit zajišťovací opatření, a to pozastavit výkon jednoho nebo více předmětů činnosti nebo uložit omezení nakládání s majetkem této právnické osoby. Je třeba, aby tato zajišťovací opatření byla přiměřená. Mimo zajišťovací opatření upravených v TOPO mohou být použity vůči právnické osobě instituty k zajištění majetku, které jsou uvedeny v TŘ, zejména zajistit nárok poškozeného, povinnost vydat

věc, odejmout věc, zajistit peněžní prostředky na účtu u banky, zajistit zaknihované cenné papíry, zajistit nemovitost, zajistit jiné majetkové hodnoty, zajistit náhradní hodnoty nebo zajistit výkon trestu propadnutí majetku. Těmto omezením se může právnická osoba bránit stížností, která má odkladný účinek pouze v případě rozhodnutí o zrušení, přeměně či zániku. Právnická osoba, již bylo uloženo některé ze zajišťovacích opatření, je oprávněna kdykoli žádat o zrušení nebo omezení zajištění. O takovéto žádosti musí být rozhodnuto, a to neodkladně. Nepřiměřeně uložená zajišťovací opatření mohou mít pro právnickou osobu až likvidační důsledky.

Vzhledem k té skutečnosti, že právnické osoby jsou uměle vytvořené subjekty, činí za ni v trestním řízení úkony ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu. Podle občanského soudního řádu může za právnickou osobu jednat její statutární orgán, její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, vedoucí jejího odštěpného závodu nebo vedoucí jiné její organizační složky, o níž zákon stanoví, že se zapisuje do obchodního rejstříku, jde-li o věci týkající se tohoto závodu (složky), nebo její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně. Toto oprávnění k jednání za právnickou osobu musí osoba prokázat. O jaké úkony se bude jednat, TOPO nespecifikuje. Zejména se však bude jednat o procesní úkony spočívající v právu vyjádřit se ke všem skutečnostem, které jsou právnické osobě kladeny za vinu, k důkazům, právu podávat návrhy, žádosti, nahlížet do spisu, podávat řádné i mimořádné opravné prostředky.¹¹⁸

Právnické osobě je umožněno zvolit si zmocněnce, přičemž toto zmocnění lze udělit na základě písemné plné moci či ústně do protokolu. Zákonodárce chtěl zamezit případnému střetu zájmů. Zde platí omezení týkající se počtu zmocněnců. Zákon umožňuje zvolit si pouze jednoho zmocněnce. Toto omezení se vztahuje i na osoby činící úkony za právnickou osobu. Není-li nikoho, kdo by byl oprávněn za právnickou osobu jednat a nezvolí-li si zmocněnce, popřípadě se nedaří právnické osobě řádně doručovat, ustanoví v přípravném řízení soudce a řízení před soudem předseda senátu opatrovníka. S ustanovením opatrovníka musí osoba projevit souhlas. Osobě jednající za právnickou osobu, zmocněnci a opatrovníkovi TOPO přiznává stejná práva a povinnosti, které má ten, proti němuž se trestní řízení vede. Všechny tyto osoby tak mají

¹¹⁸ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 165.

práva jako obviněný, tedy mají právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky. Má právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůže radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. Může žádat, aby byl vyslýchán za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i jiných úkonů přípravného řízení. Jak vyplývá z práv, která přísluší obviněnému, má právo zvolit si obhájce. Právo na obhajobu vyplývá z Listiny základních práv a svobod a vztahuje se jak na fyzické osoby, tak i na osoby právnické. Právnické osobě nemůže být právo na obhajobu upíráno. Právo obviněného na obhajobu je součástí práva na spravedlivý proces.¹¹⁹ Právo obviněného na obhajobu má svou oporu i v TRŘ, konkrétně v § 2 odst. 13, podle kterého ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení poučen o svých právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce. Všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv. Právo na obhajobu se vztahuje na všechny složky obhajoby, tedy na složku materiální, formální i na právo obviněného požadovat od všech orgánů činných v trestním řízení, aby byly vyjasněny i všechny okolnosti svědčící v jeho prospěch. Osoby, které vystupují za právnickou osobu, však nejsou obviněnými, nejsou ani svědky. V případě, že tyto osoby vystupující za právnickou osobu budou vypovídat lživě, není zde možnost uložení žádné sankce, neboť nejsou v takovém procesním postavení, které by umožňovalo sankci uložit.

Aby byl zajištěn řádný průběh trestního řízení, lze využít některé donucovací prostředky. K zajištění účasti osoby, která za právnickou osobu jedná, je možné využít institutu předvedení. Osobu, která činí za právnickou osobu úkony lze předvést, pokud se tato osoba dostatečně neomluvila a byla řádně předvolána. Osobě, která ruší průběh řízení či se k orgánům činným v trestním řízení chová urážlivě, nebo neuposlechne příkazu či nevyhoví výzvě, lze uložit pořádkovou pokutu, a to až do výše 500.000,-- Kč. Opatrovníkovi lze uložit také pořádkovou pokutu, ale její výše je omezena částkou 50.000,-- Kč. Co se týká institutu vazby, tento se v případě trestního řízení vedené proti právnickým osobám neuplatní.

¹¹⁹ nález Ústavního soudu ČR č.62/93-94 Sb. a usnesení ÚS ČR – C. H. Beck, sv. 2, s. 179.

Podávání výpovědí je prováděno podle pořadí s ohledem na předcházející ustanovení, na základě kterého mají být v průběhu společného řízení přednostně provedeny úkony ve vztahu k fyzické osobě, poté až úkony právnické osoby. Nejprve bude tedy v řízení vyslechnuta obviněná fyzická osoba, poté zástupce obviněné právnické osoby. Výslechem zástupce obviněné právnické osoby má být objasněn postoj, jaký právnická osoba zastává ke spáchanému činu. Mělo by dojít k objasnění veškerých skutečností, které jsou nezbytné ke zjištění skutkového stavu. Zástupce obviněné právnické osoby přitom nebude mít toliko na projednávání věci osobní zájem, neboť on pouze předkládá postoje a názory orgánů společnosti nebo jiných oprávněných osob. Oproti tomu, fyzická osoba bude mít imanentní zájem, aby bylo celé řízení ukončeno bez jakéhokoli postihu. Zástupce obžalované právnické osoby a obžalovaná fyzická osoba pak může využít svého práva a pronést závěrečnou řeč, která by měla obsahovat shrnutí všech důkazů, které byly před soudem prováděny či lze uvést svůj názor na celou kauzu a také projevit lítost. Obsah závěrečných řečí není určen, proto je na každém obžalovaném, jak toto právo pojme. TŘ pojednává kromě závěrečných řečí o právu posledního slova, které obžalovanému náleží. Vzhledem k té skutečnosti, že TOPO tento institut neupravuje, použije se subsidiárně TŘ. Právo posledního slova umožňuje zástupci obžalované právnické osoby a obžalované fyzické osoby říci v podstatě cokoli. Bude výhradně věcí obžalovaných, k jakým skutečnostem se budou vyjadřovat.

Závěr čtvrté části TOPO se věnuje výkonu jednotlivých druhů trestu. Výkon trestu zrušení právnické osoby nařídí předseda senátu po nabytí právní moci rozsudku, jímž byl tento trest uložen. V nařízení výkonu je jmenován likvidátor, který je pověřen ke všem úkonům souvisejícím se zrušením společnosti. Právnická osoba vstupuje do likvidace ke dni právní moci odsuzujícího rozsudku, kterým byl uložen trest zrušení právnické osoby. Pokud je právnická osoba zapsána v obchodním rejstříku nebo v jiném zákonem určeném rejstříku, registru nebo evidenci, zaniká dnem výmazu z tohoto rejstříku, registru nebo evidence, pokud jiný právní předpis nestanoví jinak. Co se týká výkonu trestu zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži a výkonu trestu zákazu přijímání dotací a subvencí, zde TOPO odkazuje na užití úpravy v TŘ o výkonu trestu zákazu činnosti. Podle § 350 TŘ rozhodne předseda senátu ihned po právní moci rozsudku, jímž byl odsouzenému uložen trest

zákazu činnosti, o započtení doby, po kterou bylo odsouzenému před právní mocí rozsudku oprávnění k činnosti, která je předmětem zákazu, v souvislosti s trestným činem odňato podle zvláštních předpisů, nebo na základě opatření státního orgánu nesměl již tuto činnost vykonávat, do doby výkonu uloženého trestu zákazu činnosti. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost.

K výkonu trestu uveřejnění rozsudku vyzve předseda senátu odsouzenou právnickou osobu, jakmile nabude právní mocí odsuzující rozsudek. Odsouzená právnická osoba musí určenou část rozsudku na své náklady, v určené lhůtě a v určeném druhu veřejného sdělovacího prostředku uveřejnit. Pokud tak právnická osoba neučiní, bude jí uložena pořádková pokuta, a to až do výše 500.000,-- Kč, přičemž lze pořádkovou pokutu uložit i opakovaně až do doby, než bude výzvě ze strany právnické osoby vyhověno. Právnická osoba může proti uložení pořádkové pokuty podat stížnost, která má odkladný účinek.

Část pátá – Zvláštní ustanovení o právním styku s cizinou

Základním znakem každého svrchovaného státu je, že vykovává svoji působnost na území svého státu, tedy že vykonává státní moc. Státní moc lze rozdělit na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Každá z těchto mocí je omezena územím. Žádný stát nesmí narušovat suverenitu ostatních států, a proto je nutné, aby státy navzájem v určitých oblastech spolupracovaly. Spolupráce v oblasti justiční je významným krokem směřujícím ke snížení rostoucí kriminality. Řada právnických osob dosud využívala cizích států k zastření svých protiprávních jednání ve snaze vyhnout se v domovském státě trestnímu stíhání. Pomocí justiční spolupráce lze těmto praktikám právnických osob zabránit. Mezi principy mezinárodní spolupráce umožňující právní pomoc patří vzájemnost (reciprocita), tedy požadavek oboustranné justiční spolupráce navzájem. Česká republika má reciprocitu zakotvenou v § 56 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém.¹²⁰ Dále nalezneme zásadu vzájemnosti v TŘ, v § 376.

Zákonnou úpravu právního styku s cizinou obsahuje TŘ v hlavě dvacáté páté. TOPO pak obsahuje úpravu speciální, která se týká dožádání, převzetí a předávání

¹²⁰ FENYK, J., SMÉKAL, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. str. 132.

trestních věcí, uznání a výkonu rozhodnutí ve vztahu k cizině, uznání a výkonu rozhodnutí o zajištění majetku nebo důkazního prostředku s členskými státy Evropské unie, uznání a výkonu rozhodnutí o peněžitých sankcích a jiných peněžitých plněních s členskými státy Evropské unie a uznání a výkonu rozhodnutí ukládajících propadnutí nebo zabránění majetku, věcí nebo jiných majetkových hodnot s členskými státy Evropské unie.

Dožádání je úkon, jehož cílem je získat či zajistit důkaz, který má být proveden v trestním řízení. Při dožádání rozlišujeme stranu žádající a stranu dožádanou. Příslušnost k provedení dožádání je určena ustanoveními TŘ. Obecně je k dožádání příslušný okresní soud, nestanoví-li zákon jinak. Krajské soudy v prvním stupni konají řízení o trestných činech, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let, nebo pokud za ně lze uložit výjimečný trest a dále u taxativně uvedených trestných činů. Příslušný orgán může výkon žádosti o dožádání odložit, pokud by její provedení mohlo ohrozit trestní řízení vedené v České republice. Odmítnout provedení žádosti o právní pomoc může pouze tehdy, nesplňuje-li žádost požadavky mezinárodní smlouvy nebo její provedení by bylo v rozporu s Ústavou České republiky nebo takovým ustanovením právního řádu České republiky, na kterém je třeba bez výhrady trvat, anebo jestliže by vyřízením žádosti byl poškozen jiný významný chráněný zájem České republiky. Při odmítnutí nebo odložení žádosti o dožádání je třeba tento krok odůvodnit.

Převzetí a předávání trestních věcí sice TOPO zmiňuje ve svém ustanovení § 43, ale zde odkazuje na úpravu obsaženou v TŘ. Podle TŘ rozhoduje o převzetí věci, tedy o návrhu orgánu cizího státu, aby trestní řízení vedené proti občanu České republiky, který na území tohoto státu spáchal soudně trestný čin, převzaly příslušné orgány České republiky, rozhoduje Nejvyšší státní zastupitelství. Z dikce zákona lze tedy vyčíst, že se převzetí bude týkat pouze právnických osob, které mají sídlo na území České republiky. Co se týká předávání trestních věcí, lze trestní řízení pro trestný čin spáchaný na území České republiky, z jehož spáchání je podezřelá osoba, která je občanem cizího státu, nebo pro trestný čin spáchaný touto osobou na území cizího státu, předat do cizího státu, jehož je podezřelá osoba občanem nebo na jehož území měl být trestný čin spáchan. Aby mohlo dojít k předání trestního řízení do cizího státu, je třeba žádosti státního zástupce a po podání obžaloby žádosti soudu. V tomto případě půjde o cizí

právníckou osobu, tedy takovou, která nemá sídlo na území České republiky. Žádost o převzetí trestního řízení předloží státní zástupce Nejvyššímu státnímu zastupitelství, po podání obžaloby soud Ministerstvu spravedlnosti.

Uznání a výkon rozhodnutí cizozemského rozhodnutí se děje na základě žádosti orgánu cizího státu. Návrh na uznání podává Ministerstvo spravedlnosti příslušnému krajskému soudu, v jehož obvodu má sídlo právnická osoba, proti které rozhodnutí směřuje. Pokud půjde o rozhodnutí směřující vůči majetku právnické osoby, bude příslušným krajský soud, v jehož obvodu se majetek, věc nebo jiná majetková hodnota právnické osoby nachází. TZ zmiňuje účinky rozsudku cizího státu v § 11, kde uvádí, že *„trestní rozsudek cizího státu nemůže být vykonán na území České republiky ani tu mít jiné účinky, nestanoví-li zákon nebo mezinárodní smlouva něco jiného.“* Zákon stanoví jinak, konkrétně TŘ upravuje výkon rozhodnutí ve vztahu k cizině v § 449 až 460. Zde TŘ zakotvuje podmínky uznávání, účinky uznaného rozhodnutí a ostatní instituty související s touto problematikou. TOPO pak stanoví okruh rozhodnutí, na které se bude uznávání a výkon cizozemských rozhodnutí vztahovat. Na uznávání a výkon rozhodnutí o zajištění majetku nebo důkazního prostředku s členskými státy Evropské unie se použije úprava obsažená v TŘ. Jak je již zřejmé z názvu samotného ustanovení, bude se tato úprava týkat pouze států v rámci Evropské unie. Právní rámec poskytuje rámcové rozhodnutí Rady o výkonu příkazů k zajištění majetku nebo důkazních prostředků v Evropské unii (2003/577/SVV). Zajištění majetku nebo důkazního prostředku se děje na základě příkazu k zajištění předsedy senátu a v přípravném řízení státního zástupce. § 460b odst. 2 TŘ pak stanoví náležitosti, které musí příkaz obsahovat. K příkazu je třeba připojit osvědčení o vydání příkazu k zajištění majetku nebo důkazního prostředku s překladem do úředního jazyka nebo jednoho z úředních jazyků. K rozhodování o uznání příkazu k zajištění majetku vydaného justičním orgánem vydávajícího státu a k zajištění výkonu rozhodnutí o uznání tohoto příkazu je příslušný státní zástupce krajského státního zastupitelství, v jehož obvodu se nachází majetek, kterého se toto rozhodnutí týká. Státní zástupce pak rozhodne o uznání příkazu k zajištění majetku a bezodkladně zajistí jeho výkon. Jak Česká republika, tak vykonávající stát, může uplatnit regresní nárok v zákonem stanovených případech.

Uznání a výkon rozhodnutí o peněžitých sankcích a jiných peněžitých plněních s členskými státy Evropské unie je podmíněn existencí sídla či majetku právnické osoby,

proti které rozhodnutí směřuje, v České republice. Právní úpravu poskytuje rámcového rozhodnutí Rady 2005/214/SVV ze dne 24. února 2005, o uplatňování zásady vzájemného uznávání peněžitých trestů a pokut, který vymezuje kritéria pro příslušnost členských států Evropské unie k uznání a výkonu rozhodnutí o peněžitých sankcích a plněních. Dále je tato problematika upravena v TŘ, v § 460o až 460y. Zde jsou dány podmínky uznávání a výkonu, stanoveny výjimky ze zásady oboustranné trestnosti, informační povinnost a dále postup při předání rozhodnutí o peněžitém trestu a plněních do jiného členského státu Evropské unie za účelem jeho uznání a výkonu.

Právní úprava uznání a výkonu rozhodnutí ukládajících propadnutí nebo zabránění majetku, věcí nebo jiných majetkových hodnot s členskými státy Evropské unie je primárně dána rámcovým rozhodnutím Rady 2006/783/SVV ze dne 6. října 2006 o uplatňování zásady vzájemného uznávání příkazů ke konfiskaci. Toto rozhodnutí má pomoci zabránit hospodářské trestné činnosti. Vzájemná spolupráce členských států má zabránit růstu hospodářské kriminality. Cílem přijatého rozhodnutí a zakotvení úpravy do TŘ a TOPO se má zajistit přijetí pravidel, kterými se řídí konfiskování majetku, věcí nebo jiných majetkových hodnot právnických osob tak, aby byl členský stát povinen uznávat a vykonávat cizozemská rozhodnutí. Pokud bude úprava v členských státech obdobná, nemělo by činit potíže rozhodnutí cizích členských států respektovat.

Část šestá – Účinnost

V posledním ustanovení TOPO nalezneme účinnost. Zákon TOPO se stal účinným ke dni 1. 1. 2012. Po poměrně náročném schvalovacím procesu zahrnujícím i veto prezidenta a jeho konečné přehlasování následovala poměrně krátká legisvakanční lhůta. Účinnost byla stanovena s ohledem na potřebu urychleně dostát mezinárodním závazkům České republiky.

5.3. Návrhy de lege ferenda

Domnívám se, že Česká republika přijetí zákona TOPO poněkud uspěla. Co se týká výčtu TČ, kterých se může právnická osoba dopustit, našly by se trestné činy,

kteře měly být do tohoto seznamu zahrnuty. Zejména se jedná o trestné činy proti životu a zdraví, trestné činy ohrožující život nebo zdraví, trestné činy majetkové, a to zpronevěra, lichva, dále pak trestné činy, kterými jsou křivé obvinění, některé další formy trestné součinnosti jako nadřžování, nepřekažení trestného činu či jeho neoznámení a další. Absence křivého obvinění může mít za následek zneužívání institutu trestního oznámení vůči právníckým osobám. V dnešní době se setkáváme s konkurenčním bojem snad ve všech odvětvích. Podávání trestního oznámení může být ze stran právníckých osob zneužíváno a ta osoba, která podala podnět na toto trestní oznámení, zůstane nepotrestána. Stejně tak absence trestných činů proti životu a zdraví poukázala na nedostatečnou úpravu. V současnosti, kdy probíhá metylalkoholová aféra, není možné potrestat právnícké osoby podle tohoto zákona za usmrcení osob, které zemřely v důsledku konzumace pančovaného alkoholu. Jistě by bylo vhodné do budoucna rozšířit tento taxativní výčet o další trestné činy. Také v případě přijetí dalších mezinárodních smluv, ze kterých budou plynout pro Českou republiku nové závazky týkající se trestní odpovědnosti právníckých osob, zejména nových protiprávních jednání, bude třeba stávající katalog trestných činů o tyto nové činy rozšířit.

Co se týká procesní části TOPO, zde nalezneme řadu nevyřešených otázek. Zákon TOPO sice obsahuje ustanovení týkající se zahájení trestního stíhání, zajišťovacích opatření, úkonů právnícké osoby, obhajoby a dále výkony jednotlivých trestů, ale neobsahuje žádná ustanovení týkající se dokazování. Dokazování je přitom stěžejní fází hlavního líčení. TR, na který TOPO při absenci úpravy odkazuje, upravuje dokazování, které se vede proti osobám fyzickým. Pokud se jedná např. o výpověď obžalované (tedy právnícké osoby), je zřejmé, že za ni bude vypovídat osoba fyzická. Vzhledem k té skutečnosti, že u fyzických osob platí zásada nemo tenetur se ipsum accusare, lze per analogiam odůvodnit, že se tato zásada bude vztahovat i na osoby právnícké.¹²¹ Tato zásada je zakotvena v LZPS, v článku 37 odst. 1, dle kterého má každý právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. Dále pak článek 40 odst. 4 upravuje možnost obviněného odepřít výpověď. Práva odepřít výpověď nesmí být obviněný žádným způsobem zbaven. Pokud tedy právnícká osoba odmítne vypovídat, a stejného práva využije i osoba fyzická, bude

¹²¹ MUSIL, J.: Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). Citováno dne 27.7.2012 [<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>].

na státním zástupci, jak prokáže protiprávní jednání obžalovaných. Navrhovala bych do budoucna otázku dokazování v trestním řízení vedeným proti právnickým osobám upravit tak, aby nebylo pochyb o jeho průběhu.

Nedostatečnou procesní úpravu potvrzuje i příspěvek¹²² Kuchty, který zde pokládá trestněprocesní otázky, na které si je třeba odpovědět. Co se týká ústavních a mezinárodněprávních limitů úpravy trestního řízení použitelných i v řízení ve věcech právnických osob, k tomuto je třeba uvést, že základní práva a svobody se uplatní i ve vztahu k osobám právnickým, a to na základě § 72 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, dle kterého se právnická osoba může domáhat ochrany svých práv cestou podání ústavní stížnosti. Ne všechna práva však budou náležet právnickým osobám. Osobnostní práva, která jsou spojena výlučně s fyzickými osobami, jako např. právo na život, právo na zdraví, osobní svobodu, důstojnost a čest, práva nebýt mučena, se na právnickou osobu vztahovat nebudou.¹²³

Pokud se jedná o další otázku, jaké obecné zásady trestního řízení a v jaké míře lze vztáhnout na řízení proti právnickým osobám, zde je nutno uvést, že právnické osoby jako subjekty uměle vytvořené jsou osobami odlišnými od osob fyzických, jsou nadány způsobilostí k právům a povinnostem, způsobilostí k právním úkonům a protiprávním úkonům a odpovědností v právních vztazích z toho vyplývající. Procesní zásady, které se vůči právnické osobě uplatní, jsou zásada stíhání jen ze zákonných důvodů, zásada presumpce nevin, zásada legality, zásada oficiality, zásada vyhledávací, zásada materiální pravdy, zásada obžalovací, zásada veřejnosti, bezprostřednosti a ústnosti, zásada volného hodnocení důkazů, a zásada zajištění práva na obhajobu.¹²⁴ Na otázku, zda by mělo být vytvořeno specifické procesní právo pro právnické osoby nebo zda vystačit pouze s několika speciálními ustanoveními trestního řádu, již bylo odpovězeno přijetím samotného zákona TOPO, který upravuje některé procesní otázky samostatně, v ostatním odkazuje na TŘ. Stejně tak bylo odpovězeno na otázku vztahu obou systémů procesních norem v rámci trestního práva procesního.

¹²² KUCHTA, J.: Trestní řízení proti právnickým osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního. In: Dny práva – 2008 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, Tribun EU s.r.o., 2008, str. 1760.

¹²³ KUCHTA, J.: Trestní řízení proti právnickým osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního. In: Dny práva – 2008 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, Tribun EU s.r.o., 2008, str. 1763.

¹²⁴ JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, str. 143.

Zákon TOPO je ve vztahu speciality k TŘ. Poslední otázkou, kterou Kuchta pokládá, je, zda má prioritu postih osoby fyzické ve vztahu k právnické, zejména při provádění procesních úkonů. Účelem trestního řízení je ochrana veřejného zájmu na spravedlivém potrestání pachatele.¹²⁵ Vzhledem k té skutečnosti, že zatím neproběhlo žádné trestní řízení proti právnickým osobám, nelze na tuto otázku odpovědět. Dle mého názoru by však potrestání fyzické osoby nemělo být upřednostňováno. Měl by být zachován účel trestního řízení, a to spravedlivé potrestání pachatele. Pokud soud vydá odsuzující rozsudek, kterým uzná vinnou jak osobu právnickou, tak osobu fyzickou, obě tyto by měly být potrestány podle zákona a žádná z těchto osob by neměla být zvýhodňována na úkor druhé. Na druhou stranu, zákonné ustanovení TOPO však umožňuje potrestat osobu právnickou, i když nebude zjištěno, která fyzická osoba jednala protiprávně. Je otázkou, zda už tato samotná konstrukce není znevýhodňováním osob právnických, neboť takováto právnická osoba bude potrestána i za té situace, kdy osoba fyzická potrestání unikne.

Zákon TOPO dále postrádá ustanovení týkající se zohlednění právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem. Je otázkou spíše procesní, zda tomu bude stejně jako v řízení vůči fyzickým osobám, kde se poškozený může se svým nárokem přidat k trestnímu řízení v rámci tzv. adhezního řízení. Pokud by poškozeným byla osoba právnická, bude se ustanovení TŘ ohledně poškozeného uplatňovat i na osobu právnickou? V praxi se jistě budeme potkávat s případy, kdy protiprávním jednáním právnické osoby vznikne škoda osobám jiným.

Dle mého názoru je nově přijatým zákonem TOPO narušena zásada subsidiarity trestní represe, ve které se odráží povaha trestního práva. Trestní právo má sloužit jako krajní prostředek k ochraně zákonem chráněných zájmů. V souladu s touto zásadou by se měla nejprve uplatnit ochrana zájmů podle jiného odvětví práva, zejména práva správního, teprve poté, pokud toto odvětví nezajistí řádnou ochranu, by měla být ochrana zákonem jmenovaných zájmů předmětem trestního práva.

Další otázku, kterou si musíme položit, je retroaktivita. Jak se bude řešit případ, ve kterém právnická osoba nabídla úplatek v loňském roce (tedy v době, kdy nebyl účinný TOPO), ale tento úplatek byl zaplacen letos. Jak se bude posuzovat trestnost

¹²⁵ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, str. 19.

činu? Postačí pro založení trestní odpovědnosti dokonání činu? Podobných otázek si lze položit několik. Odpovědi na ně jsou však hudbou budoucnosti.

6 Využití nového institutu v praxi

Jak již je výše uvedeno, trestní odpovědnost právnických osob byla v České republice zavedena od 1. 1. 2012. Vzhledem k té skutečnosti, že se jedná o nový institut, který dosud neměl v českém právním prostředí své postavení, zajímalo mě, jak je tento nový nástroj užíván v praxi. Podklady o uplatňování trestněprávní odpovědnosti právnických osob mi byly poskytnuty Nejvyšším státním zastupitelstvím v Brně (dále jen NSZ).

Za rok 2012 bylo řešeno celkem 14 věcí. První případ byl řešen na Obvodním státním zastupitelství v Praze 1, kde se jednalo o trestný čin proti majetku, konkrétně o podvod dle § 209 odst. 1, 4 písm. b) TZ. Dle § 209 odst. 1 *„Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.“* V odstavci 4 písm. b) TZ je pak uvedena vyšší hranice trestu odnětí svobody (2 – 8 let), *spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného.* Pro tento trestný čin byla obviněna i osoba fyzická. Z podkladů NSZ vyplývá, že v tomto případě nebyla podána obžaloba, a to jak proti právnické osobě, tak osobě fyzické. Na Obvodním státním zastupitelství v Praze 1 byl dále řešen trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle § 241 odst. 1a TZ. Tohoto trestného činu se měla dopustit právnická osoba, která měla svým jednáním naplnit literu zákona. § 241 odst. 1a uvádí: *„Kdo ve větším rozsahu nesplní jako zaměstnavatel nebo plátce svoji zákonnou povinnost odvést za zaměstnance nebo jinou osobu daň, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti nebo pojistné na zdravotní pojištění, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.“* Ze stejného trestného činu byla obviněna i osoba fyzická. V tomto daném případě byla podána obžaloba na právnickou osobu a na dvě osoby fyzické. Co se týká osob fyzických, zde byly vydány dva trestní příkazy, u právnické osoby byl vydán obvodním soudem rozsudek. Na Okresním státním zastupitelství ve Frýdku – Místku bylo prověřováno, zda se právnická osoba nedopustila trestného činu sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné

soutěži a veřejné dražbě dle § 256 odst. 1, 2 písm. a) TZ. Tohoto trestného činu se dopustí ten, *„Kdo v souvislosti se zadáním veřejné zakázky, s veřejnou soutěží nebo veřejnou dražbou v úmyslu způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému prospěch sjedná některému dodavateli, soutěžiteli nebo účastníku dražby přednost nebo výhodnější podmínky na úkor jiných dodavatelů nebo soutěžitelů, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, jestliže spáchá čin uvedený v odstavci 1 jako člen hodnotící komise, vyhlášovatel nebo pořadatel veřejné soutěže nebo veřejné dražby, licitátor nebo jako člen organizované skupiny.“* Právnícká osoba byla ještě obviněna z trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329 odst. 1 písm. a) TZ, tedy že jako *„úřední osoba, která v úmyslu způsobit jinému škodu nebo jinou závažnou újmu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu.“* Tyto trestné činy měla právnícká osoba spáchat jako účastník na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu, který úmyslně spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor). Osoba fyzická byla obviněna z trestného činu proti hospodářské kázní, konkrétně dle § 128a trestního zákona, kterého se dopustí ten, *„Kdo v souvislosti s veřejnou soutěží nebo veřejnou dražbou v úmyslu způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému prospěch zjedná některému soutěžiteli nebo účastníku dražby přednost nebo výhodnější podmínky na úkor jiných soutěžitelů, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, jestliže spáchá čin uvedený v odstavci 1 jako vyhlášovatel nebo pořadatel veřejné soutěže nebo veřejné dražby, člen privatizační komise, licitátor.“* Dále byla fyzická osoba obviněna z trestného činu veřejných činitelů dle § 158 odst. 1 písm. a) trestního zákona, tedy že jako *„Veřejný činitel, který v úmyslu způsobit jinému škodu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím zákonu.“* Na osobu fyzickou byl tedy použit zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Ani pro tyto trestné činy nebyla podána obžaloba.

Okresní státní zastupitelství v Chomutově se zabývalo obviněním právnícké osoby z trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění dle § 254 odst. 1 TZ. Toto ustanovení uvádí: *„Kdo nevede účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, ač je k tomu podle*

zákona povinen, kdo v takových účetních knihách, zápisech nebo jiných dokladech uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, nebo kdo takové účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady změní, zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnými nebo zatají, a ohrozí tak majetková práva jiného nebo včasné a řádné vyměření daně, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.“ Fyzická osoba byla obviněna ze stejného trestného činu a k tomuto ještě dále z trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 odst. 1 TZ (*„Kdo ve větším rozsahu zkrátí daň, clo, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na úrazové pojištění, pojistné na zdravotní pojištění, poplatek nebo jinou podobnou povinnou platbu anebo vyláká výhodu na některé z těchto povinných plateb, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti.“*). Zde byla podána obžaloba jak na osobu právnickou, tak na osobu fyzickou.

Okresní státní zastupitelství v Jablonci nad Nisou obvinilo právnickou osobu z trestného činu podvodu dle § 209 odst. 1, 3 TZ. Právnická osoba tedy chtěla sebe nebo jiného obohatit tím, že uvedla někoho v omyl, využila něčího omylu nebo zamlčela podstatné skutečnosti, a způsobila tak na cizím majetku větší škodu. Osoby fyzické byly obviněny nejen z trestného činu podvodu jako osoba právnická, ale dále byly obviněny z trestného činu úvěrového podvodu dle § 211 odst. 1, 4 TZ. Úvěrového podvodu se dle TZ dopustí ten, kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti. Ve čtvrtém odstavci je pak uvedena vyšší hranice trestu odnětí svobody či potrestání peněžitým trestem za způsobení větší škody. Prozatím nebyla v tomto případě podána žádná obžaloba.

Trestný čin vydírání dle § 175 odst. 1, 2 písm. b), c) TZ prověřovalo Okresní státní zastupitelství pro Prahu – západ. Právnická osoba měla nutit jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy, aby něco konal, opominul nebo trpěl. Tohoto trestného činu se měla právnická osoba dopustit nejméně se dvěma osobami a se zbraní. U právnické osoby bylo vydáno usnesení dle § 174 odst. 2 písm. e) TŘ. Osoba fyzická byla obviněna ze stejného trestného činu a dále byla obviněna z trestného činu nedovoleného ozbrojování dle § 279 odst. 1 TZ (*„Kdo bez povolení vyrobí, sobě nebo jinému opatří nebo přechovává střelnou zbraň nebo její hlavní části nebo díly nebo ve větším množství střelivo nebo zakázaný doplněk zbraně, bude potrestán odnětím*

svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.“). Okresní státní zastupitelství pro Prahu – západ dále prověřovalo spáchání stejného trestného činu právnickou osobou, tedy vydírání, vyjma použití zbraně. V tomto případě byly fyzické osoby podezřelé ze spáchání trestného činu vydírání dle § 175 odst. 1, 2 písm. b) TZ, z trestného činu porušování domovní svobody dle § 178 odst. 1, 3 TZ. Těchto trestných činů se měly fyzické osoby dopustit ve formě spolupachatelství dle § 23 TZ a jako účastníci, kteří spáchání trestného činu zosnovali nebo řídili (organizátoři) dle § 24 odst. 1 písm. a) TZ. Pro tyto trestné činy bylo podáno sedm obžalob, co se týká osob fyzických, u osoby právnické byla podána jedna obžaloba.

U Okresního státního zastupitelství ve Žďáru nad Sázavou byl předmětem šetření trestný čin proti průmyslovým právům a proti autorskému právu, kterého se měla dopustit právnická osoba. Konkrétně se měla právnická osoba dopustit trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, neboť ten, kdo neoprávněně zasáhne nikoli nepatrně do zákonem chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání nebo databázi, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. V tomto případě bylo vydáno usnesení dle § 307 odst. 1 TR. Došlo tedy k podmíněnému zastavení trestního stíhání.

Městské státní zastupitelství v Brně se zabývalo podezřením z obdobného trestného činu, tedy pro trestný čin porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi. Bylo vedeno trestní stíhání jak proti osobě právnické, tak osobě fyzické. Zde bylo rozhodnuto o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání dle § 179g odst. 1 TR.

Trestné činy daňové, poplatkové a devizové, konkrétně zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby byly předmětem šetření u Krajského státního zastupitelství v Brně, pobočka ve Zlíně. Výše uvedeného trestného činu se měla právnická osoba dopustit tím, že ve větším rozsahu zkrátila daň, clo, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na úrazové pojištění, pojistné na zdravotní pojištění, poplatek nebo jinou podobnou povinnou platbu anebo vylákala výhodu na některé z těchto povinných plateb. Tohoto trestného činu se měla dopustit

nejméně se dvěma osobami a ve značném rozsahu. U fyzických osob se mělo jednat o stejný trestný čin, avšak ve velkém rozsahu.

V působnosti Krajského státního zastupitelství v Ostravě se měla právnická osoba dopustit trestného činu proti majetku, dotačního podvodu dle § 212 odst. 1, 6 písm. a) TZ. *Dotační podvod spáchá ten, „kdo v žádosti o poskytnutí dotace, subvence nebo návratné finanční výpomoci nebo příspěvku uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.“* V tomto případě se jednalo o škodu velkého rozsahu. Z tohoto trestného činu nebyla obviněna žádná fyzická osoba.

Pro dotační podvod byla šetřena další právnická osoba, které byla kromě dotačního podvodu obviněna také z trestného činu poškození finančních zájmů Evropské unie. Dle § 260 odst. 1 TZ *„Kdo vyhotoví, použije nebo předloží nepravdivé, nesprávné nebo neúplné doklady nebo v takových dokladech uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslující údaje vztahující se k příjmům nebo výdajům souhrnného rozpočtu Evropské unie nebo rozpočtů spravovaných Evropskou unií nebo jejím jménem anebo takové doklady nebo údaje zatají, a tím umožní nesprávné použití nebo zadržování finančních prostředků z některého takového rozpočtu nebo zmenšení zdrojů některého takového rozpočtu, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.“* Kromě právnické osoby byla obviněna osoba fyzická. U právnické osoby byla podána obžaloba, v případě fyzické osoby byl podán soudu návrh na schválení dohody o vině a trestu.

Na Krajském státním zastupitelství v Ostravě, pobočce v Olomouci, byly právnické i fyzické osoby podezřelé ze spáchání trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby. Dosud nebyla podána žádná obžaloba. Poslední trestný čin, pro který byla v roce 2012 šetřena právnická osoba, byl opět trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby, a to na Vrchním státním zastupitelství v Praze.

Za rok 2012 byly podány celkem čtyři obžaloby proti právnickým osobám, deset obžalob proti osobám fyzickým. Jednalo se zejména o trestné činy daňové, poplatkové a devizové, podvody a podvody dotační a úvěrové. Ze zprávy NSZ vyplývá, že v tomto období, tedy za celý rok 2012, bylo předmětem šetření celkem 14 věcí.

Co se týká roku 2013, zde bylo do 10. 5. 2013 šetřeno 12 věcí. Na Okresním státním zastupitelství ve Frýdku – Místku byla právnická osoba podezřelá z trestného

činu proti životnímu prostředí, konkrétně se jednalo o poškození lesa dle § 295 odst. 1 TZ. Trestného činu poškození lesa se dopustí ten, kdo, byť i z nedbalosti, těžbou lesních porostů nebo jinou činností provedenou v rozporu s jiným právním předpisem způsobí, byť i připojením k již existující holině, vznik holé seče nebo způsobí závažné poškození lesa na celkové větší ploše lesa nebo proředí lesní porost pod hranici zakmenění stanovené jiným právním předpisem na celkové větší ploše lesa. Opět i zde byla obviněna fyzická osoba. Obžaloba jak na právnickou, tak fyzickou osobu byla podána dne 29. 4. 2013.

Krajské státní zastupitelství v Brně se zabývalo tím, zda se právnická osoba nedopustila trestného činu podplácení podle § 332 odst. 1, 2 písm. a), b) TZ. Ustanovení TZ stanoví, že trestného činu podplácení se dopustí ten, „*kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek, nebo kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek.*“ Tato osoba pak bude potrestána odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem. V tomto případě se jednalo i o kvalifikované skutkové podstaty trestného činu, neboť tímto trestným činem bylo v úmyslu opatřit sobě nebo jinému značný prospěch nebo způsobit jinému značnou škodu anebo jiný zvlášť závažný následek a takový čin byl spáchán vůči úřední osobě. V souvislosti s tímto byla fyzická osoba obviněna z trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329 odst. 1 písm. a), 3 písm. a) TZ a z trestného činu přijetí úplatku dle § 331 odst. 1, 2, 3 písm. b) TZ. Za naplnění skutkové podstaty trestného činu přijetí úplatku se považuje jednání toho, kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek, nebo kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek. Skutkovou podstatu trestného činu přijetí úplatku naplní i ten, kdo úplatek žádá. Další dvě fyzické osoby byly obviněny z trestného činu podplácení dle § 332 odst. 1, 2 písm. a), písm. b) TZ.

Na Krajském státním zastupitelství v Brně, pobočka ve Zlíně, stejně jako na Okresním státním zastupitelství v Novém Jičíně byly právnické osoby obviněny z trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 TZ. Pro tento trestný čin byly obviněny i právnické osoby v oblasti působnosti Okresního státního zastupitelství v Benešově a Kroměříži a Krajského státního zastupitelství v

Ostravě. Pro další trestný čin daňový, poplatkový a devizový byla právnická osoba stíhána Městským státním zastupitelstvím v Brně. Jednalo se o trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby. Na stejném státním zastupitelství byl dále řešen případ trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1, 4 TZ. Při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvedla právnická osoba nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčela. Městským státním zastupitelstvím v Brně byl podán návrh na potrestání dle § 179c TŘ.

Okresním státním zastupitelstvím ve Žďáru nad Sázavou byla právnická i fyzická osoba obviněna ze spáchání trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 odst. 1 písm. a) TZ. U fyzické osoby ještě odst. 2. Jedná se o úpravu, která platila do 31. 12. 2012. Právnická osoba jako zaměstnavatel nebo plátce ve větším rozsahu nesplnila svoji zákonnou povinnost odvést za zaměstnance nebo jinou osobu daň, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti nebo pojistné na zdravotní pojištění. U fyzické osoby navíc přicházel v úvahu i druhý odstavec § 241 TZ, neboť získala takovýmto činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

Obvodní státní zastupitelství v Praze šetřilo právnickou osobu pro podezření ze spáchání trestného činu proti životnímu prostředí, a to pro neoprávněné nakládání s odpady. Podle § 298 odst. 2 TZ *„kdo, byť i z nedbalosti, v rozporu s jiným právním předpisem ukládá odpady nebo je odkládá, přepravuje nebo jinak s nimi nakládá, a tím způsobí poškození nebo ohrožení životního prostředí, k jehož odstranění je třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.“* V tomto konkrétním případě se jednalo o nakládání s nebezpečným odpadem, proto připadá v úvahu i odst. 4 písm. b) § 298 TZ.

Závěr

Zavedením trestní odpovědnosti právnických osob se Česká republika zařadila mezi země, které postihují protiprávní jednání právnických osob formou trestních sankcí. Trestní odpovědnost právnických osob byla do českého právního řádu zakotvena zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Od přijetí zákona TOPO a především od jeho účinnosti uplynul rok. Je tedy přirozené se ohlédnout zpět a zhodnotit, jak se nový zákon promítl do stávající úpravy, především jaké dopady měl a má tento institut na společnost. Zavedením TOPO právnickým osobám vedle administrativně právní odpovědnosti přibyla odpovědnost trestní, tedy odpovědnost za trestné činy. Tato odpovědnost, podle důvodové zprávy zákona TOPO, nebyla zaváděna jako odpovědnost objektivní. Právnická osoba tak bude trestně odpovědná v případě, že naplní znaky skutkové podstaty trestného činu a tento trestný čin bude spáchán osobami v řídicím nebo kontrolním postavení. Zákon TOPO připouští i omisivní spáchání trestného činu, a to za situace, kdy právnická osoba zavíní nedostatečný dohled, kontrolu či organizaci.¹²⁶

V praxi se aplikaci tohoto nového zákona příliš nevyskytuje. Jak orgány policie, tak státní zastupitelství zachovávají spíše pasivní přístup, vyčkávají a volí spíše indiferentní „taktiku“. O této skutečnosti svědčí i fakt, že Nejvyšší státní zastupitelství dosud nevydalo žádný pokyn obecné povahy či výkladové stanovisko, které by se týkalo jednotného postupu státních zastupitelství a státních zástupců ve věci trestního stíhání právnických osob. Když porovnáme údaje z roku 2012 a období od 1. 1. 2013 do 10. 5. 2013, je zřejmé, že trestněprávní odpovědnost právnických osob, respektive uplatňování této odpovědnosti má vzrůstající tendenci. Zatímco v minulém roce, tedy v prvním roce zavedení této odpovědnosti, bylo evidováno 14 věcí, v roce 2013, v období od 1. 1. 2013 do 10. 5. 2013, evidujeme 12 věcí.

Moje práce pojednává o tomto novém institutu, podává srovnání s některými zahraničními úpravami a v neposlední míře podává ucelený obraz právní úpravy v České republice. Nejobsáhlejší část práce je zaměřena na samotný zákon TOPO a jeho jednotlivá ustanovení.

¹²⁶ VONDRUŠKA, F.: K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Právní rozhledy, 2011, č. 13, str. 467.

Jako nejproblémovějším ustanovením nového zákona se jeví § 8, tedy přičitatelnost. Podle druhého odstavce, písm. b) odpovídá právnická osoba za jednání spáchané zaměstnancem i tehdy, pokud orgány právnické osoby neprovedly opatření, která měla být provedena podle zvláštních právních předpisů, nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly nezbytnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo neučinily nutná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Zákon TOPO tedy požaduje, aby právnická osoba předcházela možnosti spáchání trestného činu, tedy aby preventivně vykonávala kontroly a činila opatření. Je však otázkou, jaká opatření či kontroly lze po právnické osobě spravedlivě požadovat, když zákon ani žádný jiný právní předpis tento pojem nevysvětluje. Je zřejmé, že se tento pojem bude vykládat u každého jednotlivého případu individuálně.¹²⁷ Trochu kontradiktorní má potom smysl ustanovení § 8 odst. 3 TOPO, ve kterém se uvádí, že trestní odpovědnost právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2 § 8 TOPO. V případě, že nebude možné konkrétně určit, která fyzická osoba jednala protiprávně, bude právnická osoba i bez tohoto určení trestně odpovědná. Ač koncepce trestní odpovědnosti právnických osob není založena na koncepci objektivní odpovědnosti, toto ustanovení by za objektivní odpovědnost mohlo být považováno. Zákonodárce vůbec nevzal na vědomí možné úmyslné jednání fyzické osoby, která by jednala protiprávně za účelem poškodit právnickou osobu, případně nemožnost zjištění motivu jednání fyzické osoby či jejího pracovního zařazení, nebo určení vztahu k právnické osobě a další skutečnosti. Všechny tyto fakty mohou mít velice nepříznivé následky pro právnické osoby. V důvodové zprávě se přitom uvádí, že existence neznámého pachatele by měla mít smysl pouze v případě posuzování rozhodnutí kolektivního orgánu právnické osoby bez možnosti zjistit, jak zde kdo konkrétně hlasoval.¹²⁸

Je zřejmé, že bude nějakou chvíli trvat, než si tento nový institut vybuduje své postavení v trestním právu, jakož i v celé společnosti. České právo bylo až do nedávna

¹²⁷ KOUKAL, P.: Trestní odpovědnost obchodních společností v „roce jedna“ z pohledu Compliance. Citováno dne 19.4.2013. [<http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-obchodnich-spolecnosti-v-roce-jedna-z-pohledu-compliance-88351.html>].

¹²⁸ VIDRNA, J.: Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie. Citováno dne 31.5.2013. [<http://www.bulletin-advokacie.cz/dve-poznamky-k-trestni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob>].

založeno na koncepci individuální odpovědnosti fyzické osoby s tím, že pachatelem mohla být pouze osoba fyzická. Je nutno si zvyknout na nově vzniklou situaci, kdy současná právní úprava umožňuje, aby pachatelem trestného činu byla vedle osoby fyzické také osoba právnická.

Jsem toho názoru, že přijetí zákona TOPO bylo poněkud uspěchané. Českou republiku do přijetí nového zákona tlačily mezinárodní závazky, které pro ni vyplývaly z uzavřených mezinárodních smluv a také určitý tlak ze strany Evropské unie, neboť Česká republika byla jedním z posledních států, který neměl upravenou odpovědnost právnických osob. V zákoně se naleznou ustanovení, která jsou kontradiktorní a vedou k výrazné právní nejistotě. Tato ustanovení budou jistě předmětem novel, případně je bude třeba doplnit judikaturou soudů tak, aby došlo k odstranění této právní nejistoty.

Na druhé straně, vzhledem k neustále vzrůstajícímu protiprávnímu jednání ze strany právnických osob, je zřejmé, že je třeba potrestat protiprávní činy právnických osob. Sankce, které je možné uložit právnickým osobám ve správním řízení, neumí u právnických osob vyvolat dostatečnou vážnost a nejsou odstrašující tak, aby tyto právnické osoby zanechaly protiprávního jednání.

Jak již je výše uvedeno, zákon TOPO je poměrně „čerstvým“ nástrojem trestního práva. Stejně jako ostatní nové instituty si zaslouží poskytnout čas na implementaci do právního řádu.

Seznam použité literatury

MONOGRAFIE A SBORNÍKY

1. ADAMOVÁ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v Českých zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004.
2. BERAN, K.: *Pojem osoby v právu. Osoba, morální osoba, právnická osoba*. Praha: Leges, 2012.
3. BOKR, J., SVATEK, J.: *Základy logiky a argumentace pro zájemce o umělou inteligenci, filozofii, práva a učitelství*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2000.
4. CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006.
5. ELIÁŠ, K. a kol.: *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1 – 487*. Praha: Linde, 2008.
6. FALDYNA, F., POKORNÁ, J., TOMSA, M. a autorský kolektiv.: *Obchodní právo. MERITUM*. Praha: ASPI, 2005.
7. FENYK, J., SMÉKAL, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.
8. FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012.
9. FRINTA, O.: *Právnické osoby*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008.
10. HURDÍK, J.: *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
11. HURDÍK, J.: *Právnické osoby. Obecná právní charakteristika*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.
12. JALČ, A., ŠIMOVČEK, I.: *Riešenia problematiky trestnej zodpovednosti právnických osob v európskom prostore a úvahy de lege ferenda. In Trestná zodpovednosť právnických osob. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. Novembra 2009*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. str. 48–53.

13. JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář*. VIII. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003.
14. JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007.
15. JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012.
16. JELÍNEK, J., HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013.
17. JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z.: *Rozhodnutí ve věcech trestních*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008.
18. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
19. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
20. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007.
21. KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2009.
22. KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 2008.
23. KUČHTA, J.: *Trestní řízení proti právnickým osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního*. In Dny práva – 2008 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, Tribun EU s.r.o., 2008, s. 1763.
24. MIHÁLIK, M.: *Implementácia záväzkov Slovenskej republiky v oblasti zodpovednosti právnických osob za trestné činy fyzických osob*. In Days of public law. Sborník příspěvků z mezinárodní konference 2007. Brno: Masarykova univerzita, 2007. str. 792 - 796.
25. MUSIL, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání*. In Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha, CODEX BOHEMIA, 1998, str. 79.
26. NETT, A.: *Vybrané trestněprocesní aspekty trestní odpovědnosti právnických osob*. In Dny práva – 2008 – Days of Law. 1. vydání. Brno: Tribun EU s.r.o., 2008.

27. NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6.* vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010.
28. PRŮCHA, P.: *Správní právo. Obecná část.* Praha: Doplněk, 2007.
29. SLÁDEČEK, V.: *Obecné správní právo. 2.* aktualizované a přepracované vydání. Praha: ASPI, 2009.
30. ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
31. ŠÁMAL, P.: *Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice.* In *Wirtschaftsstrafrecht und die Strafbarkeit juristischer Personen. Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob*, str. 151 - 152.

ODBORNÉ ČLÁNKY

1. FENYK, J.: Vývoj trestní odpovědnosti právnických osob a český návrh zákona o trestním soudnictví nad právnickými osobami. *Státní zastupitelství. 2003*, č. 2-3, str. 2 – 9.
2. GIBALOVÁ, D.: Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 5, s. 137 – 146.
3. HURDÍK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob? *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, č. 1, str. 28 – 29.
4. JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. *Právní fórum*, 2006, č. 5, str. 168- 183.
5. JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání. Proměny práva na počátku 3. tisíciletí – kořeny, východiska, perspektivy. Vědeckovýzkumný záměr MSM 0021620804, str. 1 - 74.
6. KARABEC, Z. NEČADA, V. VLACH, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – otevřený problém. *Trestní právo*, 2007, č. 4, str. 5 - 17.
7. KAVĚNA, M.: Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. Praha: Parlament České republiky. Parlamentní institut. Studie č. 5. 270, 2007, str. 1 - 17.
8. KOUKAL, P.: Trestní odpovědnost obchodních společností v „roce jedna“ z pohledu Compliance. Citováno dne 19.4.2013.

[\[http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-obchodnich-spolecnosti-v-roce-jedna-z-pohledu-compliance-88351.html\]](http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-obchodnich-spolecnosti-v-roce-jedna-z-pohledu-compliance-88351.html).

9. KRÁL, V.: K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 8, str. 221 – 224.
10. KRATOCHVÍL, V.: Trestněprávní odpovědnost právnických osob a jednání za jiného. *Právní obzor*, 2002, č. 4. str. 366.
11. KRATOCHVÍL, V.: Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 9, str. 249 a násl.
12. MATES, P., ŠEMÍK, K.: Reforma správního trestání. *Právní rozhledy*, 2012, č. 23 - 24, str. 840 - 844.
13. MUSIL, J.: Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). Citováno dne 27.7.2012 [<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>]
14. MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*, 2000, č. 7-8, str. 2 – 10.
15. MUSIL, J. PRÁŠKOVÁ, H. FALDYNA, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*, 2001, č. 3, str. 6 - 16.
16. NOVÁČKOVÁ, S.: Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 4, str. 95 a násl.
17. PEJŠEK, V.: Právní subjektivita právnických osob v právu hmotném. *Trestní právo*, 2001, č. 11, str. 9 - 14.
18. PRÁŠKOVÁ, H.: Východiska budoucí úpravy správního trestání. *Právní praxe*, 1999, č. 7, str. 381.
19. PRÍBELSKÝ, P.: Trestná zodpovednosť právnických osob v Rakúsku. *Trestněprávní revue*. 2007, č. 1, str. 12 – 18.
20. ŘEHÁČEK, O.: Právnícké osoby jako osoby sobě navzájem blízké. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 3, str. 31 - 33.
21. SEDLÁČKOVÁ, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Citováno dne 19.4.2013. [<http://casopis.vsehrd.cz/2011/05/trestni-odpovednost-pravnickych-osob/>].
22. ŠÁMAL, P.: Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásah trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, str. 22 - 36.

23. ŠÁMAL, P.: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 11, str. 19 - 29.
24. VIDRNA, J.: Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. Citováno dne 31.5.2013. [<http://www.bulletin-advokacie.cz/dve-poznamky-k-trestni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob>].
25. VONDRUŠKA, F.: K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Právní rozhledy*, 2011, č. 13, str. 464 - 469.

JUDIKATURA A STANOVISKA

1. nález Ústavního soudu ČR č.62/93-94 Sb. a usnesení ÚS ČR – C. H. Beck, sv. 2, s. 179.

PRÁVNÍ PŘEDPISY

A) Ústavní zákony a zákony

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
5. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů
9. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

B) Ostatní

1. Vyhláška MZV č. 53/1974 Sb., o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů podle lidskosti

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Český statistický úřad. Citováno dne 19.4.2013.
[<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/0001-11-2010-2700>]
2. United Kingdom House of Lords Decisions. Tesco Supermarkets Ltd v Natrass [1971] UKHL 1 (31 March 1971). Citováno dne 8.3.2013
[<http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1971/1.html>]

Tato práce pojednává o novém institutu, který byl zaveden do českého trestního práva, o trestní odpovědnosti právnických osob. Do přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim mohla být pachatelem trestného činu pouze osoba fyzická, člověk. Od 1.1.2012, kdy vstoupil v výše uvedený zákon v platnost, se trestného činu může dopustit vedle osoby fyzické i osoba právnická. První část této práce je zaměřena na definování pojmů právnická osoba a trestní odpovědnost. V další části je pak rozebírána zahraniční právní úprava, na které je vidět rozdílné pojetí a zakotvení odpovědnosti právnických osob. V neposlední řadě je rozebírán nově přijatý zákon, spolu s autorčinými návrhy de lege ferenda a popisu využití nového institutu v praxi.

V České republice se první diskuse o zavedení trestní odpovědnosti rozpoutaly už ve dvacátých a třicátých letech minulého století. V prvopočátcích byla myšlenka zavedení trestní odpovědnosti právnických osob odmítána, avšak s odstupem času a s rozvojem kriminality páchané prostřednictvím právnických osob se zakotvení trestů a sankcí právnickým osobám již nezdálo jako nemyslitelné. Přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob dostála Česká republika svých závazků, které jí vyplývaly z mezinárodních smluv a evropského práva.

The thesis discusses the new institute, which was introduced in the Czech criminal law, the criminal liability of legal persons. Until the adoption of the law on criminal liability of legal persons and proceedings against them, could be the perpetrator of the crime only an individual person. From 1st January 2012, which came above the law in force, the offense can be committed by persons in addition to physical and legal person. The first part is focused on defining the term of a legal person and criminal liability. The next section is then analyzed foreign legislation, which is to see the different concepts and embedding corporate liability. Finally, it analyzes the new act, along with the author's proposals *de lege ferenda* a description of the use of the new institute in practice.

In the Czech Republic, the first discussions about the introduction of criminal liability unleashed already in the twenties and thirties of the last century. In the very beginning the idea of introducing criminal liability of legal persons rejected, but with the passage of time and the development of crime committed by legal persons anchoring penalties and sanctions to those already seemed as unthinkable. The adoption of the law on criminal liability of legal persons Czech Republic live up to their commitments to it arising from international treaties and European law.

This thesis analyses issues criminal liability of legal persons. The Czech Republic had for a long time one criminal liability for people. The new institute broke one of the main principles of criminal law - individual criminal liability of human being. While criminal liability of legal persons are common in states where there is Anglo-American system of law, for the Czech Republic, it is new and unknown.

The thesis detail analyses the law on criminal liability of legal persons. Law is divided into six sections. The first chapter deals with terms of legal person, gives historical pictures of the existence of legal persons, the main theories which were important for the progress of legal persons. The next chapter includes criminal liability of legal persons, they are divided into three categories – the real criminal liability, the unreal criminal liability and the mixed criminal liability. Each of these categories gives examples with links to countries in which is given liability hold. The third part contains administrative punishment on legal persons and in the fourth chapter there is comparison to foreign law, focusing on criminal liability of legal persons. The most important chapter of this thesis is treatises about law on criminal liability of legal persons. Each paragraph contains detailed analysis. Finally, this thesis provides a view on application of the new law in practise and proposals *de lege ferenda*.

The main aim of this thesis is to provide a comprehensive picture about the legal persons based on how the legislative practice works. Due to the fact that law on criminal liability of legal persons valid in this country from 1st January 2012, there is no new jurisprudence. The authorities active in criminal proceedings do not use this new institute as often as would be necessary. Time will tell us how much of a contribution had adopted law on criminal liability of legal persons.

Klíčová slova

Právnícké osoby, trestní odpovědnost, trestní řízení

Key words

The legal persons, criminal liability, criminal proceedings